

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы

Министерство образования и науки Республики Казахстан
Национальная академия образования им. И. Алтынсарина

**Формальды емес білім берудің балама түрлерін белсенді енгізу,
өздігінен оқудың нәтижелерін мойындау/қабылдау, кәсіби дағдыларды
сертификаттау, азаматтардың сауаттылық деңгейін, олардың сандық
құзыреттілігін жоғарылатуға бағытталған өмір бойы білім алу
Тұжырымдамасы**

Концепция

**обучения в течение всей жизни, направленной на повышение уровня
грамотности граждан, их цифровых компетенций, активное внедрение
альтернативных вариантов неформального образования, признание
результатов самостоятельного обучения, сертификацию
профессиональных навыков**

Нұр-Сұлтан
2020

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы Ғылыми кеңесімен баспаға ұсынылды (2020 жылғы 7 желтоқсандағы № 12 хаттама)

Рекомендовано к изданию Ученым советом Национальной академии образования им. И. Алтынсарина (протокол № 12 от 7 декабря 2020 года)

Формальды емес білім берудің балама түрлерін белсенді енгізу, өздігінен оқудың нәтижелерін мойындау/қабылдау, кәсіби дағдыларды сертификаттау, азаматтардың сауаттылық деңгейін, олардың сандық құзыреттілігін жоғарылатуға бағытталған өмір бойы білім алу Тұжырымдамасы. – Нұр-Сұлтан: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2020. – 112 б.

Концепция обучения в течение всей жизни, направленной на повышение уровня грамотности граждан, их цифровых компетенций, активное внедрение альтернативных вариантов неформального образования, признание результатов самостоятельного обучения, сертификацию профессиональных навыков. – Нұр-Сұлтан: НАО имени И. Алтынсарина, 2020. – 112 с.

Бұл материалдарда мектепке дейінгі, орта және қосымша білім беру бағдарламаларының сабақтастығы мен үздіксіздігін сақтауға, формальды емес білім берудің балама нұсқаларын белсенді енгізуге, өздігінен алынған білімнің нәтижелерін мойындауға, кәсіби дағдылары сертификаттауға негізделген Үздіксіз беру тұжырымдамасы әзірленді. Өмір бойы оқытудың ағымдағы жағдайдының және халықаралық тәжірибесінің талдауы, азаматтардың сауаттылық деңгейін көтеруге бағытталған үздіксіз білім берудің мақсаты, міндеттері, тәсілдері, принциптері, негізгі бағыттары және жүзеге асырудан күтілетін нәтижелері берілді.

В данных материалах разработана Концепция непрерывного образования, основанная на соблюдении преемственности и непрерывности программ дошкольного, среднего и дополнительного образования, активном внедрении альтернативных вариантов неформального образования, признании результатов самостоятельного обучения, сертификации профессиональных навыков. Дан анализ текущей ситуации и международный опыт обучения в течение всей жизни, направленный на повышение уровня грамотности граждан, цели, задачи, подходы, принципы, основные направления и ожидаемые результаты реализации непрерывного образования.

© Ы. Алтынсарин атындағы
Ұлттық білім академиясы, 2020

© Национальная академия образования
им. И. Алтынсарина, 2020

Кіріспе

Дәстүрлі білім беру саласында өскен және қалыптасқан деңгейлердің ұйымдық-құқықтық дербестігін сақтайтын үздіксіз білім беру әлі де дәстүрлі білім беруді ХХІ ғасыр жағдайларына бейімдейтін қосымша ретінде қарастырылады. Мұндай түсінік, егер үздіксіз білім берудің басында рұқсат етілсе, қазіргі уақытта мүлдем қолайсыз, ол өзінің «әлеуметтік жетілу» кезеңіне өткен кезде Ұлттық қауіпсіздік пен ішкі экономикалық тұрақтылықтың негізгі факторларының біріне айналды. Сонымен қатар, ол төртінші ғылыми-техникалық революция жолындағы ілгерілеу шарттарының бірі – халықаралық бәсекелестіктің нысаны мен объектісіне айналады. Басым педагогикалық тәсілдің бұрынғы шеңбері үздіксіз білім беруді қазіргі кезде қалыптасқан түрінде түсінуді шектеп қана қоймай, оның дамуын да тежейді.

Соңғы 10-15 жылда үздіксіз білім беру мемлекет пен қоғамның ажырамас бөлігіне айналды. Нақты статистика болмаса да, материалдық, қаржылық және адами кәсіби ресурстар, сондай-ақ осы білім беру саласындағы еңбекке қабілетті студенттердің саны бастапқы білім беру саласынан әлдеқайда жоғары. Әрине, бұл шартты түрде бөлінеді, өйткені de facto үздіксіз білім беру осы екі саланы да біріктіреді, бірақ ол білім беру жүйесіндегі құрылымдық өзгерістер туралы түсінік береді.

Үздіксіз білім беру жүйесі кез келген жүйе сияқты өзінің заңнамалық қамтамасыз етілуін талап етеді. Қазақстан Республикасында өмір бойы оқытудың бірыңғай тұжырымдамасының болмауына байланысты ұсынылып отырған үздіксіз білім беру тұжырымдамасының жобасы қажетті білім, дағдылар мен құзыреттер жиынтығы бар Қазақстан азаматының моделін (бейнесін) айқындауға көмектеседі.

Өмір бойы оқыту жүйесін (lifelong learning) құруға кедергілерді жою үшін білім берудің әртүрлі деңгейлерінде алынатын негізгі дағдылар мен құзыреттер жиынтығындағы айырмашылықтар мен сәйкессіздіктер жойылады. Бұл мектепке дейінгі білімнен жоғары оқу орнынан кейінгі білімге дейінгі, оның ішінде қосымша білім беру шеңберінде білім беру бағдарламаларының сабақтастығын қамтамасыз ету мәселелерін шешу үшін маңызды.

1 ФОРМАЛЬДЫ ЖӘНЕ ФОРМАЛЬДЫ ЕМЕС ОҚИТУ ЖАҒДАЙЫНДА БОЙЫНША АҒЫМДАҒЫ ЖАҒДАЙДЫ ТАЛДАУ

Білім деңгейі экономикалық, ғылыми-техникалық прогрестің бастапқы нүктесі, мемлекет пен қоғамның табысты дамуының кепілі болып табылады және елдің бәсекеге қабілеттілігіне, ұлттық перспективаларға және мемлекеттің қауіпсіздігіне тікелей әсер етеді.

Қазақстан 2030 жылға дейін қол жеткізуді көздеген Біріккен Ұлттар Ұйымының (бұдан әрі – БҰҰ) тұрақты даму мақсаттарына жан-жақты және әділ сапалы білім беруді қамтамасыз ету және баршаға өмір бойы білім алу мүмкіндігін қолдау кіреді. Әлемдік білім беру кеңістігіне кірігудің мемлекет қойған мақсаты республикадағы барлық білім беру жүйесін реформалауды қажет етті. 145 жоғары оқу орнының 30-ы Болон декларациясының негізі болып табылатын Университеттердің Ұлы Хартиясына қол қойды. 2010 жылы Қазақстан Болон конвенциясына қосылып, Болон процесіне қатысушы 47-ші ел болды. 2012 жылғы шілдеде Болон процесіне қатысушы елдердің білім министрлерінің III конференциясында Қазақстан 2012 жылғы 3 сәуірде Бухарест коммюникесіне қосылды және мектеп түлектерінің біліктілігін Еуропалық біліктілік шеңберінің 4-ші деңгейіне дейін арттыру міндеттемесін алды. ҚР Ұлттық біліктілік шеңберіне сәйкес аяқталған қазақстандық орта білім Еуропалық біліктіліктің 3 деңгейіне сәйкес келеді.

Осы сәттен бастап Қазақстан білім беру жүйесін жаңғырту қажеттілігіне тап болды, оның негізінде – «білетін адам» тұжырымдамасынан, яғни білім, білік және дағды жүйесімен қаруланған «тіршілік әрекетіне дайындалған адамға», яғни белсенді және шығармашылық ойлауға және әрекет етуге, зияткерлік, адамгершілік және физикалық тұрғыдан өзін-өзі дамытуға қабілетті адамға көшу жатыр. Білім берудің жаңа моделінің іргетасы жалпы білім беретін мектеп оқушыларының бойында функционалдық сауаттылықты, өз бетінше ізденудің сыни ойлауын, шығармашылық дағдыларды, стандартты емес шешімдер табу қабілетін дамыту болуға тиіс.

Бүкіл әлемдік білім беру кеңістігінде бұл мақсат мектепалды даярлықты, 12 жылдық орта білімді қамтамасыз ету, білім алушылардың бойында 21 ғасыр дағдыларын дамыту, арзан және сапалы Техникалық және кәсіптік білім беру (бұдан әрі – ТЖКБ) мен жоғары білімге тең қол жеткізу жолымен іске асырылады.

Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымы (бұдан әрі – ЭЫДҰ) елдерінің болашақтағы ұзақ мерзімді серпінін ескеретін көрсеткіштері, бұл біздің әлемнің дамыған 30 елінің тізіміне кіру жолымыздың негізгі бағдарлары. 2011 жылы Қазақстан ЭЫДҰ Кеңесінің төрт комитетінде, соның ішінде білім комитетінде бақылаушы мәртебесін алуға өтінім берді. Ал 2010 жылы Қазақстан алғаш рет 15 жасар оқушылардың білім жетістіктерін бағалаудың PISA-2009 халықаралық бағдарламасына қатысып, республиканың 200 білім беру мекемелерінде оқушылардың білімі мен іскерлігін бағалауға мүмкіндік берді.

PISA зерттеуі ЭЫДҰ елдерінде балабақшаға кемінде бір жыл барған балалар мектептегі құрдастарынан 1,5 жылға алда екенін көрсетеді (PISA-2015: +50 балл). Қазақстанда бұл көрсеткіш екі жарым есе төмен (+20 балл), бұл мектепке дейінгі білім беру сапасының жеткіліксіздігін көрсетеді. Мектепке дейінгі білім беру қызметтерінің сапасы ата-аналардың көптеген шағымдарын тудырады (ЭЫДҰ, 2018). ЭЫДҰ сарапшыларының ұсынымдарына сәйкес, Қазақстан ерте жастағы балаларға ерекше назар аударып, 3 жасқа дейінгі балаларға мектепке дейінгі білім беруді белсенді түрде ілгерілетуі қажет. Сондықтан 1 жастан бастап бірінші сыныпқа қабылданғанға дейін балаларды мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытуға мемлекеттік білім беру тапсырысын қамтамасыз ету талап етіледі.

Мектепке дейінгі білім берудің халықаралық және үздік отандық тәжірибесін талдау келесі мәселелерді анықтауға мүмкіндік берді: балалармен жұмыс жасаудың әдістері мен түрлерінің замануи талаптарға сәйкес келмеуі, онда балалардың танымдық қызығушылығы, олардың білуге құмарлығы мен дербестігі мүлде ескерілмеген. Сондай-ақ, мектепке дейінгі білім беруде технологияларды енгізуде жүйеліліктің жоқтығы анықталды.

Мектепке дейінгі білім берудің халықаралық және үздік отандық тәжірибесін талдау келесі мәселелерді анықтауға мүмкіндік берді: балалармен жұмыс жасаудың әдістері мен түрлерінің замануи талаптарға сәйкес келмеуі, онда балалардың танымдық қызығушылығы, олардың білуге құмарлығы мен дербестігі мүлде ескерілмеген. Бұдан басқа, мектепке дейінгі білім беруде технологияларды енгізуде жүйеліліктің жоқтығы анықталды.

Мектепке дейінгі деңгейді дамытудың маңыздылығы мен өзектілігін ескере отырып, Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымы (бұдан әрі – ЭЫДҰ) жобасының шеңберінде балалардың ерте дамуы бойынша зерттеулер жүргізілуде.

Қазіргі уақытта ҚР БҒМ жергілікті атқарушы органдармен бірлесіп сапалы мектепке дейінгі білім берудің қолжетімділігін қамтамасыз ету, оның ішінде ерте жастағы балаларды дамыту бойынша іс-шаралар жүргізілуде:

1. мектепке дейінгі ұйымдардың барлық түрлері желісін кеңейту;
2. консультациялық пункттер желісін кеңейту, үй тәрбиешілері институтын («әлеуметтік бала күтуші») құру арқылы ата-аналарды білім беру қызметтерімен қамтамасыз ету, ата-аналар үшін телехабар бағдарламаларын, оқыту сайттарын құру, отбасылардың интернет-ресурстарға қол жеткізуін қамтамасыз ету;
3. мектепке дейінгі білім беру жүйесінің мазмұнын, оның ішінде балаларды ерте дамыту бойынша бағдарламалық-әдістемелік жаңарту;
4. ата-аналардың бағалауын қоса отырып, мектепке дейінгі ұйымдардың бағалау рейтингісін пысықтау және енгізу;
5. балаларды ерте дамыту бойынша іргелі және қолданбалы ғылыми-зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру. Қазақстан халқының сауаттылық деңгейі мен құзыреттілігін бағалау әлемнің көптеген елдерінен айтарлықтай артта қалғанын көрсетеді. ЭЫДҰ (PIAAC) ересектердің құзыреттіліктерін халықаралық бағалау бағдарламасының (16-65 жас) нәтижелері бойынша

Қазақстан оқырмандық бойынша 34-орынды, математикалық сауаттылық бойынша 33-орынды (39 елден) және ақпараттық-коммуникативтік технологиялар саласындағы сауаттылық бойынша 32-орынды (36-дан) иеленді. Қазақстанның нәтижелері ЭЫДҰ-ға қатысушы елдер мен Ресей Федерациясының орташа көрсеткішінен әлдеқайда төмен (оқу сауаттылығы бойынша 9-орын және математикалық сауаттылық бойынша 15-орын). Білім және ғылым жүйесіндегі осы жағдай өзгермеген жағдайда, жақын болашақта ұлттық адами капитал сапасының одан әрі нашарлауы, кадрлардың депрофессионализациясы және елдің экономикалық әлеуетінің төмендеуі сөзсіз. Өңірлер бөлінісінде PISA ең төмен және жоғары көрсеткіштері арасындағы айырмашылық 3 оқу жылына сәйкес келеді.

Қазақстандық халықаралық салыстырмалы зерттеулер нәтижелерін талдау Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында бекітілген Білім беру саясатының басым бағыттарының тізбесіне енгізілген жаңа білім беру стандарттарына көшуге және білім беру сапасын мониторингілеудің ұлттық жүйесін құруға бағдар болды.

Мектептегі білім беру мазмұнын жаңарту, ең алдымен, оның мақсаттарын, мазмұнын мен технологиясын қоғаммен қазіргі заманғы мектептің қажеттіліктеріне сәйкес келтіруді, білім беру бағдарламаларының, пән бойынша оқу-әдістемелік кешендердің сабақтастығын, оны оқытудың нысандары мен әдістерін қамтамасыз етуді талап етеді.

Бүгінгі күні Қазақстан Республикасының жалпы білім беретін мектептеріндегі білім беру процесі Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 31 қазандағы № 604 бұйрығымен бекітілген жаңартылған мазмұндағы бастауыш, негізгі орта, жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттары (бұдан әрі – Стандарт) негізінде жүзеге асырылады.

Бұл Стандарт үздіксіз білім беру деңгейлерінің сабақтастығы мен бірізділігін қамтамасыз етуге, сапалы орта білім беруге тең қолжетімділікті қамтамасыз етуге, «Мәңгілік Ел» жалпыұлттық патриоттық идеясының рухани-адамгершілік құндылықтарын ескере отырып, тәрбиелік құрамдасты күшейтуге бағытталған.

Сондай-ақ, Стандарт білім алушының жұмысын, оның жетістіктерін бағалауға мүмкіндік беретін нәтижелерге негізделген білім беру моделін құруға бағытталған. Күтілетін нәтижелерді тұжырымдау оқушылардың оқу жетістіктерін объективті бағалауға, әрбір оқушының жеке қабілетін ескере отырып, оның жеке даму траекториясын айқындауға мүмкіндік береді, сондай-ақ олардың функционалдық сауаттылығын, оқудағы шеберлігі мен дағдыларын дамытуға деген ынтасын арттырады, білім беру процесінің сапасын жақсартады. Білім беру жүйесін жаңғырту бойынша жүргізілген жұмысқа қарамастан, қазіргі уақытта барлық деңгейлерде білім берудің үздіксіздігін іске асыруда проблемалар сақталуда.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында білім берудің барлық деңгейлері өзара байланысты және білім беру бағдарламаларының

үздіксіздігі мен сабақтастығы қағидатына негізделген деп көрсетілген. Заңға сәйкес Қазақстанның білім беру жүйесі мынадай деңгейлерді қамтиды: мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту; бастауыш білім беру; негізгі орта білім беру; орта білім беру (жалпы орта білім беру, техникалық және кәсіптік білім беру); орта білімнен кейінгі білім беру; жоғары білім беру; жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру. Алайда, бұл құжатта «өмір бойы оқыту» деген анықтама жоқ. Білім берудің бейресми секторы туралы мәселе де тұтас және жан-жақты қамтылмаған, тек оның жекелеген аспектілері ғана ұсынылған.

Білім берудің әрбір деңгейіндегі оқыту мазмұны жалпы әдіснамалық шеңбермен біріктірілмеген әртүрлі мақсаттар мен күтілетін нәтижелерге негізделеді. Қажетті білім, дағдылар мен құзыреттер жиынтығы бар Қазақстан азаматының үлгісін (бейнесін) айқындайтын өмір бойы оқытудың бірыңғай тұжырымдамасы жоқ.

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мазмұны 5 білім беру саласы бойынша құзыреттілікті қалыптастыруға бағытталған: «Денсаулық», «Қатынас», «Таным», «Шығармашылық», «Әлеумет». Мектептер кезең-кезеңмен кеңауқымды дағдыларға баса назар аудара отырып, жаңартылған бағдарламаларға көшеді: білімді функционалдық және шығармашылық қолдану, сыни ойлау, зерттеу жұмыстарын жүргізу, АКТ пайдалану, коммуникацияның әртүрлі тәсілдерін қолдану, топта және жеке жұмыс істей білу, проблемаларды шешу және шешім қабылдау. Техникалық және кәсіптік және орта білімнен кейінгі білім беруде бағдарламалар білім алушылардың кәсіптік құзыреттерін дамытуға бағытталған. Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім алғаннан кейін студент 5 оқу нәтижесін көрсетуі керек: оқытылатын саланы білу және түсіну; кәсіби деңгейде қолдану, аргументтерді тұжырымдау және мәселелерді шешу; ақпаратты жинау және түсіндіру; ақпаратты, идеяларды, шешімдерді хабарлау; оқуды өз бетінше жалғастыру дағдылары.

Осылайша, білім берудің әртүрлі деңгейлерінде алынған негізгі дағдылар мен құзыреттер жиынтығындағы айырмашылықтар мен сәйкессіздіктер өмір бойы оқыту жүйесін (lifelong learning) құруға кедергі жасайды. Мектепке дейінгі білім беруден жоғары оқу орнынан кейінгі білім беруге дейінгі білім беру бағдарламаларының сабақтастығын қамтамасыз ету мәселелерін пысықтау қажет.

Оқыту бағдарламалары мен мазмұнындағы, нысандары мен әдістеріндегі, оқу ортасын қалыптастырудағы деңгейлер арасындағы айырмашылықтар білім алушылардың білім берудің бір деңгейінен екіншісіне ауысуы кезінде қиындықтарға алып келеді.

Білім берудің үздіксіздігі проблемалары білім алушыларды кәсіптік бағдарлауға бірыңғай тәсілдердің болмауын күшейтеді. Қазіргі уақытта мектеп оқушылары арасында кәсіптік бағдар беру жұмысы негізінен жарнама түрінде жүргізіледі, колледждер мен жоғары оқу орындары мектептерге баруды ұйымдастырып, олар бойынша даярлықты жүргізетін мамандықтар туралы хабардар етеді. Аталған іс-шаралардың негізгі мақсаты контингентті тарту болып табылады. Нәтижесінде 2016 жылғы «Болашақ –

менің таңдауым» (Білім – Орталық Азия) әлеуметтік зерттеу нәтижелері бойынша жоғары сынып оқушыларының 15%-дан астамы болашақ кәсіби қызметін айқындай алды. KASIPTEST кәсіби диагностикасы 11-сынып оқушыларының 75%-ы бейінді оқыту бағытын дұрыс таңдамағанын көрсетті. Аталған проблемаларды шешу үшін кәсіптік бағдарлау қызметіне бірыңғай тәсілдерді тұжырымдау қажет.

Білім берудегі теңсіздік қосымша және бейресми білімге қол жетімділіктің теңсіздігімен күшейтіледі, олардың қазіргі әлемдегі рөлі артып келеді. ЭЫДҰ елдерінде орта есеппен оқушылардың 56%-ы ғылыми жарыстарға, 48%-ы сыныптан тыс ғылыми жобаларға қатысады. Қазақстанда 2018 жылы 993 779 бала (2016 ж. – 651 409, 2017 ж. – 947 327) мектептен тыс қосымша білім беру ұйымдарында әр түрлі үйірмелерге және 1 645 295 бала (2016 ж. – 977 125, 2017ж. – 1 417 639) мектеп үйірмелеріне қатысты. Сонымен қатар, ауылдық жерлердегі (35,5%), аз қамтылған отбасылардағы (68%), сондай-ақ ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар балаларды (54,7%) қосымша білім берумен қамтудың төмендігі сақталуда. Қосымша білім берудің қолжетімділігін шектейтін фактор ақылы қосымша қызметтердің басым болуы болып табылады. Мектептен тыс ұйымдардағы балалардың тек 22,5%-ы ғана тегін негізде қосымша білім алады. Осыған байланысты қосымша білім беруде жан басына қаржыландыруды енгізу қажет. Қосымша білім беру ұйымдарын және оның оқушылардың жетістіктеріне әсерін бағалау жүйесі жоқ. Осыған байланысты қосымша білім беру сапасына қол жеткізу факторлары мен жағдайларын анықтау жөнінде зерттеулер жүргізу қажет.

Оқытудағы сабақтастықты қамтамасыз ету білім алушылардың даму аймақтарының заңды және бірқалыпты ауысуын қамтамасыз ететін сандық өзгерістердің (ақпараттың) сапалық (психикалық дамуға) үздіксіз ауысуын болжайды, бұл оқу міндеттерінің дәйекті күрделенуінен және білім берудің әрбір деңгейінің шарасының мақсатты өзгеруінен көрінеді. Сонымен қатар, осы аймақтардың өзгеруі жеке даму сатыларының өзгеруі болып табылады және оны келесі деңгейдегі педагогикалық процеске неғұрлым белсенді қосудың алғышарты болып табылады.

Жалпы орта және жоғары кәсіптік білім берудің практикалық тұрғыдан сабақтастығы, ең алдымен, жалпы білім беру мекемелерінің түлектерін даярлауға қойылатын мемлекеттік талаптардың және негізгі білім беру бағдарламаларын игеру нәтижелеріне қойылатын талаптар бөлігіндегі жоғары кәсіптік білім берудің мемлекеттік білім беру стандарттарының мазмұнының сабақтастығын болжайды.

Осылайша, білім берудің әртүрлі деңгейлерінде алынған негізгі дағдылар мен құзыреттер жиынтығындағы айырмашылықтар мен сәйкессіздіктер өмір бойы оқыту жүйесін (lifelong learning) құруға кедергі жасайды. Мектептегі және жоғары оқу орнындағы білім беру бағдарламаларының сабақтастығын қамтамасыз ету мәселелерін пысықтау қажет.

Сонымен қатар, барлық мүдделі жақтардың жергілікті, аймақтық және

халықаралық деңгейде ынтымақтастығын нығайту маңызды мақсат болып табылады. Базалық және базалықтан кейінгі білім беруде орын алатын бейресми білімнің басым бөлігі әлі де шектеулі (маргиналды) болып қалып отыруы, сонымен қатар бейресми білім беру бағдарламаларын аккредиттеуге арналған қажетті шектің болмауы және білім беру мен кәсіби дайындықтың бөлек болуы.

Үкімет, оқу орны, жұмыс берушілер, жеке тұлғалар және бейресми білім беру қызметін көрсетуді жеткізушілердің арасындағы серіктестік қарым-қатынастың тиімділігін реттеу өмір бойы білім беруді жүзеге асырудың ең маңызды факторы болып табылады.

Өмір бойы білім алу саясаты мен тәжірибесін әзірлеу және іске асыру келесі жағдайларды талап етеді:

- мемлекеттік және өңірлік деңгейлердегі саясаткерлер, институционалдық көшбасшылар, мүдделі тараптар мен практиктер тарапынан жоғары деңгейдегі бейімділікті;

- нақты оқу бағдарламалары мен біліктілік білім беру валютасы ретінде;

- білім беру секторы мен кәсіби дайындық секторы, еңбек әлемі мен азаматтық қоғам арасындағы ажырамас байланыстың болуы.

2 ҮЗДІКСІЗ БІЛІМ БЕРУДІ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ БОЙЫНША ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТӘЖІРИБЕГЕ ШОЛУ (МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ, ОРТА ЖӘНЕ ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУ)

Қазақстандық қоғам дамуының қазіргі кезеңі мемлекеттік-шаруашылық тетігін, саясат пен идеологияны, мемлекеттің құқықтық негіздерін қозғайтын әртүрлі салалардағы терең өзгерістермен сипатталады. Қоғамдық өмірдегі елеулі өзгерістер негізгі әлеуметтік институттарды, оның ішінде білім беру жүйесін қайта құру қажеттілігін туындатады.

Үздіксіз білім берудің дәстүрліден айырмашылығы – бұл адамға, оның қажеттіліктері мен танымдық қажеттіліктеріне, мүмкіндіктері мен мүдделеріне, өмір сүру жағдайлары мен қиындықтарына бағытталған білім беру болып табылады.

Мұндай білім беруді әлеуметтік тұрғыдан алып қарағанда үздіксіз деп қарауға болады, өйткені ол бағыттылығы мен мақсаты, мазмұны мен деңгейлері бойынша түгел қамтитын, әлеуметтік топтар, халықтың санаттары мен топтары, жас ерекшеліктері мен іске асыру формалары бойынша жалпыға ортақ білім беру, оның ішінде жүйеленген және жүйеленбеген білім беру процестері де қамтылады.

2015 жылы БҰҰ Бас Ассамблеясы қабылдаған «Біздің әлемді қайта құру: 2030 жылға дейінгі орнықты дамудың Күн тәртібі» жаңа бағдарламасы орнықты даму саласында 2030 жылға қарай қол жеткізілуі тиіс 17 мақсатты белгіледі. Тұрақты дамудың жеке мақсаты (SDG 4) білімге арналған және «сапалы білім беруді қамтамасыз ету және барлығына өмір бойы білім алу мүмкіндіктерін дамытуға» бағытталады. Консультациялар мен ойлану барысында ЮНЕСКО SDG 4-ті жүзеге асыруды жалғастырды. Бұл 2015 жылдың мамыр айында Инчхонда (Оңтүстік Корея) өткен дүниежүзілік білім беру форумымен аяқталды, онда 2030 жылға дейінгі білім берудің жаңа көрінісі көрсетілген Декларация қабылданды. Бұл көзқарас одан әрі дамыды және орнықты дамудың 4 мақсатын жүзеге асыру жөніндегі іс-қимылдардың негіздемелік бағдарламасында іске асырылды.

SDG4-Education 2030 іс-қимыл шеңберін ЮНЕСКО-ға мүше 184 Мемлекет 2015 жылдың 4 қарашасында түпкілікті мақұлдады. Іс-қимыл шеңберінің 43-тармағында жоғары білім беру туралы нақты айтылған: «технология, ашық білім беру ресурстары және қашықтықтан білім беру арқылы қолдау көрсетілетін үшінші деңгейлі білім беруді тиісті реттеудің жақсы құрылған жүйесі қол жетімділікті, әділеттілікті, сапаны және өзектілікті арттыра алады және оқу орындарында оқытылатын және экономика талап ететіндердің арасындағы алшақтықты азайта алады».

Еуропалық Одақ елдерінің саясаты іс жүзінде жалпы мәселелерді бірлесіп шешуге кірісті, бұл әртүрлі халықаралық ұйымдар қызметінің бағыты мен мазмұнын, қатысушы Еуропа елдері мен серіктес елдерге ұлттық жобаларды іске асыруда теориялық, қаржылық, консультативтік және практикалық көмек түрлерін алдын-ала анықтады. Білім беру жүйелерін

жақындастыру тұрғысынан Еуропа елдерінің ұлттық саясаты саласындағы жобалардың ұқсастығына, ЕО ұсынған «өмір бойы білім беру» Бірыңғай бағдарламасын іске асыруға бірлесіп қатысуға қарамастан, әр елде үздіксіз білім беру мәселесін шешуде өзіндік ерекшеліктер табылды.

Германия Еуропа елдері арасында жетекші орын алады және оның негізін қалаушылардың бірі ретінде Еуропа Одағында (бұдан әрі – ЕО) ерекше орын алады.

Неміс білім беру жүйесінің «өмір бойы білім берудің» жаңа педагогикалық парадигмасына көшуінің негізінде ЕО-ның барлық елдері үшін ортақ объективті факторлар да, ерекше тарихи қалыптасқан жағдайлар мен мүмкіндіктер де жатыр. Үздіксіз білім беру процесі шартты түрде екі кезеңге бөлінеді:

1. Еңбек қызметінің алдындағы формалды білім (бастауыш, орта, жоғары).

2. Одан әрі (жалғасқан) бейресми және ақпараттық білім беру, яғни арнайы құрылған мекемелердегі (бастапқыда – ересектерге білім беру жүйесінде) оқу мен кәсіптік жұмыспен қамту саласындағы практикалық қызметтің үйлесуі.

Реформа шеңберінде үздіксіз білім беру негіздерін әзірлеу үшін алғышарт ретінде білім беру жүйесі құрылымының жаңа жіктеуіші енгізіледі. Бұрын денсаулық сақтау жүйесіне жататын мектепке дейінгі тәрбие секторы білім беру жүйесіне қарапайым саты ретінде енді. Өмір бойы оқытуға дайындықтың тұжырымдамалық және практикалық міндеті неғұрлым ерте жастағы балаларды білім беру процесіне қосуды және мектепке дейінгі тәрбие жүйесіне жаңа функцияны – мектепке дайындықты жүктеуді көздеді.

Балаларға білім беру үшін, оларды үлкен топтарда мектепке дайындау мүддесі үшін бір аптаға сабақ түрінде оқу үшін қажетті пәндер анықталады. Үш-алты жастағы балалардың дамуы үшін олардың адамгершілік және физикалық қасиеттерін, эмоциялары мен әлеуметтік тәжірибелерін, дербестігін ынталандыру, күн тәртібіне үйрену, гигиенаның негізгі ережелерін үйрету бойынша түрлі іс-шаралар көзделеді.

Жақында Германияның мектепке дейінгі тәрбиесінде бағдарламалық-әдістемелік қамтамасыз етуді жетілдіру үшін көп шаралар жасалды.

Мұнда жағдайлық-шартты әлеуметтік оқыту міндеті негізгі болып табылады. Мынадай ең маңызды: балаларды автономды, құзыретті әрекеттерге, әсіресе олар үшін маңызды өмірлік жағдайларда қабілетті ету мақсаты қойылады. Бұл мұғалімдердің балалардың дамуын үнемі қадағалап отыруын, олардың ата-аналарымен кездесулерін жоққа шығармайды. Ойын сабақтары жас балалармен жұмыс істеудің негізгі әдісі болып қала береді.

Бес жасар балаларды мектепке дайындау үшін ата-аналардың өтініші бойынша кейбір жерлерде дайындық сыныптары ашылады (Vorklassen). Олардағы сабақтар ойын түрінде, ерікті негізде өткізіледі

және бастауыш мектептегі бірінші оқу жылының бағдарламасын қайталамайды.

Бес жастағы балалардың дайындық сыныптары ұйымдастыру жағына бастауыш мектеппен тығыз байланысты. Мектеп жанындағы алты жастық балабақша жұмысының мақсаты – оқушылардың санасының, ерік-жігерінің, сезімдерінің сау, қалыпты дамуына алғышарттар жасау. Бұл мақсатқа осындай балалардың қабілеттерін ынталандыру, дене тәрбиесі, ояту және ерікті зейінін дамыту бойынша жеке жұмыстар жүргізу арқылы қол жеткізіледі.

Физикалық және психикалық ерекшеліктері бар балаларды оқыту мәселесіне осы тұрғыдан ерекше мән беріледі. Дамуында ерекшеліктері бар балалар қолдау көрсететін балабақшаларға барады (Förderkindergärten). Ішінде интегративті балабақшалар (integrative Kindergärten) дені сау және нормадан ауытқулары бар балаларды қабылдайды.

Оларға қажетті жасқа жетпеген балалар мектепке дейінгі сыныптарда (Vorklassen) немесе мектеп жанындағы балабақшаларда (Schulkindergärten) өткізіп алғандарына қол жеткізе алады.

Алты жасында балалар мектепке барады. Төменгі сыныптарда оқу 4 жылдан 6 жылға дейін, Бранденбург пен Берлинде 12 жылға дейін созылады. Алғашқы 2 жыл ішінде пәндер жан-жақты оқытылады: әр түрлі салалардағы білім бір пән аясында оқытылады. Үшінші сыныптан бастап бағалар қойыла бастайды. Бастауыш мектептің соңғы сыныптарындағы үлгеріміне, қабілеттеріне және мінезіне байланысты мұғалімдер ата-аналар мен оқушыларға орта мектептің екі сатыдан тұратын белгілі бір бағытын ұсынады: I – 10-шы сыныпқа дейін, II – 11-13 сыныптарға дейін оқыту.

Германияның білім беру жүйесін демократиялық деп айтуға болады. Себебі ата-ана мен оқушы өздеріне қажетті мектепті бастауыш сыныпта таңдайды, яғни 6-10 жас аралығында балалар оқуды, санауды, жазуды, табиғатты тануды үйренеді.

Германияда мектептің келесі түрлері бар: - негізгі мектеп (Hauptschule); - шынайы мектеп (Realschule).

Осының қорытындысы бойынша жоғары мектепке (Gymnasium), одан кейін университетке түседі.

Германияның білім беру жүйесінің ерекшеліктері:

Бірінші: Германияда оқушының 7-сыныптан бастап, өзінің қабілет қарымына қарай, мектептердің үш түрінің бірін таңдау құқығы бар.

Екінші: Германияда әр мектеп түлектерінің статусы бар, тіпті, негізгі мектеп түлегі құжаттарының статусы мен іс жүзіндегі мектептің және гимназияның 10-сыныптарын бітірген оқушылардың құжаттарының статусында өзіндік айырмашылық бар.

Үшінші: Германияда он жылдық оқу көлемінде білім алу мектептердің үш түрінің біреуінде ғана міндетті.

Төртінші: Германияда арнайы жоғары оқу орнына түсу үшін іс жүзіндегі мектепті (яғни, 12 жылдық оқуды), ал, университетке түсу үшін – гимназияны (яғни, 13 жылдық оқуды) бітіру міндетті.

Бесінші: Германия 16 жер бөлігінен тұратын федералды мемлекет болса да, тек қана 13-сыныптың түлектеріне ғана мемлекет бойынша федералдық министрлік бекіткен арнайы кітапшалармен шығарылатын ортақ талаптар қойылады. Осы талаптар негізінде гимназия түлектерінің білім деңгейі бітіру емтихандарымен өлшенеді, университетке түсу үшін бұл оқушылар емтихан тапсырмайды. Біздің елімізде болса, соңғы жылдары жоғары оқу орнына түсу үшін компьютерлендірілген тест тапсырады.

Қосымша білім ретінде және мектеп жасына дейінгі балаларды тәрбиелеудің федералды педагогикалық тұжырымдамасынан басқа, Германияда Вальдорф және монтессор балабақшалары өздерінің тұжырымдамалары мен әдістері негізінде жұмыс істейді, сонымен қатар әр түрлі дамып келе жатқан іс-әрекеттері бар жеке мектепке дейінгі білім беру ұйымдары бар.

Германияда жоғары оқу орнының бірнеше түрлері бар.

1. Университет. Университетте білім алу екі кезеңге бөлінеді. Негізгі курс 3-4 семестрге созылып, бітіргеннен кейін лицензиат атағы берілді. Ары қарай студент негізгі курстарды (4-6 семестр) оқуға көшеді. 6-семестрді бітіргеннен кейін магистр атағы (Magister Artium) немес техникалық мамандықтар үшін маман дипломы берілді. Дипломды алу үшін студент диссертациялық жұмыс қорғауы керек. Диплом алғаннан кейін студент оқуын ары қарай жалғастырып, диссертациясын қорғап доктор (Doctorate) атағы ала алады.

2. Жоғары мектептер. Бұл оқу орындарын да студенттер 3-4 жыл ішінде ауыл шаруашылық, менеджмент және экономика, компьютерлік технология салалары бойынша білім ала алады. 4 жыл білімнен соң бітіруші инженерлік ғылымдар дипломын немесе академиялық Diplomgrad атағын алады.

3. Кәсіби академиялар. Германияда осы секілді университеттік емес типтегі оқу орындары да бар. Мұндай типтегі жоғары оқу орындары 120 профиль бойынша мамандарды дайындайды: инженер, экономист, дизайнер және т.б.

Финляндиядағы білім беру, әлемнің көптеген елдеріндегі сияқты, мектепке дейінгі білім беруден басталады. Ол балалар балабақшаларда алатын білімге және мектепке тікелей дайындыққа бөлінеді. Кез келген 10 айлық бала балабақшаға баруға құқылы. Ол жерде тамақты тегін алады. Әдеттегі балабақшаға мүгедек балаларды да қабылдайды. Олар өзге балаларға ілесіп, нәтижесінде жастайынан өмірге икемделе бастайды. Кейде өмір сүруге қажетті мүшелерін қалпына келтіреді.

6 жасынан бастап баланы мектепке дайындайды. Ол жерде қажет болатын қабілеттерді жетілдіреді. Тіпті бастауыш сыныптың бағдарламасын меңгерте бастайды. Баланы ерекше талант иесі деп танып, мектепке дейін екі тілді меңгертеді.

Көптеген батыс елдерінен айырмашылығы, Финляндияда мектепке дейінгі білім беру 6 жастан басталып, 1 жылға созылады. Осы жылдың барысында оқытушылардың негізгі міндеті балаларды мектепте оқуға

бастапқы дайындау болып табылады.

Дайындық жаттығулары балабақшалардың немесе жалпы білім беретін мектептердің аумағында орналасқан дайындық мектептерінде өтеді.

Дайындық мектебінде балалар мектеп өмірінің негіздерімен танысып, жаратылыстану, математика және өнер сияқты пәндерді оқи бастайды. Барлық назар ана тілін (оқу, жазу) және математиканы, жаратылыстану мен этиканы оқуға бағытталады. Бұл кезеңде қосымша білім беру ретінде мамандандырылған мектепке дейінгі мекемелер бар. Олардың кейбіреулері физикалық, психикалық, танымдық және әлеуметтік дамуы бұзылған балаларға қызмет етеді (мұндай бақшаның бір тобында, мысалы, 8 бала және 4 тәрбиеші болуы мүмкін). Басқаларында жетекші «профиль» бар.

- Бірінші мектеп – 6 жылға созылатын төменгі саты. Елде 3000-ға жуық бастауыш мектеп бар. Шет тілдерінен басқа барлық пәндерді бір сынып мұғалімі оқытады.

- Мектептің екінші түрі – үш жылдық «жоғары мектеп» (7-9-шы оқу жылы), олардың саны 600-ге жуық. Бұл мектептерде пән мұғалімдері жұмыс істейді.

- Мектептің үшінші түрі – лукио (гимназия), олардың саны 400-ге жуық. Оларда оқыту 2 жылдан 4 жылға дейін созылатын курстар жүйесі бар. Финляндиядағы бітіру емтиханы – бұл орталықтандырылған емтихан. Орташа сертификаттау баллы – университетте оқуды жалғастырғысы келетіндер үшін шешуші фактор. Егер түлектің орташа баллы жақсы болса, онда ол университетке түсуге өтініш бере алады. Оның түсетінін, немесе түспейтінін – университеттің қабылдау комиссиясы шешеді.

Бүгінгі таңда фин қоғамында бүкіл мектеп жүйесінің әлсіз және күшті оқушыларды, сондай-ақ дамуында ауытқулары бар балаларды біріктіретін әлеуметтік-интегративті мектептерге кезең-кезеңмен көшуіне оң көзқарас (консенсус) басым қалыптасып отыр

Финляндия сияқты, *Швеция* да педагогтер мен саясаткерлердің білім беру жүйесіндегі мектепке дейінгі мекемелер мен бастауыш мектептерге жоғары деңгейде көңіл бөлуі қалыптасқан. Олар бүкіл мектеп жүйесінің басында тұр деп санауға болады.

Баланың сәттілігі немесе сәтсіздігі оның білім беру жолының басталуымен дәл анықталады деп саналады. Бұл қадам үшін ең жоғары білікті мұғалімдер қажет.

Швецияда бір жастан бес жасқа дейінгі балалар *förskola* (мектепке дейінгі) муниципалитетке барады. Мектепке дейінгі мекемелер ойнаудың маңыздылығын атап айтады, сонымен қатар балалардың жеке қажеттіліктері мен қызығушылықтарын қамтамасыз етуге бағытталған оқу бағдарламасымен жұмыс істейді.

Швецияда міндетті білім беру келесідей төрт кезеңнен тұрады: - *förskoleklass* («мектепке дейінгі жыл»);

- *lågstadiet* (1-3 жас);

- *mellanstadiet* (4-6 жылдар);

- hggstadiet (7-9 жыл). Сонымен қатар, алты жастан он үш жас аралығындағы балаларға мектептен тыс күтім көрсетіледі.

Гимназия (10-12 жас) қосымша болып табылады. Он сегіз тұрақты ұлттық бағдарлама бар, оның ішінде б-ы жоғары оқу орнына дайындық, ал он екісі кәсіптік білім алуға арналған.

Америка Құрама Штаттары Мария Монтессоридің педагогикалық тұжырымдамасына негізделген мектепке дейінгі білім беру мекемелері үшін білім беру бағдарламаларын жетілдіру белсенді түрде ынталандырылады. Осылайша, мыналар жүзеге асырылады: баланың мектепте сәтті оқу қабілеті мен мүмкіндігі артады.

АҚШ-тағы мектепке дейінгі білім беру мектеп-ясель деп аталатын оқу орындарынан басталады (3-6 жас). Бес жасқа толғаннан кейін американдық мектеп жасына дейінгі балалар орта мектептің нөлдік сыныптары болып табылатын балабақшаларға түседі. Мұнда ақпаратты қабылдауды жақсартуға көмектесетін ойындардан оқу бағдарламаларына біртіндеп ауысу орын алады.

Мектепте білім беру үш сатыдан тұрады: бастауыш мектеп, орта мектеп және жоғары мектеп. Бастауыш мектепте бес жастан бастап балаларды бірінші сыныпта оқуға дайындайтын міндетті нөлдік сынып бар. Бастауыш мектепте оқыту он бір жасқа дейін, негізінен балалар білімге деген қызығушылығын жоғалтпауы үшін ойын арқылы жүзеге асырылады.

Бастауыш мектепте барлық оқу пәндерін бір мұғалім жүргізеді, сонымен қатар оқыту әдісі арнайы жасалған жоспар бойынша жүзеге асырылады. Бастауыш мектепте: оқу, әдебиет, хат жазу, орфография, ана тілі, ән, өнер, арифметика, тарих, география, өзін-өзі тану, гигиена, дене шынықтыру және еңбек пәндері оқытылады. Бастауыш білім алуға бөлінген уақыттың жартысы ана тілі мен кітап оқуға бөлінеді, сондай-ақ арифметика сабағына да сонша уақыт беріледі. Қалған уақыт ән, еңбек пәндеріне және өнер түрлерімен айналысуға арналған. Дене шынықтыру мен гигиенаға уақытының алтыдан бір бөлігі кетеді.

АҚШ-та орта мектеп әр қайсысында үш жылдан оқитын кіші және жоғары екі сатыға бөлінеді. Міндетті пәндер: ағылшын тілі, математика, әлеуметтану, өзін-өзі тану, дене шынықтыру, гигиена, ән, өнер, еңбек (ер балаларға), үй шаруасы (қыз балаларға).

Орта мектептердің мектепке дейінгі бөлімдері ең танымал бөлім болып табылады. Олардың пайызы жеке меншік мектепке дейінгі мекемелерде оқитындар санынан әлдеқайда жоғары. Алайда, мектепке дейінгі саты міндетті білім беру стандартына енгізілмейді. Бұл кезеңде балалар бірінші сыныпқа алдымен ойын түрінде дайындалады, уақыт өте келе олар жазу, оқу және арифметика негіздерін үйренуге көшеді.

Ресми түрде білімді деп саналу үшін міндетті оқытудың 3 кезеңінен өту қажет:

- Бастапқы стандарт, оқытудың бірінші кезеңі. Бұл міндетті пәндерді оқуды, шығармашылықпен айналысуды, спортты қамтитын алғашқы бес сынып. АҚШ-тағы бастауыш білім 6-7 жастан басталады;

- Орта білім деңгейі немесе орта мектеп әр түрлі Штаттарда 6 немесе 7 сыныптан басталып, 8-9 сыныппен аяқталады. Осы кезеңнен өту кезінде негізгі пәндерді және болашақ қызмет саласы бойынша білімін арттыру үшін студент таңдаған қосымша пәндердің қысқаша тізімін оқып шығу керек.

Орта мектептер: - бейіндік;

- көпсалалы;

- академиялық болып бөлінеді.

Көпсалалы мектептерге 9-сыныптан бастап түседі. Әдетте мұндай мекемелерде болашақ мамандану бағытын ескере отырып, оқытудың бірнеше нұсқалары ұсынылады. Ең танымал ағындар: академиялық, өнеркәсіптік, коммерциялық және жалпы. Ауылшаруашылық ағын сирек кездеседі.

Жоғары оқу орнына академиялық профильді таңдау арқылы түсуге болады. 9-сыныпқа ауысқан кезде оқушылар білім деңгейін анықтау үшін тестілеуден өтеді. 90-нан төмен көрсеткіштер академиялық бағытты таңдаудың орынсыздығын көрсетеді. Мұндай студенттерге практикалық кәсіби курстардың бірінде оқу ұсынылады.

Жалпы дайындық бөлімінде басқа жүйе жұмыс істейді. Оқушылар жалпы білім алады, бірақ жоғары оқу орнына түсу үшін емес. Дәл осы бағыт соңғы жылдары қатаң сынға ұшырады және жақын арада бағдарламаға өзгерістер енгізілуі мүмкін.

- жоғары саты немесе HighSchool 9-11-ші сыныптан 12-ші сыныпқа дейін. Осы кезеңде міндетті пәндерді зерделеу басымдыққа ие емес. Таңдалған пәндерді игеруге басымдылық жасалады. Олармен жасөспірімнің болашақ мамандығы байланысты. Жоғары мектептің соңғы екі жылында мазмұны күрделі AdvancedPlacement бағдарламасын оқуға рұқсат етіледі.

Жоғары мектеп оқушыны SAT тестін тапсыруға міндеттейді (ScholasticAptitudeTest бағалау жүйесі – қабілеттерге арналған жалпы мектеп тесті).

Бейіндік (қосымша білім беру) пәндеріне көбірек сабақтар кіреді. Бұл шет тілдерін үйрену, театр үйірмелері, ботаника, вокал, қолданбалы физика және т.б. АҚШ-та қосымша білім беру мектепке дейінгі және орта білім берудің

ажырамас бөлігі болып табылады, стандарттан шығарылмайды.

Америкада мектептен кейін дайындық (postsecondary school) курстарына баруға болады.

АҚШ колледждері немесе университеттер бакалавр деңгейін беретін төрт жылдық оқыту бағдарламасымен оқытады, сонымен қатар колледждер арнайы бағытты өз беттерінше таңдай алады. Мысалы, гуманитарлық колледждер тек гуманитарлық салаларды оқытады.

Американдық жоғары білім жүйесінің ерекшелігі – студент оқу кезінде өзінің «негізгі» бағытын бірнеше рет өзгерте алу мүмкіндігі. Америкалықтар бұл мүмкіндікті жиі пайдаланады. Жоғары білім алу

барысында студент басқа мамандықты ұната бастайды, осыған байланысты американдық университеттер өте икемді.

Оңтүстік Кореядағы мектепке дейінгі білім беру әлі де міндетті болып табылады, бірақ соңғы жылдары оған көбірек мән берілуде. Екі-үш жастан бастап балаларға тек ана тілінде ғана емес, ағылшын тілінде де жазуға және оқуға үйретеді. Сол жаста балалар математиканың негіздерімен танысады. Үйде дене шынықтыру мен музыкалық білімге көп көңіл бөлінеді, оларға айтарлықтай көлемді тапсырмалар беріледі. Әр түрлі ғылымдарды зерттеу көп білім жинауға емес, қызығушылыққа баулуға және оқу пәндеріне қызығушылықты оятуға бағытталады.

Бастауыш білім беру – 5-6 жастан 11 жасқа дейінгі балаларды оқыту болып табылады. Балалар корей тілін, математиканы, этиканы, қоғамтану, жаратылыстану, шет тілдерін (оның ішінде ағылшын тілін) оқиды, дене шынықтыру, бейнелеу өнері және музыкамен айналысады.

Орта білім – орта мектепте 7-ші сыныптан 9-шы сыныпқа дейін оқыту. Орта мектептің оқу бағдарламасы 11 негізгі пәнді, таңдауға болатын бірнеше пәнді, сондай-ақ элективті сабақтарды оқуға негізделген. Оқу процесіне ақпараттық технологияларды енгізуге ерекше көңіл бөлінеді.

Жоғары сатыдағы орта мектептер – 2 түрге бөлінеді: жалпы және кәсіптік-техникалық. Жалпы бейіндегі мектептерде гуманитарлық, қоғамдық және жаратылыстану ғылымдары, өнер, шет тілдері оқытылады. Кәсіптік-техникалық мектептер компьютерлік техника, іскерлік әкімшілендіру, жалпы машина жасау, ауыл шаруашылығы және теңіз ісі саласында білім береді. Жоғары сатыдағы орта мектептерде оқудың негізгі бағыты университетке түсуге дайындық болып табылады.

«Қосымша» пәндер: әр түрлі өнер, дене шынықтыру, Ханча тарихы (Қытай иероглификасы,) Этика, үй экономикасын жүргізу, компьютерлік сауаттылық сабақтары міндетті мектеп компонентіне кіреді.

Сингапурда мектепке дейінгі білім беру 3 жастағы балалар үшін басталады және 3 жылға созылады: питомник, бірінші және екінші жыл (K1 және K2).

Балабақшаларда үш жастан бастап балалар кем дегенде екі тілде сөйлеуді үйренеді, Олардың бірі – ағылшын. Балабақшалардың стандартты бағдарламасы – мәтінді оқу, санау, музыка және ән айту, мүсіндеу және сурет салу.

Орта білім беру мекемелеріне мектептер, техникумдар, колледждер жатады. Балалар 6 жастан бастап мектепке бара бастайды. Орта білім бастауыш, орта және университет алдындағы деңгейлер болып бөлінеді.

Бастауыш мектепте оқыту 6 жылға созылады, балалар математиканы, ағылшын және ана тілдерін (қытай, малай, тамил), азаматтық негіздерін, сурет салуды, музыканы оқиды. Мектеп бітірген соң балалар емтихан тапсырады және келесі оқу сатысына өту үшін қажетті PSLE-куәлік алады.

Бастауыш мектептің барлық оқу бағдарламалары стандартталған. Оқушылардың қалауы бойынша спорттық секцияларға, эстетикалық

тәрбие сабақтарына және дарынды балаларға арналған сабақтарға қатыса алады. Бастауыш мектептің оқыту жүйесі 2 деңгейге бөлінген – негізгі (1-4 сыныптар) және бағдарлы (5-6 сыныптар). 3-сыныптан бастап оқу бағдарламасына жаратылыстану – ғылыми пәндер енгізіледі. Бастауыш мектепке бару барлық азаматтар үшін міндетті және тегін.

Орта мектепте оқушы топтары бастауыш мектептегі емтихан нәтижелеріне байланысты қалыптасады. Орта мектепте білім беру келесі курстар бойынша жүзеге асырылады:

- арнайы (4 жыл, ана тілін оқуға баса назар аудару, соңында О-деңгейлі емтихан тапсырылады);

- техникалық (4 жыл, техникалық пәндерді оқуға баса назар аударылады, соңында N-деңгейдегі емтихан тапсырылады);

- экспресс (4 жыл, ана тілі мен ағылшын тілін үстірт оқып-үйрену О-деңгейін алуды көздейді);

- академиялық (оқу 5 жылға дейін созылады, аяқталғаннан кейін n-деңгейдегі емтихан тапсырылады);

- біріктірілген бағдарлама – кәсіби курс (5-6 жас, 6-10 пән оқытылады, соңында университетке түсу кезінде қажетті А-деңгейлі емтихан тапсырылады).

Университет алдындағы деңгей (Foundation) жоғары оқу орнына дайындықты көздейді. Орта мектептің жедел және арнайы курстарын аяқтағаннан кейін студенттер толық емес (кіші) колледждерге түсе алады, оқу мерзімі 2 жыл. Колледждерде оқудың соңғы кезеңі А-деңгейі сертификатын алу үшін емтихан тапсыру болып табылады. Техникалық білім алғысы келетін және О - және N-деңгейдегі аттестаттары бар студенттер үшін политехникумдар (оқу мерзімі – 3 жыл) және техникалық білім беру институттары (1-2 жыл) қарастырылған.

Жапония мектептері үш сатыдан тұрады. Бастауыш мектепте оқушылар

алты жыл, орта және жоғары мектепте үш жылдан білім алады. Жалпы алғанда балалар мектепте он екі жылоқиды. Жоғары мектепті бітірген соң университетке түсуіне болады. Бастауыш және орта мектеп міндетті білім сатысы, ал жоғары мектеп міндетті емес болып саналады. Жоғары мектепті бітірген оқушылар колледжге немесе университетке оқуға түседі.

Жоғары білім беру жүйесі толық циклді (4 жыл) және жеделдетілген циклді (2 жыл) университеттер, кәсіптік колледждер, арнайы дайындық мектептері (техникалық институттар), диплом алғаннан кейінгі мектептер (магистратуралар) болып бөлінеді.

Қытай Халық Республикасының білім жүйесі мектепке дейінгі дайындық, бастауыш мектеп, толымсыз орта білім, толымды орта білім, университет, аспирантурадан тұрады.

Мектепке дейінгі дайындыққа жекеменшік және мемлекеттік балабақшалар кіреді. Балалар балабақшаға 3-6 жас аралығында барады. Аталған мекеме мектеп бағдарламасын жылдам игеруге дайындайды.

Бастауыш мектепке балаларды 6 жастан бастап қабылдайды. Қоғам мен

табиғат туралы пәндер көбірек оқытылады. Салауатты өмір салтын қалыптастырып, әрбір оқушының бойындағы патриоттық сезімді оятуға көп көңіл бөлінеді.

Сонымен қатар ана тілі, математика, адамгершілік пен этика, музыка, шет тілі сынды пәндерге баса назар аударылады. 3-сыныптан бастап ағылшын тіліне басым назар аударылады. 4-сынып оқушылары жылына екі апта фермаларға, шеберханаларға барып жұмыс істейді. Сондай-ақ, әрбір оқушыға аптасына бір күн қоғам өміріне қатысты мерекелік кештерге, мәдени шараларға қатысу міндеттеледі.

Орта мектеп екі сатыдан тұрады: толымсыз орта білім, толық орта білім. Оқушылар бұл мектепке 12-13 жастан бастап қабылдана бастайды. ҚХР заңына сәйкес республиканың әрбір азаматы 9 жылдық білім алуы тиіс. Толық орта білім мектебіне оқушыларды 15-16 жастан бастап қабылдайды. Оқушы өзі таңдаған оқу курсына байланысты 2 немесе 4 жыл оқиды. Әдетте жалпы курс академиялық және кәсіби техникалық бағыттар деп екі үлкен салаға бөлінеді.

Кәсіби техникалық бағыт бірнеше түрге бөлінеді, олар: арнайы техникалық, техникалық, кәсіби немесе ауыл шаруашылығы мектептері. Оқушылар арнайы техникалық мектепте 4 жылға дейін білім алады. Бағдарлама ауыл шаруашылығы, медицина, экономика, құқықтану салаларына қатысты мамандарды дайындауға бағытталған. Техникалық мектептер құрыш құю, киім тоқу және отын өндірісіне қажет мамандарды дайындайды. Ал кәсіби, ауыл шаруашылығы мектептерінде 3 жыл оқытады. Осы оқу орнын тәмамдаған соң оқушылар жұмысқа тұру құқығына ие болады.

2018 жылы *Эстонияда* жаңа «негіздемелік бағдарлама» қабылданды. Онда бала балабақшадан шыққан кезде нені білуі және не істей алатындығы туралы жазылған. Әрбір мектепке дейінгі мекеме балабақшаның педагогикалық кеңесінде бекітілген өз бағдарламасын жасайды. Мынадай педагог-мамандар жұмыс істейді: музыкалық жетекші, хореограф, жүзу жаттықтырушысы, дене шынықтыру нұсқаушысы, бейнелеу өнеріндігі мұғалім.

Әр оқу жылының басында 1-15 қыркүйек аралығында педагогтар диагностика жүргізеді, онда әлеуметтік және ойын біліктері, тіл мен сөйлеуді меңгеру деңгейі, математикалық дағдылар ескеріледі. Содан кейін әр ата-анамен баланың білім деңгейі, «әңгіме-даму» туралы жеке әңгіме өтеді. Белгілі бір мектеп жасына дейінгі баланың тәрбиесі мен білім беру талаптарының бірлігі дамиды. Мамыр айында мұғалімдер қорытынды диагностика жүргізеді, әр баланың даму деңгейін талдайды.

Дайындық тобының соңында әр түлек үшін «мектепке дайындық картасы» жасалады, онда сезіну және оқу қабілеті, ойын, әлеуметтік дағдылар, өзін-өзі басқару қабілеті, тіл және сөйлеу, эстон тілі екінші тіл ретінде, мен және қоршаған орта, математика, өнер, музыка, қозғалыс сияқты бөлімдер бар. Бұл картаға мұғалімдер, директор және ата-аналар қол қояды.

Алты айдан кейін балабақша әкімшілігі мектептерге түлектердің мектеп бағдарламасын қалай үйренетіні және «мектепке дайындық картасы» қаншалықты объективті екендігі туралы сұраныс жібереді. Мұғалімдер әр баланың мектепке дайындығы туралы есеп жібереді.

Эстонияның білім беру жүйесінде бірінші сыныптан бастап тоғызыншы сыныпқа дейінгі кезеңде мектепте білім беру қамтылған негізгі міндетті білім беру ұғымы бар. Оны төрт кезеңге бөледі:

- 1-ден 3-сыныпқа дейін; - 4-тен 6-сыныпқа дейін; - 7-ден 9-сыныпқа дейін;

- 10-нан 12-сыныпқа дейін (гимназиялық білім).

Эстонияда оқудың барлық үш кезеңі үкімет әзірлеген бірыңғай жалпы білім беру бағдарламасына бағынады және сәйкес келеді. Сыныптан сыныпқа ауысу оқушы қажетті ақпаратты игергеннен кейін ғана жүреді, мұғалімнің бағалау жүйесімен айналысады. Үлгерімі нашар болған жағдайда оқушы жазғы демалыс кезінде қосымша оқудан өтуге міндеттелуі мүмкін.

Тоғыз сыныпты аяқтағаннан кейін оқушы үздік диплом сертификатын немесе бағалары бар арнайы құжат алады. Ол жалпы білім беретін мектепте оқуын жалғастыруға, онда болу мерзімін он екі жылға дейін ұзартуға немесе кез-келген орта арнаулы білім беру мекемесіне түсуге құқылы.

Бірінші нұсқаға тоқтала отырып, оқушы академиялық немесе кәсіптік білім алуға кіріседі (гимназиялық оқыту дәл осы сатыларға бөлінеді). Олардың арасындағы таңдау тікелей студенттің келесі мақсаттарынан жүзеге асырылады: ол университетте оқуын жалғастыруды жоспарлайды (содан кейін академиялық бағытты таңдайды) немесе жұмысқа орналасу мүмкіндігін алуға ниетті болады (бұл жағдайда кәсіби, мысалы, Эстонияда медициналық білімді таңдайды).

«Ресей Федерациясындағы білім туралы» Заңға сәйкес, білім беру процесі үздіксіз, дәйекті түрде байланысқан жүйе болып табылады. Мұндай мазмұн белгілі бір деңгейлердің болуын білдіреді. Заңда оларды «Ресейдегі білім беру түрлері» деп атайды.

Заңға сәйкес екі үлкен деңгей бар.

Біріншісі – жалпы білім беру. Оған мектепке дейінгі және мектепшілік деңгейлер кіреді. Соңғысы, өз кезегінде, бастауыш, негізгі және толық (орта) білімге бөлінеді.

Екінші деңгей – кәсіптік білім. Ол орта, жоғары (бакалавриат, специалитет және магистратура) және жоғары білікті кадрларды даярлауды қамтиды.

Мектепке дейінгі білім беру. Бұл деңгей жеті жасқа дейінгі балаларға арналған. Негізгі мақсат – мектеп жасына дейінгі балаларды жалпы дамыту, оқыту және тәрбиелеу. Ресейде бұл функцияларды мамандандырылған мектепке дейінгі білім беру мекемелері орындайды.

Пропедевтикалық жұмыс мектепке дейінгі балалық шақ кезеңінде балалардың танымдық және тұлғалық даму ерекшеліктерін анықтауға бағытталады және олардың даралап оқуына және әлеуметтенуіне негіз болатын толыққанды заманауи дамуына жағдай жасауға; баланың өз

мүмкіндіктерін, қабілеттерін, қызығушылықтарын өзін-өзі танып білуін қамтамасыз етуге, оларды әртүрлі іс-қимылда іске асыру білігі; олардың танымдық қызығушылығын қалыптастыру, танымның активті құралдары мен формалары арқылы өздік білім іздеуін ынталандыруға, балалардың интеллектуалды және коммуникативтік ортада шығармашылық қабілеттерін анықтауға және дамытуға бағытталады. Мұндай мәселелерді шешу балалардың мектепке дайындығының дамуына, олардың танымдық іс-әрекеттің құралдары мен стандарттарын игеруіне, эгоцентризмнен орталықсыздандыруға ауысуына, әлемді басқа адамның көзқарасы бойынша көре алуына ықпал етеді.

Ресей білім беру жүйесіндегі білім беру деңгейлерінің немесе «түрлерінің» сабақтастығы баланың үздіксіз білім алу шарттарының бірі ретінде қарастырылады. Сонымен қатар, білім берудің әдістемелік жүйесінің әрбір компонентінің: мақсаттары, міндеттері, мазмұны, әдістері, құралдары, ұйымдастыру нысандарының байланысы мен келісімділігі қарастырылады. Ресей мамандарының пікірінше, сабақтастық туралы мынадай түсініктер:

- осы жас кезеңінің өзіндік құндылығын сақтау;
- баланың танымдық және жеке дамуы, оның сыртқы әлеммен өзара әрекеттесуге дайындығы;
- мектепке дейінгі кезеңнің жаңа бастамалары ретінде жетекші қызметті дамыту мектепке дейінгі кезеңде қамтамасыз етіледі.

Бастауыш білім беру сатысында:

- мектепке дейінгі балалар жетістіктерінің қолма-қол деңгейіне сүйену; - қарқынды даму жағдайындағы жеке жұмыс;
- мектепке дейінгі балалық шақта қалыптаспаған қасиеттерді түзету бойынша арнайы көмек;
- бастауыш мектеп жасындағы жаңа бастамалар ретінде жетекші қызметті дамыту;
- сыртқы әлеммен экс-жетекші қызметті және өзара іс-қимыл нысандарын перспективалық дамыту қарастырылады.

Сабақтастықты қамтамасыз ету құралдары жоғарыда көрсетілген негіздерді ескеретін үздіксіз (мектепке дейінгі – жалпы бастауыш) білім берудің педагогикалық технологиялары болып табылады. Сонымен қатар, мектеп жасына дейінгі балаларды оқыту оған тән іс-шаралар негізінде құрылады (ойын, модельдеу, дизайн, сурет салу және т.б.), оның аясында 6-7 жасқа дейін оқу іс-әрекетінің алғышарттары қалыптасады.

Жалпы білім беру білім беру бағдарламаларының деңгейлеріне сәйкес келетін үш сатыдан тұрады: жалпы бастауыш, жалпы негізгі және орта (толық) білім.

Бастауыш жалпы білім берудің міндеттері Білім алушыларды тәрбиелеу және дамыту, оларды оқуға, жазуға, есептеуге, оқу қызметінің негізгі дағдыларына, теориялық ойлау элементтеріне, өзін-өзі бақылаудың қарапайым дағдыларына, мінез-құлық және сөйлеу мәдениетіне, сондай-ақ жеке гигиена және салауатты өмір салты негіздеріне оқыту болып

табылады.

Бастауыш жалпы білім беру – бұл білім алушының жеке басын тәрбиелеу, қалыптастыру және қалыптастыру үшін, оның әлеуметтік өзін-өзі анықтауға бейімділігін, мүдделері мен қабілеттерін дамыту үшін жағдай жасайтын негізгі жалпы білім алуға арналған база. Ол орта (Толық) жалпы білім алуға, сондай-ақ бастауыш және орта кәсіптік білім алуға негіз болып табылады.

Орта (толық) жалпы білім беру білім алушылардың қоршаған әлемді тануға деген қызығушылығын, олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға, оқытуды саралау негізінде дербес оқу іс-әрекеті дағдыларын қалыптастыруға тиіс. Оқытудың осы сатысында білім алушының қызығушылықтарын, қабілеттері мен мүмкіндіктерін іске асыру мақсатында оның таңдауы бойынша қосымша пәндер енгізіледі. Осылайша, оқушылардың алғашқы кәсіптік бағдары жүзеге асырылады.

Ресейде қосымша білім беру келесі мақсаттарды көздейді: белгілі бір қызмет түрін игеруге және сол арқылы мамандыққа кіруге қажетті білім дағдыларды дамыту; оқушының арнайы қабілеттерін дамыту (шығармашылық, көркемдік, музыкалық, зияткерлік, техникалық, спорттық және т.б.); оқушының кез-келген іс-әрекетті оқытудың қажетті шарты ретінде оқу қабілетін дамыту; оқушының әлеуметтік, жеке және коммуникативті қабілеттерін дамыту.

Балаларға мектепке дейінгі және қосымша білім беруді интеграциялау екі деңгейде жүреді: сыртқы және ішкі.

Сыртқы интеграция мектепке дейінгі жастағы балалардың жан-жақты дамуына, олардың қабілеттері мен шығармашылық әлеуетіне қолайлы жағдайларды қамтамасыз ету мақсатында мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының спорт, мәдениет, ғылым және білім беру мекемелерімен мүмкіндіктері мен ынтымақтастығын кеңейтуден көрінеді.

Ішкі интеграция, өз кезегінде, мектепке дейінгі білім беру мекемесінде қосымша білім беру жүйесіндегі оқушылардың шығармашылық бірлестіктерінің әр түрлі форматында жүзеге асырылады, бұл тәрбиешілер мен қосымша білім беру мұғалімдеріне бір-бірінен оқшауланбай, жеке-сараланған тәсіл мәселелерін бірлесіп шешуге мүмкіндік береді.

Қорытындылар:

1. Еуропаның, АҚШ-тың, Азия елдерінің, Ресейдің үздіксіз білім беру жүйесін талдау мектепке дейінгі білім беру деңгейі үздіксіз білім беру жүйесіндегі бастапқы буын болып табылады, оның негізгі даму бағыттары: мектеп жасына дейінгі тұлғаны дамытудағы өзіндік кезең ретінде түсіну; жалпыадамзаттық құндылықтардың басымдығын қамтамасыз ету; білім беру процесін ізгілендіру және демократияландыру; бағдарламалар мен технологияларды таңдау еркіндігі; мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының экономикалық тәуелсіздігі. Орта білім алуға пререквизит ретінде анықталады.

Бұл жағдайда ҚР қазіргі әлеуметтік-мәдени жағдайында мектепке дейінгі білім беру деңгейінен бастап үздіксіз білім беру жүйесін қайта

құрудың негізгі мақсаттары айқындалады:

- Мектепке дейінгі білім берудің мемлекеттік жүйесін заманауир деңгейге көтеру, мектепке дейінгі білім берудің беделін жеке тұлға әлеуметтенетін білім деңгейі ретінде арттыру, білім беру саласы қоғамы үшін мектепке дейінгі білім берудің басым мәртебесін нақты бекіту,

- Үздіксіз білім беру жүйесін қалыптастырудың, ата-аналардың өз баласын оқытуға және тәрбиелеуге деген сұраныстарын барынша қанағаттандыруға бағытталған білім беру ұйымдарының алуан түрлі типтерін дамытудың шарттарының бірі ретінде білім беру деңгейлерінің білім беру бағдарламаларының сабақтастығы үшін жағдай жасау.

Осы мақсаттарға сүйене отырып, мектепке дейінгі және бастауыш/орта білім беру жүйесін қайта құрудың негізгі бағыттары ұсынылады:

- 1) мектепке түсу үшін баланың тең бастапқы мүмкіндіктерін қамтамасыз ететін білім берудің жаңа мазмұны мен технологиясына, мектепке дейінгі білім беру стандартына көшу;

- 2) вариативтілік, ашықтық, қолжетімділік қағидаттарына негізделген орта білім мазмұнының қазіргі заманғы талаптарына оның бейімделуін жақсарту мақсатында мектепке дейінгі білім беру ұйымы деңгейінің ұйымдық құрылымын өзгерту;

- 3) орта білім беру деңгейінің қоғамға қатысты өзгеріп тұратын шарттары мен озық дамуына барабар және уақтылы ден қою;

- 4) баланың физикалық және психикалық дамуының жеке және жас ерекшеліктерін ескеруге, білім берудің келесі деңгейінің жылжымалы құрылымында нақты бағдарлануға мүмкіндік беретін мектепке дейінгі қызметкерлерді ғылыми-әдістемелік және функционалдық даярлауды тереңдету.

2. Орта білім беру деңгейінде үздіксіз білім алуды жүзеге асырудың негізгі принциптері:

- балаларды оқыту, тәрбиелеу және дамыту міндеттерінің үштұғырлығымен, сондай-ақ қызметтің жан-жақтылығы арқылы қамтамасыз етілетін білім беру процесіндегі функциялардың, бағыттардың, қызмет түрлерінің алуан түрлілігімен көрінетін білім беру мазмұнының кешенділігі. Білім алушылардың білім беру қызметі профилін қамтамасыз ету процесі басталған кезде жоғары сыныптарда едәуір сұраныс туындайды;

- білім беру мазмұнының сабақтастығын қамтамасыз ету, жалпы орта білім беру шеңберінде «тігінен» (әртүрлі деңгейлер арасында), сондай-ақ «көлденеңінен» (білім берудің әртүрлі нысандары арасында) логикалық тұрғыдан құрылған білім беру процесі;

- білім беру мазмұнының шығармашылық құрамын күшейту. Баланы одан әрі кәсіби өзін-өзі анықтау мен өзін-өзі дамытуда шығармашылық процеске қосу;

- мазмұндағы әлеуметтік құрамдас бөліктің (әлеуметтік қорғау, балаларға көмек көрсету және қолдау, оларды сауықтыру, оналту, рекреация, өтемақы, бейімдеу және т.б.) басымдығы;

- орта білім берудің практикалық бағдарын қамтамасыз ету, оның мазмұнындағы (білім беру, мәдени-танымдық, зерттеу және т.б.) қызмет компонентін күшейту. Мұнда балалардың кәсіби және бастапқы кәсіби дайындығы ерекше орын алады.

Мектепке дейінгі және орта білім беру деңгейіндегі қосымша білім беру мемлекеттік білім беру стандарттары шеңберіне жатпайтын және қосымша білім беру бағдарламалары мен қызметтері арқылы жүзеге асырылатын барлық білім беру жүйесінің ажырамас бөлігі болып табылады. Ұсынылған білім беру жүйелерінде (РФ-дан басқа) бұл бағдарламалар мен қызметтер тікелей мектепке дейінгі және орта білім беру ұйымдарында көрсетіледі.

- балаларға қосымша білім беру доминанттарын ескере отырып, мектептерді дамыту бағдарламаларын құру;

- қосымша білім берудің әртүрлі ұйымдастырушылық құрылымдарын және құрылымнан тыс модельдерді (мектептегі ОДО блоктары, мектеп мұражайлары, театрлар, шығармашылық топтар және т.б.) құру;

- білім берудің жаңа сапасына қол жеткізуге, балалардың (оның ішінде дарынды балалар мен ЕБҚ бар балалардың) әртүрлі қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталған жаңа талаптарға сәйкес қосымша білім беру бағдарламаларын іске асыру;

- қосымша білім беруді сабақта тыс және сабақтан тыс жұмыстармен интеграциялау процестерін дамыту, сабақтан тыс іс-шаралар бағдарламаларын әзірлеу және т. б.

3 ФОРМАЛДЫ ЕМЕС БІЛІМ БЕРУ САЛАСЫНЫҢ ҮРДІСТЕРІ ЖӘНЕ ДАМУ ТҮРІСІ (МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ, ОРТА ЖӘНЕ ҚОСЫМША БІЛІМ БЕРУ)

Бейресми білім беруді заңнамалық қамтамасыз ету (бұдан әрі – БРББ). Қазақстанның «Білім туралы» Заңында білімнің барлық деңгейлері өзара байланысты және білім беру бағдарламаларының үздіксіздігі мен сабақтастығы қағидатына негізделген деп көрсетілген. Қазақстан Республикасының Заңының 23-бабы балалар мен ересектерге арналған қосымша білім беру ұйымдарының қызметін регламенттейді, «білім берудің үздіксіздігі», «қосымша білім беру», «кәсіптік даярлау», «қайта даярлау» және «біліктілікті арттыру» ұғымдарына сипаттама береді.

Алайда, Заңның мазмұнында «өмір бойы оқыту» ұғымының жеке түсіндірмесі әлі келтірілмеген. Білім берудің бейресми секторы туралы мәселе де тұтас және жан-жақты қамтылмаған, тек оның жекелеген аспектілері ғана ұсынылған. 23-бапты және Қазақстан Республикасында Білім беруді дамытудың мемлекеттік бағдарламасында (бұдан әрі – БДМБ 2020-2025) тұжырымдалған міндеттерді іс жүзінде жүзеге асыру мақсатында сабақтастықты қамтамасыз ету үшін ресми және бейресми білім берудің оқыту нәтижелерін танудың интеграцияланған жүйесі құрылатыны белгіленген.

2015 жылы жаңартылған «Білім туралы» Заңның 37-бабында қосымша білім беру төмендегілерге бөлінгенін атап өткен жөн:

1) білім беру ұйымдарында және мектептен тыс ұйымдарда жүзеге асырылатын балаларға қосымша білім беру,

2) ересектерге (18 жасқа толған адамдарға) олардың өмір бойы білім алу қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталған қосымша білім беру.

Өмір бойы білім алу контекстінде соңғы 5 жылда «Білім туралы» Заңға енгізілген өзгерістер мен толықтырулар принципті мәнге ие – алғаш рет заңнамалық түрде, жалпы нысанда болса да, жастар мен ересектерді ресми білім шеңберінен тыс оқытуды жалғастыру мүмкіндігі көрсетілді.

Қазақстандағы қосымша (бейресми) білім беру тәжірибесі. БРББ-ға қатысты саяси құжаттардың біржақтылығы Қазақстанда түрлі мемлекеттік емес білім беру провайдерлерінің бастамасы бойынша қалыптасқан осы сектордағы нақты практикаға қайшы келеді. Оларға жеке бизнес өкілдері, үкіметтік емес, діни, жастар құрылымдары, жұмыс берушілер ұйымдары, кәсіподақтар, саяси партиялар, жергілікті қоғамдастық мүшелерінің өздері және т. б. жатады.

Олардың барлығы әртүрлі оқу және мәдени-ағарту іс-шараларын: үйірмелерді, семинарларды, жеке кеңестерді, репетиторлықты, тәлімгерлікті және басқа да сабақтарды өткізеді. Аталған және басқа да көптеген қызмет түрлері өте «гетерогенді» ұйымдардың құрылымдарында кездеседі. Институционалдық тұрғыдан бұл оқу орталықтары, клуб мекемелері, көркемөнерпаздар үйірмелері, мемлекеттік және шет тілдерін оқыту үйірмелері, 300-ден астам ұлттық-мәдени орталықтар мен қауымдастықтар,

мәдениет үйлері мен сарайлары, мұражайлар, шығармашылық одақтар, қоғамдық академиялар, кітапханалар, жергілікті қоғамдастықты оқыту орталықтары (бұдан әрі – ЖҚОО) және т.б. Бұл ұйымдарға қатысу негізінен балалар мен жастардың жалпы дамуына, соның ішінде көркем шығармашылыққа, рухани және эстетикалық сұраныстарды қанағаттандыруға, жалпы мәдени, құқықтық, этикалық, экологиялық және дүниетаным мен функционалдық сауаттылықтың басқа түрлерін кеңейтуге бағытталған. Алайда, БРББ желісінде өткізілетін барлық іс-шаралардың сапасы мен нәтижелері қандай екені нақты белгісіз – ҚР білім беруде қолданыстағы заңнамада бейресми білім беру мен ағартудың қысқа мерзімді бағдарламаларын лицензиялау, сертификаттау, аттестаттау және аккредиттеу рәсімдері көзделмеген.

Мұндай бағдарламалардың түлектері, әдетте, заңды мәртебесі жоқ осы ұйымның құжатын (сертификат немесе куәлік) алады. Мемлекеттік бақылаудың болмауы осы салада көрсетілетін қызметтердің сапасын төмендетеді деп болжауға болады. Оқытудың төмен сапасынан басқа, БРББ бағдарламаларының қол жетімділігіне көптеген басқа факторлар теріс әсер етеді. БРББ ұйымдарының көпшілігі мектеп білімін жалғастыруға мүдделі адамдардың қажеттіліктерін кәсіби зерттеумен айналыспайды. Ал қажеттіліктің бар екендігін Қазақстанда халықаралық және отандық жобалар шеңберінде жүргізілген көптеген зерттеулер растайды. Статистикалық деректердің болмауына байланысты БРББ бойынша нақты сандық көрсеткіштерді ұсыну мүмкін емес. Олардың желісі мен контингенті өте көп деп гипотетикалық түрде болжауға болады.

ҚР-дағы мектеп жасына дейінгі балалардың/мектеп оқушыларының БРББ-ның мақсатты топтарын салыстыру елде осындай ұйымдардың өте кең желісі болған кезде, дегенмен, кең қолжетімді, «кедергісіз» және әлеуметтік қорғалған салаға жатқызуға болмайтынын көрсетеді. Әдетте, халық төлем қабілеті жеткілікті болған жағдайда БРББ білім беру қызметтерін пайдаланады. Әлеуметтік қолдаусыз халықтың едәуір бөлігі, әсіресе ауыл тұрғындары, БРББ сапалы білім беру бағдарламаларына қатысу үшін ақы төлеуге мүмкіндігі жоқ.

Осылайша, білім берудің ағымдағы жай-күйіне шолу соңғы онжылдықта қабылданған Қазақстанның білім беру саласындағы реформалар мен бағдарламалардың көпшілігі негізінен ресми білім берудің барлық деңгейлеріне қатысты екенін көрсетті. Бейресми білім беруді жетілдіру процесі, оның заңнамалық негіздемесінен бастап, тұтастай алғанда қалыптасу сатысында деп айтуға болады. Қазақстанда БРББ үздіксіз білім беру жүйесіне әлі интеграцияланған жоқ, дегенмен мұндай өзара іс-қимылдың көптеген мысалдарын келтіруге болады. Ресми ғана емес, сонымен қатар бейресми білім беру секторы, оның ішінде балалардың бейресми білім алуы мемлекет тарапынан әлеуметтік қамқорлық пен көңіл бөлу нысанасы болуға тиіс – тек осы жағдайда ғана білім беру тұтас жүйе ретінде экономикалық және әлеуметтік проблемаларды шешудің өнімді құралына айнала алады, бұл қазақстандық қоғамда болып жатқан белсенді реформаторлық

процестер кезеңінде ерекше маңызды.

Айта кету керек, мектепке дейінгі және орта білім беру жүйесінде бейресми білім беру қосымша білім беру түрінде болады.

Қосымша білім беру жалпы білім берудің мақсаттары мен күтілетін нәтижелерін жаңғыртуға әсер етеді, ол білім беру мақсаттарын кеңейтуге, балаларды оқыту, тәрбиелеу және дамыту мақсаттарын дербес функциялар ретінде (балаларды оқытудың, тәрбиелеудің немесе дамытудың дербес бағдарламалары) немесе бірыңғай процесс ретінде (кешенді қосымша білім беру бағдарламалары) іске асыруға мүмкіндік береді. Стандарттармен анықталған барлық мақсаттар үшін міндетті мақсаттармен қатар, қосымша білім беру мақсаттары жеке білім беру мақсаттарын дамушы тұлға үшін маңызды деңгейге шығарады. Бұл балалардың жан-жақты дамуына, олардың және олардың ата-аналарының қазіргі уақытта олар үшін маңызды білім беру мақсаттарын таңдауына мүмкіндік береді. Қосымша білім беру мүмкіндіктерін пайдалану балаларға өздері таңдаған өмір саласында білімдә, шеберлікті және дағдыларды, сондай-ақ олар үшін маңызды мінез-құлық ерекшеліктерін қалыптастыруға, қажетті қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді.

Қосымша білім беру жаңартудың келесі бағыттарын іске асыру арқылы жалпы білім беру мазмұнының өзгеруіне әсер етеді:

- білім беру мазмұнының тұлғалық бағдары. Шын мәнінде, әрбір қосымша білім беру бағдарламасы оны дамытудың өзіндік стандартын белгілейді. Қосымша білім беру бағдарламаларының артықшылығы, олар баланың қазіргі уақытта ол үшін ең қызықты қызмет түрін игеру жолын өз бетінше таңдауға мүмкіндік беретін жеке білім беру бағыттарын жасауға мүмкіндік береді деп санауға болады. Бұдан басқа, мұнда дарынды балалардың, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың немесе балалардың басқа да ерекше санаттарының дамуы үшін жағдайлар жасалуы мүмкін.

- Білім беру мазмұнының кешенділігі. Қосымша білім берудің кешенді әлеуеті балаларды оқыту, тәрбиелеу және дамыту міндеттерінің үштұғырлығында, сондай-ақ білім беру процесіндегі функциялардың, бағыттардың, қызмет түрлерінің алуан түрлілігінде көрінеді. Білім беру процесін ұйымдастырудың кешенді тәсілі қызметтің өзгермелілігі арқылы қамтамасыз етілуі мүмкін. Жалпы білім беретін мектептің заманауи тұжырымдамасына сәйкес, әр түрлі функциялары, бағыттары, қызмет түрлері бар қосымша білім беру студенттердің білім беру қызметінің профилін қамтамасыз ету процесі басталған кезде жоғары сыныптарда үлкен сұранысқа ие бола алады.

- Білім беру мазмұнының сабақтастығын қамтамасыз ету. Бұл жалпы орта білім беру аясында білім беру процесін құрудың «тік» (әртүрлі деңгейлер арасында) және «көлденең» (білім берудің әртүрлі формалары арасында) логикасын білдіреді. Сонымен қатар, қосымша білім беру мобильді болып табылады және стандарттармен реттелмегендіктен балалардың нақты білім беру қажеттіліктерін қанағаттандыра отырып, білім

беру кеңістігін толтырады. Қосымша білім беру бағдарламалары мектепке дейінгі, жалпы орта және кәсіптік білім беру бағдарламаларын қайталамауы керек. Бұл ретте шешілетін негізгі міндет – балалар тұрақты қызығушылық танытатын білім салаларына әсер ететін білім берудің мамандануын қамтамасыз ету. Орта білім берудің қосымша және басқа салаларын «ішкі» интеграциялау процесі пәнаралық байланыстарды жүзеге асыру, интеграцияланған білім беру бағдарламаларын құру, білім беру сабақтарына бос уақыт қызметінің элементтерін қосу, пәндерді тереңдетіп оқыту бағдарламаларын әзірлеу және т.б. арқылы іске асырылуы мүмкін.

- Білім беру мазмұнының шығармашылық құрамын күшейту. Баланы шығармашылық процесіне қосу одан әрі кәсіби өзін-өзі анықтау және өзін-өзі дамыту үшін қажет. Мұнда теориялық сабақтармен қатар ұжымдық немесе жеке шығармашылық қызмет, өзіндік жұмыс, экскурсиялар, экспедициялар, жарыстар, көрмелер және басқа да нысандар үлкен орын алады.

- Мазмұнның әлеуметтік құрамдас бөлігінің басымдылығы. Балаларға қосымша білім беру мақсаттарын толық орындау әлеуметтік-педагогикалық функцияларды, мысалы мынадай функцияларды: балаларды әлеуметтік қорғау, оларға көмек және қолдау, сауықтыру, оңалту, демалу, өтемақы, бейімделу және басқаларды жүзеге асырусыз мүмкін емес. Әлеуметтік-педагогикалық функциялар дербес бағдарламалар ретінде іске асырылуы мүмкін, мысалы, ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды оңалту бағдарламалары (мүгедек балалар, оралмандардың балалары, девиантты мінез-құлықты балалар және т.б.), қарым-қатынас немесе сауықтыру бағдарламалары, бірақ көбінесе әлеуметтік-педагогикалық қызмет білім беру функцияларын неғұрлым толық іске асыруға, балалардың толыққанды дамуын қамтамасыз етуге ықпал етуге арналған.

- Орта білім берудің практикалық бағдарын қамтамасыз ету, оның мазмұнында әрекеттік компонентті күшейту. Өзінің алуан түрлілігіне байланысты қосымша білім балаға әртүрлі білім беру салаларында, балалар бірлестіктерінде, топтарда әр түрлі қызмет түрлерін ұсынады. Қосымша білім берудің үстемдігін оның әртүрлі көріністеріндегі іс-әрекет деп санауға болады (білім беру, мәдени-танымдық, зерттеу және т.б.). Мұнда балалардың кәсіби және бастапқы кәсіби дайындығы ерекше орын алады.

Балаларға қосымша білім берудің құндылығы – бұл мектепке дейінгі және орта білім беру деңгейлерінің ауыспалы құрамын күшейтеді, мектепке дейінгі/мектепте алған білім мен дағдылардың практикалық қолданылуына ықпал етеді, оқушылардың танымдық уәжін ынталандырады. Ең бастысы, қосымша білім беру жағдайында балалар өздерінің шығармашылық әлеуетін, заманауи қоғамға бейімделу дағдыларын дамыта алады және бос уақытты толық ұйымдастыруға мүмкіндік алады. Балаларға қосымша білім беру – бұл әртүрлі өмірлік жағдайлардан (оның ішінде белгісіздік жағдайынан) шығудың басқа да дәстүрлі емес жолдарын сынақтан өткізетін, жеке тұлғаны өз тағдырын таңдауға мүмкіндік беретін, жеке өзін-өзі дамыту процестерін ынталандыратын іздестіру білімі.

Сонымен қатар, балаларға қосымша білім берудің әлеуетті

мүмкіндіктері тиісті дәрежеде бағаланбағанын және қазақстандық білім беруде реформаларды жоспарлауға тартылмағанын атап өтуге болады. Балаларға қосымша білім беру саласына түбегейлі басқа көзбен қарау керек. Дәстүрлі қосымша білім берудің шекаралары өзгеруде, ол мектептегі немесе балалар шығармашылығының жақын орталығындағы үйірмелер мен секциялар жиынтығы емес, баланың білім беру мүмкіндіктерінің икемді кеңістігі, оның бейресми білім беру кеңістігі болуы керек.

Бүгінгі таңда қосымша білім беруді баланың бос уақытын өткізу үшін қажет бос уақыт нысаны ретінде қарастыруға болмайды. Енді оның мақсаты «баланы көшеден шығару» деп ешкім ойламайды. Қазіргі заманғы қосымша білім беру – бұл жеке тұлғаны тәрбиелеу, оқыту және дамытуды біріктіретін, нақты неғұрлым кең мағынаға ие – балаға жеке, өмірлік және кәсіби өзін-өзі анықтауға және өзін-өзі жүзеге асыруға мүмкіндік беретін мақсатты процесс. Қосымша білім беру сапасы оның нәтижесінің қосымша білім беру бағдарламасында көрсетілген мақсаттарға және тұтынушылардың қажеттіліктеріне сәйкес келуімен анықталады. Үздіксіз білім беру саясатына көшу жағдайында балаларға қосымша білім беру үздіксіз білім беру континуумында (үздіксіз білім берудің білім беру кластерінің моделі) ресми, бейресми және ақпараттық білім беру сияқты білім беру жүйесінің құрауыштарын «тартатын» алаңға (ресурстық орталыққа), технологияға айналуы тиіс.

Қазақстанда балаларға қосымша білім беру мектептен тыс білім беру, мектептен тыс тәрбие, мектептен тыс және сыныптан тыс жұмыстардың ұлттық жүйесінің үздік дәстүрлерінде пайда болды және дамуда. Бүгінгі таңда балаларға қосымша білім беру – бұл білім берудің нақты жұмыс істейтін ішкі жүйесі, жеке тұлғаны тәрбиелеу, оқыту және дамытуды біріктіретін біртұтас, мақсатты процесс. Сонымен қатар, бұл үздіксіз, көп деңгейлі білім беру жүйесі, ол негізгі білім беру жүйесімен бірге біртұтас білім беру кеңістігін құрайды.

Қазақстан Республикасында қосымша білім беру саласының жұмыс істеу және даму үрдістері

1) 5-18 жастағы балаларды қосымша білім беру бағдарламаларымен қамту 2013 жылы шамамен 23,1%-ды құрады. 2019 жылы өсу тенденциясы байқалады және бұл көрсеткіш 30,8% құрайды, осыған байланысты айта кету керек – бұл төмен көрсеткіш. Сонымен қатар, қосымша білім беру ерекше білім беру қажеттілігі бар балалар үшін қол жетімді емес (5 640 сағат). Ауылдық жерлерде тұратын балалардың қосымша білім алу проблемалары қалып отыр. Осылайша, олардың тұрғылықты жеріне қарамастан, әртүрлі қажеттіліктері мен мүмкіндіктері бар балаларға тең қол жетімділікті қамтамасыз ету мәселесін толығымен шешу мүмкін болмай отыр. Балаларды қосымша білім беру бағдарламаларымен қамтуды ұлғайту үшін осы саланы әртараптандыруды, қызмет бағыттарының әртүрлілігі мен қол жетімділігін қамтамасыз ету қажет. Қосымша білім берудің деңгейі мен сапасын бағалау, оның ішінде әлеуметтік тапсырысты зерделеу және оның іске асырылуына қанағаттануды бағалау тетіктерін енгізу әдістерін әзірлеу

қажет.

2) қосымша білім беру жүйесінің материалдық-техникалық жай-күйінің біршама жақсарғанын атап өтуге болады, мысалы, қосымша білім беру ұйымдарының (бұдан әрі – ҚББҰ) қарамағындағы ғимараттар мен құрылыстар санының ұлғаюы (1256), бұл да ҚББҰ-н оңтайландыру және ірілендіру процестерімен байланысты. Ғимараттар санының жалпы өсуін ҚББҰ санының азаю тенденциясымен ескере отырып, мынамен түсіндіруге болады: бұл ұйымдар үшін жаңа ғимараттар салынуда немесе ғимараттардың ескілері берілуде.

Кітапханалар, акт немесе дәріс залдары, дене шынықтыру залдары, мұражайлар, жүзу бассейндері бар ҚББҰ саны артты. Алайда, информатика және есептеу техникасы кабинеттері, оқу-тәжірибе учаскелері, туристік базалар, қосалқы ауыл шаруашылықтары мен шеберханалары бар ҚББҰ саны, керісінше, шамалы болса да, азайды. Сондай-ақ, қосымша білім берумен айналысатын бір балаға шаққанда компьютерлік техниканың үлесі аз (3 млн. балаға 146 711 дана). Бұл жаңа ақпараттық технологиялар мен қосымша білім беру техносферасын дамытуға құрылтайшылар тарапынан жеткілікті көңіл бөлінбейтіндігін көрсетеді.

Соңғы жылдары білім беру жүйесінде ұлттық білім беру жобалары шеңберінде жалпы білім беретін мектептерді компьютерлендіру жүзеге асырылды. Бұл процестер қосымша білім беру жүйесіне әлі әсер ете қойған жоқ деуге болады. Сонымен қатар, қазіргі жағдайда ақпараттық ресурс ҚББҰ-да білім беру қызметін дамыту үшін үлкен маңызға ие. Бірақ компьютерлік технологияның жеткіліксіз қамтамасыз етілуіне қарамастан, ҚББҰ қолда бар базада жаңа ақпараттық және коммуникациялық технологияларды игеруге, желілік тетіктердің көмегімен өзара әрекеттесу шеңберін кеңейтуге және өз сайттарын құруға тырысады.

3) дамудың теріс серпіні ретінде ҚББҰ-да кәсіптік білімі бар кадрлардың азаюын айтуға болады. Мысалы, 2017 жылы жоғары кәсіптік білімі бар 5918 педагог қызмет істесе, 2019 жылы 1079 педагог қызмет атқарады. Қосымша білім беру жүйесінде негізінен жоғары және орта білімі бар педагогикалық және басқарушы қызметкерлер жұмыс істейді. Бірақ жоғары білімі бар қызметкерлердің көбеюінің және орта білімі бар педагогикалық қызметкерлер санының азаюының оң үрдісі байқалады. Бұл, ең алдымен, білім беру жүйесіндегі ең төменгі көрсеткіштерге ие болса да, қазіргі уақытта қосымша білім беру мұғалімдерінің жалақысы қайта қаралатындығына байланысты. Қосымша білім беру қызметкерлерін аттестаттау рәсімдері жетілдірілмеген, олар педагогтарды біліктілік деңгейін арттыруға ынталандырмайды және олардың санының азаюына себеп болады. ҚББҰ педагог кадрларын аттестаттаудың жаңа нысандарын, рәсімдерін, тетіктерін жасау, кәсіби стандарттарды, оларды бағалау өлшемшарттарын және жоғары санатты педагогтерді ынталандыру тетіктерін әзірлеу қажет. Мәселе мынада, жоғары кәсіптік білім беру жүйесінде мұғалімдер қосымша білім беру үшін іс жүзінде дайындалмайды. Қалыптасқан жағдайда ЖББ, ТЖКББ жағдайында қосымша

білім беру саласы үшін кадрлар даярлау, техникалық, инженерлік, жаратылыстану және басқа да мамандықтар кадрларын қайта даярлау модельдерін әзірлеу маңызды. Сондай-ақ, менеджмент саласында ҚББҰ басшыларын қайта даярлау және біліктілігін арттыру қажет.

4) Қосымша білім беру жүйесінде ҚББҰ қызметін әдістемелік қамтамасыз етуді сақтау және дамыту процестері байқалады. Әдістемелік кабинеттердің, орталықтардың, зертханалардың саны артып келеді, бірақ әдістемелік қызметтің басқа түрлерінің саны азаюда, бұл ҚББҰ-дағы әдістемелік қызметті жүйелеумен ретке келтіру тенденцияларын көрсетеді. Ұйымдардың ақпараттық-әдістемелік немесе ғылыми-әдістемелік деңгейге ауысуы байқалады. Қосымша білім беруге қойылатын заманауи талаптарға сәйкес әдістемелік қамтамасыз ету нысандары күрделене түседі.

5) бүгін қосымша білім беру бағдарламаларының сапасын арттыру, олардың қызметтің таңдалған бағыттары бойынша неғұрлым толық және тұтас білім беру қабілетін арттыру туралы айтуға болады. 3 және одан да көп жылдық оқу бағдарламаларының, әртүрлі жастағы балаларға арналған бағдарламалардың саны артып келеді. Жоғары сынып оқушыларына арналған бағдарламалардың ұлғаю үрдісі байқалады, бұл қосымша білім беру сапасын, оның ішінде жаңа технологиялар саласында, дарынды балалармен жұмыс жасауда арттыруға деген ұмтылысқа байланысты деп айтуға болады. Сонымен қатар, қашықтықтан білім беру нысандары жеткіліксіз дамығанын атап өту қажет, жаңа білім беру технологиялары: жобалау, зерттеу, кәсіби-бағдарланған, әсіресе техника, жаратылыстану және әлеуметтік ғылымдар саласында жетілдіруді талап етеді. Сондай-ақ, тәрбиелеу міндеттерін шешуде қосымша білім беруді енгізудің, жас ұрпақтың әлеуметтік құзыреттері мен азаматтық ұстанымдарын қалыптастырудың жаңа тәсілдерін әзірлеу талап етіледі.

6) Сонымен қатар әртүрлі деңгейдегі ұйымдар мен ведомстволарда қосымша білім беруді бағдарламалық және әдістемелік қамтамасыз етуге қойылатын талаптардың бірыңғай деңгейі жоқ екенін атап өтуге болады. Бұдан басқа, қосымша білім беру мәселелері бойынша, әсіресе жетекші қазақстандық баспаларда басып шығарылған ғылыми-әдістемелік әдебиеттер іс жүзінде жоқ, жоғары деңгейдегі ғылыми-әдістемелік ақпаратты қамтитын және барлық ниет білдірушілерге қолжетімділікті қамтамасыз ететін ақпараттық порталдар нашар дамыған. Қосымша білім беру саласындағы қызмет жағдайларына және бағдарламаларға қойылатын бірыңғай талаптарды, балаларды осы салаға тарту тетіктерін, жаңа білім беру және ақпараттық технологияларды, қосымша білім берудің тиімділігін мониторингтеу және бағалау технологияларын және Қазақстан Республикасында қосымша білім берудің сапасы мен қолжетімділігін арттыруға мүмкіндік беретін басқа да нормативтік және әдістемелік материалдарды әзірлеу және енгізу қажет.

7) Білім беру жүйесіндегі жалпы саясатпен негізделген оң үрдістер байқалады: барлық ҚББҰ қосымша білім беру қызметтеріне мемлекеттік тапсырысты қалыптастыру жүйесіне енгізілген, ҚББ-дің

көптеген ұйымдары қазіргі заманғы нарықтық тетіктерді ескереді және басқарудың дербес режиміне көшуге тырысады; ҚББҰ-ның балаларының көп бөлігі еңбекке ақы төлеудің жаңа режиміне көшті, бұл неғұрлым тиімді жұмысты қамтамасыз етуге ұмтылысты білдіреді. ҚББҰ базасында құрылған инновациялық, эксперименттік алаңдар санының ұлғаю үрдісі байқалады, бұл қосымша қаржы қаражатымен қамтамасыз етілуіне байланысты және өз кезегінде ҚББҰ басшыларын осы қызметті жандандыруға ынталандырады.

8) өңірлер балалардың тегін қосымша білім алу құқығын сақтауға тырысады, бірақ сонымен бірге ақылы қызметтерді жеткілікті дамытпай отыр деп айтуға болады. Кепілдендірілген тегін қызметті ұсыну және есепке алу тетіктері, ақылы қызметті іске асыру және оның құнын айқындау тетіктері, жеке қызметті ынталандыру тетіктері, сондай-ақ олардың арақатынас регламенттері жеткілікті пысықталмаған. Қазіргі әлеуметтік-экономикалық және нормативтік-құқықтық жағдайда жергілікті бюджетке үлкен жүктеме түседі, ол Қазақстанның көптеген өңірлерінде қосымша білім беру жүйесін дамытудың жаңа міндеттерін орындай алмайды. Ескі қалдық қағидаты бойынша қаржыландыру қазіргі заман талабына сәйкес емес, сондықтан қосымша білім беруді дамытуға мүмкіндік беретін қаржыландырудың жаңа тетігін жаппай енгізуді қамтамасыз ету үшін өңірлік бюджеттерді мемлекеттік қолдау мүмкіндігі бар тетіктерді әзірлеу керек.

Бүгінгі таңда мектептегі қосымша білім беруді дамытудың келесі басым

бағыттарын:

- балаларға қосымша білім беру доминанттарын ескере отырып, мектептерді дамыту бағдарламаларын құру;

- қосымша білім берудің және құрылымнан тыс модельдердің әртүрлі ұйымдастырушылық құрылымдарын құруды (мектептегі ҚББҰ блоктары, мектеп мұражайлары, театрлар, шығармашылық ұжымдар және т.б.);

- білім берудің жаңа сапасына қол жеткізуге бағытталған жаңа талаптарға сәйкес қосымша білім беру бағдарламаларын іске асыруды, балалардың (оның ішінде дарынды балалар мен ерекше білім алу қажеттіліктері бар балалардың) алуан түрлі қажеттіліктерін қанағаттандыруды;

- қосымша білім беруді сабақ барысындағы және сабақтан тыс жұмыстармен интеграциялау процестерін дамытуды, сабақтан тыс іс-шаралар бағдарламаларын әзірлеуді және т. б. атауға болады

4 КЕЛЕСІ БАҒЫТТАР БОЙЫНША ӨМІР БОЙЫ БІЛІМ АЛУДЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУДЫҢ МІНДЕТТЕРІ, ПРИНЦИПТЕРІ ЖӘНЕ ЖАЛПЫ ТӘСІЛДЕРІ:

- азаматтардың сауаттылық деңгейін және олардың сандық құзыреттілігін жоғарылату;
- формальды емес білім берудің балама түрлерін белсенді енгізу;
- өздігінен оқудың нәтижелерін мойындау;
- кәсіби дағдыларды сертификаттау.

Өмір бойы оқыту деп «жеке, азаматтық, әлеуметтік және / немесе еңбек етуде адамның білімін, дағдылары мен құзыреттерін жақсарту мақсатында оның өмір бойы іске асырылатын барлық оқу іс-әрекеттері» түсініледі.

Үздіксіз білім беру туралы қазіргі заманғы көзқарастар оны технологиялық және әлеуметтік өзгерістерге адамның мінез-құлқын реттеудің тиімді құралы ретінде анықтауға мүмкіндік береді. Оның басты миссиясы үздіксіз білім берудің дағдылар мен технологияларды беруге, экономикалық өсуге, әлеуметтік тұрақтылыққа және жергілікті қауымдастықтардың дамуына, денсаулық пен әл-ауқатқа, жеке өзін-өзі жүзеге асыруға және жеке дамуға қосқан үлестері үшін әр түрлі мүмкіндіктерді қамтамасыз етеді.

Үздіксіз білім бірқатар функцияларды орындайды. Оларды толығырақ қарастырайық. 2000 жылы Еуропалық Кеңестің Лиссабон саммитінің шешімімен қабылданған Үздіксіз білім беру меморандумында «Ұлттық білім беру» саясатын қалыптастыруға негіз болған үздіксіз білім берудің алты қағидасы бекітілді. Олар:

- мемлекеттің, жұмыс берушілердің және азаматтардың өздерінің ресурстарын қосу есебінен адами капиталға инвестицияларды ұлғайту;
- білім берудің негізгі деңгейлерінің құрамында бейресми оқытуды ескеруге мүмкіндік беретін білімді, іскерлікті және дағдыларды бағалау жүйесі;
- барлығына арналған жаңа базалық білім (компьютерлік сауаттылық, шет тілдері, технологиялық мәдениет, кәсіпкерлік және әлеуметтік дағдылар);
- білім беру мен оқытудың инновациялық әдістемелері (білім беру мен еңбек қызметінің біріктірілген бағыттарын құру үшін тәлімгерлікті, кеңес беруді дамыту);
- білім беруді тұтынушыға оқу-кеңес беру орталықтары мен ақпараттық технологиялар желісі арқылы жақындату.

2016 жылы Еуропалық комиссия Еуропа үшін new Skills Agenda for Europe жаңа дағдылар бағдарламасын қабылдады. Оның миссиясы- дағдылардың сапасын және олардың жұмыс күші нарығы үшін маңыздылығын арттыру. Жаңа дағдылар бағдарламасы үш негізгі мақсатқа бағытталған.

Ересек халықтың дағдыларының сапасын арттыру және олардың еңбек нарығының ғана емес, сонымен бірге қоғамдық және жеке дамудың сұраныстарына толық сәйкестігін қамтамасыз ету.

Дағдылар мен біліктіліктерді, оның ішінде ресми оқу орындарынан тыс жерлерде алғандарды бағалау, тану және салыстырмалылық жүйесін дамыту. Бұл адамдарға тәжірибесі мен талантын жақсырақ көрсетуге және пайдалануға, әрі қарай оқу қажеттілігін анықтауға көмектеседі, жаңа біліктілік алуға, соның ішінде жұмыссыздар мен мигранттардың мансаптық жолын сәтті өзгертуге мүмкіндік береді.

Жаңа сұранысқа ие дағдыларды анықтау, мамандықты дұрыс таңдау үшін құралдар құру.

Әзірленген стратегияның негізгі мәселелері үш негізгі компонентті қамтиды:

- балалық шақтан ересек өмірге дейін қажетті дағдыларды дамыту; - еңбек нарығында сұранысқа ие дағдыларды ұсынуды жандандыру;
- кәсіпорындарда, экономика салаларында және жалпы қоғамда дағдыларды тиімді пайдалану жағдайларын қалыптастыру.

Үздіксіз білім беру функциялары:

- кәсіби функция білім алушыларға еңбек нарығында кәсіби іске асыру үшін қажетті құзыреттер мен біліктіліктерді алуды қамтиды;

- Әлеуметтік функция адамның әлеуметтік өндіріске интеграциясы және еңбек нәтижелерін бөлу арқылы кәсіби дағдыларды жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Ол қоғаммен, экономикалық саламен және мемлекетпен өзара іс-қимыл процесін толықтырады және байытады және әлеуметтік өзара іс-қимылдың қазіргі заманғы технологияларымен, оның ішінде цифрлық технологиялармен, жалпыадамзаттық құндылықтармен, тілмен, мәдениетпен, қызметтің жаңа түрлерімен танысуды көздейді, қаржылық, құқықтық, медициналық, инженерлік, экологиялық, тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық және т.б. салаларда функционалдық сауаттылықты қалыптастырады.

- Жеке функция білім алушының жеке танымдық қажеттіліктерін, әуестігін, қызығушылықтарын қанағаттандыруды қамтамасыз етеді, күнделікті өмірдің мәдени, адамгершілік және эстетикалық аспектілерін дамытады. Бұл хоббидің пайда болуына негіз болады, жасырын таланттарды табуға көмектеседі, сонымен қатар кәсіби қызығушылық пен жалпы танымдық дамудың кеңеюіне ықпал етеді. Өмір бойы білім беру негізгі, орта кәсіптік және жоғары білімнен айырмашылығы, дәстүрлі білім беру бағдарламалары арқылы ғана жүзеге аспайтынында. Қолданыстағы халықаралық тәсілдерге сәйкес ресми, бейресми және ақпараттық білім деп ерекшеленеді.

Формалды емес және кездейсоқ оқу әрекеттері институттандырылмаған. Сондықтан ересектерге білім берудің нормативтік-құқықтық базасын дамытудың маңызды бағыттарының бірі оны біліктілік, кәсіби шеберлік немесе ресми білім деңгейінің ажырамас бөлігі ретінде тану тетіктерін әзірлеу болып табылады.

Білім беру адамдардың білім, білік және дағдыларды қамтитын тиісті құзыреттерді игеруін қамтиды. Жаңа құзыреттіліктерді меңгеру немесе оларды трансформациялау процесі үздіксіз білім берудің негізгі мәнін құрайды.

Табысты адам өркениеттің заманауи жетістіктерін басшылыққа алуы керек, бұл оған қоғамдағы әлеуметтік шиеленісті болдырмауға көмектеседі. Көптеген дамыған елдерде күнделікті сауаттылықты игеру процесі отбасы, жергілікті қауымдастықтар деңгейінде жүзеге асырылады және мемлекет білім беру ұйымдарында үйлестіреді. Қазақстанда мемлекеттік құрылымның ауысуы, білім берудің орталықтандырылған жүйесінің бұзылуы, әлеуметтік дағдыларды алуда отбасылық тәжірибенің болмауы халықта күнделікті сауаттылықтың әртүрлі түрлерінің қалыптасуын қиындатты. Тек 2000 жылдары оның компоненттерін білім беру саясатына қосу жұмыстары басталды.

Сауаттылық – ана тілінің заңдары мен ережелерін оларды ауызша және жазбаша сөйлеуде пайдаланудың берік дағдыларымен үйлестіре отырып білуі.

Сауаттылық:

- бастапқы оқу және жазу кабілеттілігі. Бұл негізгі мағынасында термин сауатсыздық әлеуметтік мәселе ретінде қарастырыла бастаған 19 ғасырдан бері қолданылады;

- 1-мағынасы бойынша термин кейде сауаттылықтың басқа түрлеріне де жатқызылады, мысалы, компьютерлік. Қазіргі қоғамда сауаттылыққа (және оның деңгейлеріне) қызығушылық жиі саяси пікірталастардың негізгі тақырыбы болып отыр. Жаңа сауаттылық түрлерінің құрамына цифрлық, қаржылық, құқықтық, медициналық, мәдени, экологиялық, функционалдық және т.б. кіреді.

Цифрлық сауаттылық – бұл, біріншіден, цифрлық технологиялар мен ақпараттық интернет-ресурстарды қауіпсіз және тиімді пайдалану үшін қажетті білім мен машықтар жиынтығы. Мессенджерде сөйлесу, онлайн төлемдер, электрондық қызметтер – осының барлығы заманауи адамың қарапайым өмірінің бөлігіне айналып отыр. Қазақстандықтардың өмірлеріне интенсивті түрде кірген цифрландыру экономиканың жаңа моделін қалыптастырады. Осы жаңа модель шеңберінде негізгі салалар мен бизнес қана емес, сонымен қатар қоғамның бүкіл өмірі цифрланып отыр. Бұл әлеуметтік ұтқырлықты іске асырудың негізгі тетігі, оның ішінде әлеуметтік оқшаулану сезімін жеңуге, кедейлік пен төмен әлеуметтік мәртебеге қарсы күресте қуатты қару. Цифрлық сауаттылықтың құрылымдық элементтеріне мыналар жатады: цифрлық құзыреттілік, цифрлық тұтыну, цифрлық қауіпсіздік, цифрлық алгоритмдеу.

Қаржылық сауаттылық – бұл негізгі қаржы объектілері мен процестерін білу, қаржы институттары және олар ұсынатын өнімдер туралы ақпаратты білу, оны пайдалану және өмірлік мақсаттар үшін ақылға қонымды шешімдер қабылдау, өзінің әл-ауқаты мен қаржылық қауіпсіздігін қамтамасыз ету.

Құқықтық сауаттылық – бұл құқық субъектісі қызметін жүзеге асыруға бағытталған құқықтық білім мен практикалық дағдылар жүйесі. Оған негізгі құқықтық ұғымдармен жұмыс істеу, қажетті құқықтық ақпаратты табу, құқықтық білімді күнделікті өмірде және кәсіби қызметте қолдану,

жанжал жағдайларына, әлеуметтік субъектілердің, ұйымдардың және мемлекеттің әрекеттеріне құқықтық баға беру мүмкіндігі кіреді.

Медициналық сауаттылық – бұл мотивацияны, адамдардың медициналық көмекке қол жеткізу, өмір бойы денсаулықты сақтау үшін қажетті ақпаратты түсіну және пайдалану қабілетін анықтайтын танымдық және әлеуметтік мінез- адалдығын жоғары деңгейдегі саясаткерлер тарапынан, институционалдық көшбасшылары, мүдделі тараптар мен практиктердің, мемлекеттік және өңірлік деңгейлерде Сауаттылықтың осы түрлерін дамыту жалпы өмір сапасын арттырады, өйткені азаматтарға күнделікті мәселелерді шешу үшін барлық заманауи техникалық шешімдер мен мүмкіндіктерді пайдалануға болады.

Қазақстандағы үздіксіз білім беру бүгінгі күні әртүрлі кәсіби және жеке мақсаттарды іске асыруға арналған білім беру бағдарламаларының тұтас спектрін қамтиды: негізгі білім беру бағдарламалары (орта кәсіптік және жоғары білім беру), бейресми және ақпараттық білім беру шеңберінде алынатын қосымша кәсіптік білім беру. Сонымен қатар, қосымша кәсіби бағдарламалармен қатар қосымша жалпы дамыту бағдарламалары да жүзеге асырылуда.

Кәсіптік оқытуға жолдаманың алдында бекітілген регламентке сәйкес мемлекеттік қызмет ретінде көрсетілетін кәсіптік бағдарлау жұмысы жүргізіледі және жұмыспен қамту мәселелері жөніндегі органдардың тиісті бөлімшелері жүзеге асыратын кәсіптік білім беруді, кәсіптік кеңес беруді және кәсіптік іріктеуді, психологиялық қолдауды қамтиды.

Халықты білім беру бағдарламаларымен қамтуды ұлғайту үшін өсу нүктелері мыналар болуы мүмкін: қысқа мерзімді білім беру курстары; ең үздік бұқаралық онлайн-курстарды пайдалануды қоса алғанда, қашықтықтан оқыту технологиялары; білім берудің осы түрлерінің нәтижелерін тану жүйесін дамытумен ұштастыра отырып, өз бетінше білім алу және өзара оқыту.

Мұнда оқытудың негізгі бағыттары «жаңа сауаттылықты» алу болып табылады. Мұндай топтар лицензиясы бар білім беру ұйымының білім туралы құжатымен расталған ұйымдардың негізінде құрылуы мүмкін.

Бүгінгі таңда адами капиталдың дамуы цифрлық технологияларды қолданумен байланысты, бұл оның сапасын өндіріс пен жеке өсудің тікелей міндеттеріне икемді түрде реттеуге мүмкіндік береді. Осыған байланысты электронды оқытудың теңдесі жоқ, өйткені білім туралы ақпарат жүйелі түрде, мақсатты түрде, оқытушы мен оқушының бірлескен күшімен кеңінен сыналған тәжірибе негізінде жасалады.

Электрондық білім берудің негізі электрондық білім беру ресурстары болып табылады. Олар электронды-цифрлық нысандағы контент болып табылады, оны пайдалану үшін есептеу техникасы құралдары қажет. Оқыту үшін көптеген ресурстарды талдау онлайн-курстардың компоненттерін анықтауға мүмкіндік берді, олар білім алушыларға бір уақытта ұсынылатын бағдарламалардың алуан түрлілігіне бағдарлану міндеттерін шешуге, бағалау жүйесінің ашықтығын және берілетін сертификаттардың дұрыстығын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Әр онлайн курста бағдарлама немесе оқу жоспары бар. Егер білім алушы сынақтан өту туралы ақпараттың қандай көлемін алдын ала ұсынса, онда оқуды аяқтау ықтималдығы айтарлықтай артады. Дәстүрлі курстардан айырмашылығы, бұл электронды құжат және онда оқуға ұсынылған әдебиеттерге немесе жазбаша жұмыстарға арналған тапсырмалардың егжей-тегжейлі сипаттамасы бар файлдарға сілтемелер болуы мүмкін. Тестілеу рәсімінен сәтті өткен жағдайда тыңдаушы алған білімін растайтын қағаз немесе электрондық сертификат алады. Электрондық ресурстарды пайдаланушылар дағдыларды игеру туралы сұранысты кәсіби және жеке мүдделерге байланысты айтады. Іске асырылатын бағдарламалардың мақсатына байланысты білім беру ресурстарын топтарға бөлуге болады.

Кәсіби міндеттерді шешу үшін онлайн-ресурстарды бөлу моделі игерілетін дағдылар мен құзыреттердің түрлері бойынша қалыптастырылады.

Микро-оқыту (немесе *microlearning*) — электронды оқытудың ең заманауи әдістерінің бірі. Бұл қысқа уақыт ішінде шағын көлемді материалды зерттеу. Студент қысқа материалдарды (әртүрлі гаджеттерде қол жетімді) қолдана отырып, білімді аз мөлшерде алады, оны зерттеу 5-7 минуттан аспайды. Тыңдаушы кез-келген уақытта оқуға кірісіп, сонымен бірге назардың максималды шоғырлануына қол жеткізе алады, бұл осы форматты өте тиімді етеді.

Микрооқыту – мұғалімдерге өз тәжірибесін жаңартуға қолдау көрсету әдісі. Білім беру траекториясы – педагогтің ата-аналармен және басқа мамандармен бірге белгілі мақсатқа қол жеткізу үшін межелеген бала дамуының үздіксіз процесі.

Білім беру траекториясы – бұл еңбек нарығында кәсіби мансап құру және жеке өсу мақсатында білім берудегі адамның әлеуетін іске асырудың жеке жолы. Әлемдік практикада үздіксіз білім беру жүйесінің жаңа элементтерінің бірі оған қатысушылардың навигация құралдары болып табылады. Қазіргі уақытта осындай маршрутты құру үшін электрондық ресурстарды пайдалану мүмкіндігі бар.

Сонымен, Еуропалық Одақ елдерінде Proteus навигаторы жұмыс істейді. Бұл Еуропадағы ұтқырлық порталы, ол Еуропалық достастықтың барлық елдерінде жұмыс іздеу үшін оқу мүмкіндіктерін пайдаланғысы келетін кез келгеназаматтың (оның ішінде мигранттың) мүддесі үшін персоналды іріктеу бойынша ақпарат, консультациялар және қызметтер ұсынады. Данияда «Білім беру бойынша жолсілтеме» – барлық білім беру бағдарламалары туралы ақпаратты және еңбек нарығы туралы өзекті деректерді қамтитын электрондық анықтамалық портал жұмыс істейді. Анықтамалық порталдың нысаналы топтары жастар, ересектер, ата-аналар, сондай-ақ оқушылар мен білім беру орталықтары болып табылады. Порталдың көмегімен сіз мансаптық және жеке дамуды оңтайлы қамтамасыз ететін білім беру бағдарламасы мен мекемені өзіңіз таңдай аласыз.

Басқа тәуелсіз портал Euroguidance білім беруді қолдауды жүзеге асырады және жоғарыда

аталған ресурстардың кеңесшілерінің жұмысын ұйымдастырады. Қазіргі уақытта желімен 32 мемлекет қамтылған.

Қазіргі уақытта әлемде, мысалы, өзекті IT-технологиялар мен халықтың қалың жігіне тиісті дағдыларды беруге бағытталған көптеген бағдарламалар бар. Осындай бағдарламалардың ішінде eLearning 20 және eEurope 21 бастамасын атап өтуге болады. 2007 жылдан бастап 2013 жылға дейін ЕО — да білім беруді дамытудың маңызды тетігі «өмір бойы оқыту» бағдарламасы болды («Сократ», «Леонардо Да Винчи» бағдарламаларының мұрагері «IT-ашық және қашықтықтан оқыту» 2000-2006 жж.), оған Еуропалық дағдыларды қолдаудың салалық және «көлденен» бағдарламалары кірді.

Негізгі қарастыруды қорытындылай келе, білім беру саласындағы маңызды тенденцияларды атап өтеміз.

Әлемдік нарықта да, қазақстандық нарықта да басқару дағдыларын дамыту (МВА бағдарламаларын қоса алғанда), шет тілдерін оқыту бойынша курстарды, түрлі әлеуметтік құзыреттер бойынша курстарды ұсынатын электрондық оқу ресурстары кеңінен ұсынылған. Практикалық кәсіби дағдылардың ішінде бағдарламалау негіздері мен IT-ті оқыту жиі кездеседі. Инженерлік және жұмыс құзыреттеріне арналған қызметтер әлдеқайда аз көлемде ұсынылған, бұл қажетті технологиялық мәліметтерді көрсететін курстарды дамытудың техникалық күрделілігіне, процестерді имитациялауға және олардың динамикасына байланысты.

Қазақстандық нарықта контенттің басымдықпен көрсетілуін қарастыратын онлайн-курстардың дәстүрлі форматтары ұсынылған. Нақты уақыт режимінде кері байланысты ұйымдастыру, мұғаліммен және басқа студенттермен жеке қарым-қатынас жасау мүмкіндігі, жеке тестілеу, прогресс туралы статистикалық ақпарат, құжаттармен алмасу қызметтері, білім беру бейне ойындары және бейімделу механизмдері бар тренажерлер технологиялық тұрғыдан қиын, бұл әсіресе ересек тұлғаларды онлайн оқытуға қатысуды қиындатады.

Пайдаланушылардың әртүрлі санаттары үшін білім беру кеңістігінде навигацияның түсінікті құралдары жоқ, бұл тиімді мансаптық бағдарлауға және мансаптық дамудың тиісті кезеңдеріне арналған бағдарламаларды таңдауға кедергі келтіреді. Онлайн-білім беруде алынған дағдыларды тәуелсіз бағалау және танылатын сертификаттарды беру жүйесі қалыптастырылмаған.

Осылайша, білім беру бағдарламалары нарығында онлайн-білім беру бағдарламалары бойынша навигацияның әртүрлі компоненттерін, аралас онлайн және оффлайн-оқыту форматын, толассыз дағдыларды дамытуды, сондай-ақ білім беру бағдарламаларын игеру нәтижелерін есепке алуды және берілетін сертификаттардың дұрыстығын тексеруді біріктіретін гибриді модельдерге елеулі перспектива қалдыра отырып, оффлайн форматты әлі толық алмастыра алмайды.

Білім алушылар алған дағдыларының мақсаттары мен сипатына қарай білім беру мен оқытудың мынадай институционалдық модельдерін таңдай

алады:

Кәсіби қосымша білім берудің дербес ұйымдары мен оқу орталықтары бағдарламаларында оқытудың әртүрлі нысандарын біріктіруге болатын еңбек нарығының жаңа сегментінде түбегейлі жаңа және талап етілетін дағдыларды игеру үшін тиімді. Ол көбінесе оны сатып алу, жұмыс орнын және жалпы мансаптық бағытты өзгертуге себеп болады.

- Білім беру жүйесіне енгізілмеген ұйымдар: ағартушылық ұйымдар, тарихи-патриоттық клубтар, кітапханалар, мәдени-ағартушылық және бос уақыт орталықтары, клубтық құрылымдар күнделікті маңызды дағдылардың, жаңа сабақтар мен хоббидің пайда болуына ғана емес, сонымен қатар достық қарым-қатынасқа, өзара білім алуға және өзін-өзі жетілдіруге де ықпал етеді.

Алайда, барлық жағдайларда қосымша білім беретін білім беру ұйымдары (немесе бөлімшелері) – бұл өздігінен ерекше құзыреттерді иеленіп қана қоймай, сонымен қатар өз қызметінің бағыты шеңберінде технологиялар мен дағдыларды меңгерту үшін өздері тартатын дереккөздер, оқытушылары, мамандары, сарапшылары туралы ақпараттар жайлы хабардар орталықтар. Осы тұрғыда олар белгілі бір кәсіби саладағы құзыреттер желісі айналасында қалыптасқан білім беру бағдарламаларын сату орталықтары ретінде қызмет етеді.

Тұтынушының сұранысына байланысты мұндай ұйымдар өз стратегияларын, біріншіден, дағдыларды (кәсіби, әлеуметтік, жеке даму) беруге, екіншіден, өндіріс пен қызмет көрсету процестерінің өзгеруіне әсер ететін жаңа технологияларды беруге негіздей алады.

Дамыған елдердегі үздіксіз білім беру жүйесінің маңызды бөлігі өз бетінше білім алу және өзара білім алу болып табылады, бұл азаматтарға күнделікті, ағымдағы және кәсіби міндеттерді шешу үшін қажетті білім алуда өз күштеріне деген сенімді және таңдау еркіндігін сезінуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, қазіргі халықта мақсатты өзін-өзі тәрбиелеу арқылы біліктілікті өз бетінше алу дағдысы жоқ.

Өзін-өзі тәрбиелеуді адам өз мақсаттарына байланысты қазіргі қажеттіліктеріне сәйкес жүзеге асырады. Нәтижесінде, адам өзіне деген сенімділік сезімін және оның өндірістік, қоғамдық және жеке өмірі процесінде туындайтын кез-келген мәселелерді шешудің тәсілдерін таба алады.

Өзін-өзі тәрбиелеудің негізгі құралдары-онлайн курстар мен Интернет, баспа материалдарын (кәсіби кітаптар, журналдар) пайдалану, сондай-ақ теледидардан оқу сипатындағы бағдарламаларды қарау немесе тыңдау. Жастар арасында өздігінен білім алуды дамыту үшін онлайн-курстарды пайдалана отырып, оқу бағдарламаларын ілгерілету қажет.

Ашық білім беру ресурстарының жаңа тұжырымдамасы (бұдан әрі – АБР) 2002 жылы ЮНЕСКО ұйымдастырған форумда басталды, ол Париж декларациясын қабылдады, онда ол үкіметтерді білім беру бағдарламаларын алға жылжытуда АБР-ды қолдануға шақырды. Курс материалдарына, атап айтқанда, ғылыми журналдарға еркін қол жеткізу авторлық құқық негізінде қарсылыққа тап болады. Алайда, ашық қол жетімділік бүкіл әлемдегі

академиялық және ғылыми қоғамдастықтың қолдауына ие және тұрақты түрде күшейе түсуде.

Жоғары оқуда төңкеріс жасаған АКТ-ның тағы бір дамуы «MOOCs-жаппай ашық онлайн курстар». Олар көптеген пәндер бойынша және көптеген тілдерде қол жетімді, содан кейін бүкіл әлемде миллиондаған студенттер оқиды. Мұны көрсету үшін Йельдің бұрынғы президенті құрған Coursera шамамен 22 миллион қолданушыға ақысыз курстар ұсынады (олардың бірнеше мыңы).

Әр түрлі жағдайларға байланысты қашықтықтан оқыту(e-learning) әлемнің әртүрлі елдеріндегі миллиондаған адамдар үшін білім берудің жалғыз қол жетімді түрі болып табылады. 2003 жылы 30 миллионнан астам студент 6000-нан астам аккредиттелген онлайн университеттерде оқиды. Қашықтан білім беру нысандарын дамыту керек, өйткені оларсыз, мысалы, білім беру орталықтарынан алыс аудандарда тұратын миллиондаған адамдар үшін оқуға қол жетімділікті қамтамасыз ету мүмкін емес, яғни білім беру саласындағы азаматтарды кемсітуді жою мүмкін емес.

«Қазақстанның ашық университеті» платформасы әрбір білім алушының онлайн-курстарға қолжетімділігін қамтамасыз ету үшін құрылған. Прокторинг элементтері және қашықтан оқыту технологиялары бар онлайн оқытуды олардың сапасын қамтамасыз ету тетіктерін әзірлей отырып кезең-кезеңімен енгізу жоспарлануда.

Техникалық және кәсіптік, жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарында балаларда Soft Skills және World Skills дағдыларын үйрету бойынша үйірмелер, студиялар, шеберханалар, зертханалар ашу белгіленген. Жаңа білім беру бағдарламалары VUCA жылдам өзгермелі әлемінде қажетті, өмір бойы оқытуды көздейтін икемді және кәсіби дағдыларды (soft skills, hard skills) қалыптастыруға бағдарланатын болады.

«Қазақстан Республикасы колледждерінің Топ-100 студенті» жобасын іске қосу, сондай-ақ оқушылар мен студенттерді WorldSkills, JuniorSkills, DeafSkills және Abilimpics қозғалысына кеңінен тартуды қамтамасыз ету жоспарлануда. WorldSkills халықаралық чемпионаттарының жүлдегерлері жергілікті бюджет және демеушілер қаражаты есебінен жоғары оқу орындарында оқуға грант алу мүмкіндігіне ие болады.

Оқыту әрқашан алынған білімді, дағдыларды қорытынды тексерумен бірге жүреді.

Мұндай бағалау адамның тиісті құзыреттерді игеру деңгейі туралы нақты ақпарат алу механизмі ретінде қызмет етеді. Сонымен бірге, мұндай қорытынды сынақ бағдарламаны игеру нәтижелерін ғана емес, сонымен бірге жұмыс берушіге (білім беру бағдарламасының тапсырыс берушісі ретінде) жұмыс орнында бірден қолданылатын алған білімі, дағдылары мен дағдылары туралы ақпарат береді. Бұл ретте білім туралы берілетін құжат өнеркәсіпшілер мен кәсіпкерлердің кәсіби және салалық ортасында танылуы тиіс.

Алынған білім мен дағдыларды тәуелсіз бағалау және білімді, оның

ішінде бейресми жолмен алынған білімді тану жүйесі көптеген елдерде үздіксіз білім беру нарығын іске қосудың маңызды ынталандыруларының бірі болып табылады. Ол біліктіліктердің жұмыс берушілер мен еңбек нарығының талаптарына неғұрлым толық сәйкес келуін қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін кәсіптік стандарттарды әзірлеуге, жаңартуға және пайдалануға негізделеді.

Көптеген адамдар өздерінің біліктілігін тәуелсіз растаудан өтіп, оны кәсіби өсу үшін пайдаланады, білім беру нарығында дағдыларды нақты дамытуды қамтамасыз ететін бағдарламалар соғұрлым маңызды болады.

Құзыреттіліктерді ағымдағы бағалау HR-менеджер мен компания басшысының арсеналында орталық орындардың бірін алады. Бұл дәлелденген тәсіл кез-келген компания үшін маңызды сұраққа негізделген және сенімді жауап береді: бұл қызметкер белгілі бір позициядағы белгілі бір қызметте немесе ұқсас мәселелерді шешуде кәсіпорын үшін экономикалық тұрғыдан сәтті бола ма? Осы салада кеңінен таралған цифрлық технологиялар енді қажетті құзыреттерді бағалап қана қоймай, бағалау нәтижелерін кадрлық іс жүргізумен, аттестаттаумен және қызметкердің дағдыларын дамыту бойынша шешімдер қабылдаумен байланыстыруға мүмкіндік береді. Бұдан әрі онлайн режимінде қызметкерлерді бағалау және олармен жұмыс істеу үшін бірнеше осындай құралдар қарастырылады.

PROACTION – жұмыс іздеушінің сұхбаттасуға дейінгі құзыреттілігі мен қабілеттерін анықтауға мүмкіндік беретін, сонымен қатар ұйым қызметкерлерін тексеруге мүмкіндік беретін онлайн-персоналды бағалау құралы. Бұл ресурс қатысушылар тесттерді тіркеусіз тапсыра алатындығымен ерекшеленеді, тегін пайдалану екі күнге созылады.

Айта кету керек, құзыреттілікті бағалау күннен күнге міндетті бола бастайды. Егер бұрын мемлекет жұмыс беруші ретінде қызметкерді және оның кәсіби және жеке дағдыларын бақылайтын болса, онда бостандық пен жеке бастама қағидаттарын дамыту өзін-өзі бағалау құралдарын кеңейтуге негіз болды. Өзін-өзі бағалау қоғамдағы белсенді мінез-құлық пен кәсіби іске асыру үшін қажетті белгілі бір дағдыларды меңгеру деңгейін анықтауға және алынған нәтижелерге байланысты қажетті тапшылықты жою үшін қолайлы оңтайлы білім беру курсы таңдауға мүмкіндік береді. Мұндай парадигмада білім беру мен оқытуды халық көбінесе «сәтсіздіктің емі» ретінде қарастырады, оны кәсіби немесе жеке басының әл-ауқатын анықтаған жағдайда қолдану керек. Пайда болған ашық онлайн-ресурстар әлеуетті қызметкерге, азаматқа белгілі бір білім саласындағы өз дағдыларының деңгейін өз бетінше тексеруге, яғни оны жұмыс берушіге жүгінгенге дейін жасауға мүмкіндік береді.

Жаппай диктант – оқу сауаттылығы мен тіл білімін бағалау бойынша кең таралған акциялардың бірі. Оның мақсаты-сауатты болу әр адам үшін маңызды екенін көрсету; орыс тілін үйрену оңай емес, бірақ қызықты және пайдалы екеніне сендіру; орыс тілінде жаза алатын немесе сөйлегісі келетіндердің барлығын біріктіру.

HeadHunter «Таланттарды бағалау» жұмыс берушіге де, жұмыс іздеушіге

де арналған құралдарды қолдануды ұсынады:

- логикалық ойлау деңгейін, аналитикалық қабілеттерін және ақпаратты өңдеу дағдыларын бағалайтын ауызша қабілеттілік тесті;

- жұмыс орнында болуы мүмкін жағдайларға байланысты өтініш берушінің бейімділігін, мінез-құлқын және көзқарасын анықтауға мүмкіндік беретін әмбебап құзыреттерді анықтау сауалнамасы;

- сандық ақпараттың ассимиляция дәрежесін және жаңа нәрсені үйрену қабілетін анықтауға мүмкіндік беретін сандық қабілеттілік тесті.

Өзін-өзі бағалау нәтижелеріне байланысты ізденуші қажетті білім беру онлайн бағдарламасын өз бетінше таңдай алады.

Білім беру бағдарламаларынан өткеннен кейін құзыреттіліктерді объективті бағалауды пайдалану дәстүрлі оқытудан өз бетінше білім алу, онлайн-курстар немесе арнайы тәлімгерлер мен коучерлердің басшылығымен сабақтар сияқты білім мен дағдыларды меңгерудің жоғары тиімді нысандарына деген сұранысты ауыстыратыны сөзсіз. Оқу шығындарының түбегейлі төмендеуі, жаңа дағдыларды игеруді жеделдету қазіргі заманғы үздіксіз білім берудің түбегейлі жаңа компоненттерімен тәуелсіз бағалаумен бірге білім берудің бейресми және ақпараттық тәсілдерін жасайды.

Жоғарыда баяндалғанды қорытындылай келе, қазіргі кезде Қазақстандағы білім беру жүйесі білім берудің үздіксіздігі мен сабақтастығы қағидатын іске асыру мақсатында формалды, бейресми және ақпараттық оқытудың жұмыс істеуін үйлестіретін жүйені одан әрі жетілдіруді, құруды талап етеді деп айтуға болады.

5. Өмір бойы білім алу Тұжырымдамасын әзірлеу

ЖОБА

Өмір бойы білім алу Тұжырымдамасы

Нұр-Сұлтан 2020

МАЗМҰНЫ

1	Кіріспе.....	45
2	Нормативтік-құқықтық қамтамасыз ету.....	46
3	Ағымдағы жағдайды талдау.....	46
4	Халықаралық тәжірибеге шолу.....	48
5	Мақсаты, міндеттері, принциптері.....	51
6	Негізгі бағыттары.....	52
7	Іске асыру тетіктері.....	53
8	Күтілетін нәтижелер.....	53
9	Іске асыру кезеңдері.....	54
10	Глоссарий.....	54

1. Кіріспе

Өмір бойы оқу тұжырымдамасы – бұл Қазақстанның барлық азаматтары үшін олардың қажеттіліктері мен қабілеттерін ескере отырып, олардың қоғамда лайықты өзін-өзі жүзеге асыруы үшін оқыту мүмкіндігін жасауға бағытталған парадигма.

2015 жылы БҰҰ Бас Ассамблеясы қабылдаған «Біздің әлемді қайта құру: орнықты дамудың 2030 жылғы Күн тәртібі» жаңа бағдарламасы орнықты даму саласында 2030 жылға қарай қол жеткізілуі тиіс 17 мақсатты белгіледі. Тұрақты дамудың жеке мақсаты (SDG 4) білімге арналған және *«сапалы білімнің қосылуын қамтамасыз етуге және барлығы үшін өмір бойы білім алу мүмкіндігіне жол ашуға»* бағытталған. Консультациялар мен ойлану барысында ЮНЕСКО SDG 4-ті жүзеге асыруды жалғастырды. Бұл 2015 жылғы мамыр айында Инчхонда (Оңтүстік Корея) өткен дүниежүзілік білім беру жөніндегі форуммен аяқталды, онда 2030 жылға дейінгі білім берудің жаңа көрінісі көрсетілген Декларация қабылданды. Бұл көзқарас одан әрі дамыды және орнықты дамудың 4 мақсатын жүзеге асыру жөніндегі іс-қимылдардың негіздемелік бағдарламасында іске асырылды.

Бұл тұрғыда ЮНЕСКО-ның бүкіл әлемде де, нақты аймақтарда да мектепке дейінгі білімнен жоғары білімге дейінгі үздіксіз білім берудің өткір мәселелерін шешуге бағытталған негізгі бағыты қызығушылық тудырады.

Қазақстанда білім беру мен ғылымды дамыту бойынша жүйелі шаралар кешені іске асырылуда. 2015 жылы республика Біріккен Ұлттар Ұйымының 2030 жылға дейінгі Орнықты даму мақсаттарына, оның ішінде 4-ші мақсатқа қол жеткізу бойынша өзіне міндеттемелер қабылдады, ол жан-жақты және сапалы білім беруді қамтамасыз етуді және барлық адамдар үшін өмір бойы оқу мүмкіндігін қолдауды көздейді. Оған қол жеткізу үшін әлемде білім беруді дамытудың негізгі бағыттары айқындалды: мектепалды даярлықты қамтамасыз ету, 12 жылдық мектеп білімінің моделі, оқушылардың бойында 21 ғасыр дағдыларын дамыту, арзан әрі сапалы ТЖКБ мен жоғары білім беруге тең қол жеткізу.

Қазақстан Республикасының Президенті Қ.Тоқаевтың Қазақстан халқына Жолдауында азаматтардың сауаттылық деңгейін, олардың цифрлық білімін арттыру мақсатында Үздіксіз білім беру тұжырымдамасын әзірлеу қажеттігін айтты.

Тұжырымдамада мектепке дейінгі, орта және қосымша білім беру бағдарламаларының сабақтастығы мен үздіксіздігін сақтауға, бейресми білім берудің балама нұсқаларын белсенді енгізуге, өзіндік оқу нәтижелерін тануға, кәсіби дағдыларды сертификаттауға баса назар аударылады.

Тұжырымдамада үздіксіз білім беру ерте жастан бастап адамның бүкіл өмірінде тұрақты форма ретінде қарастырылады. Адамның білім беру процесіне тек ресми білім беру ұйымдары ғана емес, сонымен қатар бейресми білім беру ұйымдары да қатысады. Тұжырымдама нормативтік құқықтық құжаттарды, ағымдағы ахуалды талдауды және халықаралық тәжірибені,

мақсаттар мен міндеттерді; тәсілдер мен қағидаттарды, оларды іске асырудың негізгі бағыттары мен күтілетін нәтижелерін; терминдер мен анықтамаларды қамтиды.

2. Нормативтік-құқықтық қамтамасыз ету

Тұжырымдаманың нормативтік базасын Қазақстан Республикасының мынадай стратегиялық құжаттары құрайды:

- Қазақстан Республикасының Конституциясы;
- Қазақстан Республикасының Еңбек кодексі, 2015 жылғы 23 қарашадағы № 414-V ҚРЗ;
- «Білім туралы» Қазақстан Республикасының Заңы»;
- Мемлекет Басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың «Сындарлы қоғамдық диалог – Қазақстанның тұрақтылығы мен өркендеуінің негізі» атты Қазақстан халқына 2019 жылғы 2 қыркүйектегі Жолдауы;
- «Қазақстан Республикасының Ұлттық Кәсіпкерлер палатасы туралы» 2013 жылғы 4 шілдедегі № 129-V Қазақстан Республикасының Заңы»;
- «ҚР Білім және ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2019 жылғы 27 желтоқсандағы № 988 қаулысы;
- «Цифрлық Қазақстан» Мемлекеттік Бағдарламасы.

Тұжырымдама Біріккен Ұлттар Ұйымының білім беру, ғылым және мәдениет мәселелері бойынша үздіксіз білім беру жөніндегі ұсынымдарын ескереді.

3. Ағымдағы жағдайды талдау

Қазіргі уақытта ерте жастан бастап мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту жүйесінің мазмұнын жаңарту бойынша белгілі жұмыс жүргізілді. Мектепке дейінгі ұйымдардың қызметін реттейтін қолданыстағы нормативтік құжаттарға: Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты (бұдан әрі – МЖМБС) (ҚР БҒМ 2020 жылғы 5 мамырдағы № 182 бұйрығы); мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу жоспарларына (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің 2020 жылғы 12 мамырдағы № 195 бұйрығы); мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасына (БҒМ 24.09.20 ж. № 412 бұйрығы) және т.б. Өзгерістер енгізілді. «Балалардың біліктері мен дағдыларын дамыту мониторингінің жүйесі» әзірленді және енгізілді. Әлеуметтендіру және өзін-өзі оқыту дағдыларын дамытуға бағытталған балаларды ерте дамыту бағдарламасы енгізілді. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытуды дамыту моделінің жобасы әзірленді.

Елімізде функционалдық сауаттылықты дамыту, практикаға бағдарланған оқытуды қамтамасыз ету мақсатында 2016 жылдан бастап орта мектеп деңгейінде білім беру мазмұнын жүйелі түрде жаңарту басталды, оны 12 жылдық оқытуға көшудің дайындық кезеңі деп санауға болады.

Жаңартылған білім беру мазмұнын енгізу қорытындысы:

- білім алушылардың функционалдық сауаттылығын, сыни, шығармашылық ойлауын дамыту;

- инновациялық тәсілдерді тұрақты қолдану; - педагогтердің біліктілігін белсенді арттыру;

- мақсат қою туралы жаңа көзқарастарды қалыптастыру және сабақ жоспарларын құру;

- оқу жетістіктерін бағалау кезінде кәсіби көзқарастардың өзгеруі. Сонымен қатар, қазіргі уақытта Қазақстанда қажетті білім, дағдылар мен құзыреттер жиынтығы бар Қазақстан азаматының моделін (бейнесін) айқындайтын өмір бойы оқытудың бірыңғай тұжырымдамасы жоқ. Білім берудің әрбір деңгейіндегі оқыту мазмұны жалпы әдіснамалық шеңбермен біріктірілмеген әртүрлі мақсаттар мен күтілетін нәтижелерге негізделеді.

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мазмұны 5 білім беру саласы бойынша құзыреттілікті қалыптастыруға бағытталған: «Денсаулық», «Қатынас», «Таным», «Шығармашылық» және «Әлеумет».

Орта білім беру ұйымдары кең ауқымды дағдыларға: білімді функционалдық және шығармашылық қолдануға, сыни ойлауға, зерттеу жұмыстарын жүргізуге, АКТ пайдалануға, коммуникацияның әртүрлі тәсілдерін қолдануға, топта және жеке жұмыс істей білуге, проблемаларды шешуге және шешім қабылдауға баса назар аудара отырып, жаңартылған бағдарламаларға көшті. Техникалық және кәсіптік және орта білімнен кейінгі білім беруде бағдарламалар білім алушылардың кәсіптік құзыреттерін дамытуға бағытталған. Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім алу кезінде студент оқытудың 5 нәтижесін: оқытылатын саладағы білімі мен түсінігін; кәсіби деңгейде қолданылуын, аргументтерді тұжырымдау және проблемаларды шешуді; ақпаратты жинау мен интерпретациялауды жүзеге асыруды; ақпаратты, идеяларды, шешімдерді хабарлауды; оқуды өз бетінше жалғастыру дағдыларын көрсете білуі тиіс.

Білім берудің әртүрлі деңгейлерінде алынатын негізгі дағдылар мен құзыреттер жиынтығындағы айырмашылықтар мен сәйкессіздіктер өмір бойы оқу жүйесін (lifelong learning) құруға кедергі жасайды. Мектепке дейінгі білім беруден жоғары оқу орнынан кейінгі білім беруге дейінгі білім беру бағдарламаларының сабақтастығын қамтамасыз ету мәселелерін пысықтау қажет.

Білім берудің үздіксіздігінің проблемалары негізінен білім алушылардың кәсіптік бағдарлауының бірыңғай тәсілінің жоқтығынан туындайды.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңының мазмұнында «өмір бойы оқыту» түсінігі жоқ. Формалды емес білім беру мәселесін толық және жан-жақты қарастыру әлі де тиісті орын алған жоқ деуге болады, тек олардың жеке аспектілері ұсынылған. «Білім туралы» Заңның 37-бабына сәйкес қосымша білім беру білім беру ұйымдарында және мектептен тыс ұйымдарда жүзеге асырылатын балаларға қосымша білім беру және ересектерге (18 жасқа толған адамдарға) олардың өмір бойы білім алу қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталған қосымша білім беру болып

бөлінеді. Елдің білім беру саласындағы қолданыстағы заңнамасында қысқа мерзімді бейресми білім беру бағдарламаларын лицензиялау, сертификаттау, аттестаттау және аккредиттеу рәсімдері көзделмеген.

Осы бағдарламалар бойынша оқыған адамдар, әдетте, заңды мәртебесі жоқ осы ұйымның құжатын (сертификат немесе куәлік) алады. Мемлекеттік бақылаудың болмауы осы салада көрсетілетін қызметтердің сапасын төмендетеді. Бейресми білім беру ұйымдарының (бұдан әрі – БББ) көпшілігі мектепте білім беруді жалғастыруға мүдделі адамдардың қажеттіліктерін кәсіби зерделеумен айналыспайды.

Білім берудің ағымдағы жай-күйіне шолу соңғы онжылдықта қабылданған Қазақстанның білім беру саласындағы реформалар мен бағдарламалардың көпшілігі негізінен ресми білім берудің барлық деңгейлеріне қатысты екенін көрсетті. Бейресми білім беруді жетілдіру процесі қалыптасу кезеңінде деп айтуға болады. БББ Қазақстан Республикасының үздіксіз білім беру жүйесіне әзірше толық интеграцияланған жоқ деуге болады, дегенмен мұндай өзара іс-қимылдың көптеген мысалдарын келтіруге болады. ЦУР 4 мәнмәтінінде балалардың бейресми білім алуын қоса алғанда, білім берудің осы секторы да мемлекет тарапынан әлеуметтік қамқорлық пен назар аудару нысанасы болуға тиіс. Айта кету керек, мектепке дейінгі және орта білім беру жүйесінде бейресми білім қосымша білім беру түрінде болады. Тек осы жағдайда ғана білім беру тұтас жүйе ретінде экономикалық және әлеуметтік проблемаларды шешудің өнімді құралы бола алады, бұл қазақстандық қоғамда болып жатқан белсенді реформаторлық процестер кезеңінде ерекше маңызды.

4. Халықаралық тәжірибеге шолу

Халықаралық практиканы талдау үздіксіз білім беру бағыты мен мақсаты, мазмұны мен деңгейлері бойынша, әлеуметтік топтар, халықтың санаттары мен топтары, жас ерекшеліктері мен іске асыру нысандары бойынша жүйелендірілген және жүйелендірілмеген білім беру процестерін қамтитын жалпыға ортақ болып табылатынын көрсетті.

Германияның білім беру жүйесінде үздіксіз білім беру процесі шартты түрде екі кезеңге бөлінеді:

1. Еңбек қызметінің алдындағы ресми білім (бастауыш, орта, жоғары);
2. Одан әрі (жалғасқан) бейресми және ресми емес білім беру, яғни арнайы құрылған мекемелердегі оқу мен кәсіптік жұмыспен қамту саласындағы практикалық қызметтің үйлесуі.

Бес жастық балалардың дайындық топтарының/сыныптарының бастауыш мектеппен (6 жастан бастап) ұйымдастырушылық байланыстары бар. Алғашқы 2 жыл ішінде пәндер топтап оқытылады: әр түрлі салалардағы білім бір пән аясында оқытылады. Үшінші сыныпта баға қойыла бастайды.

Бастауыш мектептің соңғы сыныптарында үлгеріміне, қабілетіне және мінезіне байланысты мұғалімдер ата-аналар мен оқушыларға орта

мектептің белгілі бір бағытын ұсынады, оның құрамында екі саты бар: I – 10-шы сыныпқа дейін, II – 11-13 сыныптар.

Финляндияда мектепке дейінгі білім беру (бұдан әрі – МДББ) балабақшаларда және тікелей мектепте өтеді. МДББ тек 6 жастан басталады және 1 жылға созылады. Осы жыл барысындағы негізгі міндет балаларды мектепте оқуға бастапқы дайындау болып табылады.

Бұл кезеңде қосымша білім беру ретінде мамандандырылған мектепке дейінгі ұйымдар бар.

Орта білім деңгейі мынадай:

- *Бірінші мектеп* – 6 жылға созылатын кіші саты. Шет тілдерінен басқа барлық пәндерді бір сынып мұғалімі оқытады.

- *Мектептің екінші түрі* – үш жылдық «жоғары мектеп» (7-9-шы оқу жылы). Бұл мектептерде пән мұғалімдері жұмыс істейді.

- *Мектептің үшінші түрі* – гимназия. Оларда сыныптар жоқ, бірақ оқытудың 2 жылдан 4 жылға дейін созылатын курстар жүйесі бар. Орталықтандырылған емтихан үшін орташа аттестаттау баллы университетте оқуды жалғастырғысы келетіндер үшін шешуші фактор болып табылады.

Америка Құрама Штаттары мектепке дейінгі білім беру бағдарламаларын белсенді түрде жетілдіруде, онда баланың мектепте сәтті оқу қабілеті мен мүмкіндігі артады.

Мектептегі білім беру үш сатыдан тұрады: бастауыш мектеп, орта мектеп және жоғары мектеп. Бастауыш мектепте міндетті нөлдік сынып бар (5 жастан бастап), онда олар бірінші сыныпта оқуға дайындалады. Бастауыш мектепте оқыту он бір жасқа дейін жүргізіледі.

Бұдан кейін міндетті оқытудың 3 сатысы орындалады:

- *Бастапқы стандарт*, оқытудың бірінші кезеңі. Бұл алғашқы бес сынып – міндетті пәндерді оқу, шығармашылықпен, спортпен айналысу.

- *Білім берудің орташа деңгейі* әр түрлі Штаттарда 6 немесе 7-сыныптан басталып, 8-9-сыныптан басталады. Білім беруді арттыру үшін таңдау бойынша және болашақ қызмет саласы бойынша негізгі пәндер мен қосымша пәндердің қысқаша тізімі зерттелуде.

Соңғы жылдары *Оңтүстік Кореяда* мектепке дейінгі білімге көбірек мән берілуде. Екі-үш жастан бастап балаларға тек ана тілінде ғана емес, ағылшын тілінде де жазуға және оқуға үйретеді.

Бастауыш білім беру – 5-6 жастан 11 жасқа дейінгі балаларды оқыту – олар корей тілін, математиканы, этиканы, қоғамтануды, жаратылыстануды, шет тілдерін (оның ішінде ағылшын тілі) оқиды, дене шынықтырумен, бейнелеу өнерімен және музыкамен айналысады.

Орта білім – орта мектепте 7-ші сыныптан 9-шы сыныпқа дейін оқыту. Оқу бағдарламасы 11 негізгі пәнді, таңдауға болатын бірнеше пәнді, сондай-ақ элективті сабақтарды оқуға негізделген. Оқу процесіне ақпараттық технологияларды енгізуге ерекше көңіл бөлінеді.

Жоғары сатыдағы орта мектептер – 2 түрге бөлінеді: жалпы және кәсіптік-техникалық. Жалпы бейіндегі мектептерде гуманитарлық,

қоғамдық және жаратылыстану ғылымдары, өнер, шет тілдері оқытылады. Кәсіптік-техникалық мектептер компьютерлік техника, іскерлік әкімшілендіру, жалпы машина жасау, ауыл шаруашылығы және теңіз ісі саласында білім береді. Жоғары сатыдағы орта мектептерде оқудың негізгі бағыты университетке түсуге дайындық болып табылады.

Сингапурда мектепке дейінгі білім беру 3 жастағы балалар үшін басталады және 3 жылға созылады, мұнда кем дегенде екі тілде сөйлеуге үйретіледі, олардың бірі – ағылшын тілі.

Орта білім беру мекемелеріне мектептер, техникумдар, колледждер жатады. Балалар 6 жастан бастап мектепке бара бастайды. Орта білім бастауыш, орта және университет алдындағы деңгейлерге бөлінеді.

Орта мектепте топтар бастауыш мектептегі емтихан нәтижелеріне байланысты қалыптасады. Орта мектепте білім беру келесі курстар бойынша жүзеге асырылады:

- арнайы (4 жыл, ана тілін оқуға баса назар аудару, соңында О-деңгейлі емтихан тапсырылады);

- техникалық (4 жыл, техникалық пәндерді оқуға баса назар аударылады, соңында N-деңгейдегі емтихан тапсырылады);

- экспресс (4 жыл, Ана тілі мен ағылшын тілін үстірт оқып-үйрену О-деңгейін алуды көздейді);

- академиялық (оқу 5 жылға дейін созылады, аяқталғаннан кейін N-деңгейдегі емтихан тапсырылады),

- біріктірілген бағдарлама-кәсіби курс (5-6 жас, 6-10 пән оқытылады, соңында университетке түсу кезінде қажетті А-деңгейлі емтихан тапсырылады).

Университет алдындағы деңгей (Foundation) жоғары оқу орнына дайындықты көздейді. Орта мектептің жедел және арнайы курстарын аяқтағаннан кейін студенттер толық емес (кіші) колледждерге түсе алады (2 жыл). Колледждерде оқудың соңғы кезеңі А-деңгейі сертификатын алу үшін емтихан тапсыру болып табылады. Техникалық білім алғысы келетін және О – және N-деңгейдегі аттестаттары бар студенттер үшін политехникумдар (3 жыл) және техникалық білім беру институттары (1-2 жыл) қарастырылған.

2018 жылы *Эстонияда* жаңа «шеңберлік бағдарлама» қабылданды, онда бала балабақшадан шығу кезінде нені білуі және білуі тиіс екендігі жазылған [10]. Әрбір мектепке дейінгі мекеме педагогикалық кеңесте бекітілетін өз бағдарламасын жасайды.

Негізгі міндетті білім беру – бірінші сыныптан тоғызыншы сыныпқа дейін оқыту. Оны төрт кезеңге бөледі:

- 1-ден 3-сыныпқа дейін; - 4-тен 6-сыныпқа дейін; - 7-ден 9-сыныпқа дейін;

- 10-нан 12-сыныпқа дейін (гимназиялық білім).

Эстонияда оқудың барлық үш кезеңі үкімет әзірлеген бірыңғай жалпы білім беру бағдарламасына бағынады. Сыныптан сыныпқа ауысу оқушының әр кезеңді игергеннен кейін ғана мүмкін болады. Тоғыз сыныпты бітіргеннен кейін оқушы жалпы білім беретін мектепте оқуын жалғастыруға, демек онда болу мерзімін он екі жылға дейін ұзартуға немесе

кез-келген арнайы орта білім беру мекемесіне түсуге құқылы.

Ресей Федерациясындағы «Білім туралы» Заңға Ресейде сәйкес білім берудің екі үлкен деңгейі бар.

Біріншісі – жалпы білім беру. Оған мектепке дейінгі және мектепшілік деңгейлер кіреді. Соңғысы, өз кезегінде, бастауыш, негізгі және толық (орта) білім беру болып бөлінеді.

Екінші деңгей – кәсіптік білім (орта, жоғары (бакалавриат, специалитет және магистратура).

Мектепке дейінгі білім беру. Бұл деңгей жеті жасқа дейінгі балаларға арналған. Негізгі мақсат – мектеп жасына дейінгі балаларды жалпы дамыту, оқыту және тәрбиелеу.

Мектепке дейінгі балалық шақ кезеңіндегі пропедевтикалық жұмыс балалардың танымдық және жеке дамуының ерекшеліктерін анықтауға және олардың оқыту мен әлеуметтенуді одан әрі дараландырудың негізі ретінде олардың толық уақтылы дамуына жағдай жасауға; балалардың танымдық қызығушылығын, танымның белсенді формалары мен әдістері арқылы білімді өз бетінше іздеуге деген ұмтылысты қалыптастыруға; балалар өмірінің зияткерлік және коммуникативтік салаларында шығармашылық қабілеттерін анықтауға және дамытуға арналған.

Ресей білім беру жүйесіндегі білім беру деңгейінің немесе «түрлерінің» сабақтастығы баланың үздіксіз білім алу шарттарының бірі ретінде қарастырылады.

Еуропаның, АҚШ-тың, Азия елдерінің, Ресейдің үздіксіз білім беру жүйесін талдау қорытындысы мектепке дейінгі білім беру деңгейі үздіксіз білім беру жүйесіндегі бастапқы буын болып табылады деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Ол орта білім алуға пререквизит ретінде қарастырылады. Орта білім деңгейінде (үлгеріміне байланысты) жоғары білім алу мүмкіндігі нақты айқындалады, бейіндеу орын алады.

Мектепке дейінгі және орта білім беру деңгейлеріндегі қосымша білім беру мемлекеттік білім беру стандарттары шеңберінен шығатын және қосымша білім беру бағдарламалары мен қызметтері арқылы іске асырылатын бүкіл білім беру жүйесінің ажырамас бөлігі болып табылады. Ұсынылған білім беру жүйелерінде (Ресей Федерациясынан басқа) бұл бағдарламалар мен қызметтер тікелей мектепке дейінгі және орта білім беру ұйымдарында көрсетіледі.

5. Мақсаты, міндеттері, принциптері

Тұжырымдаманың мақсаты оның әлеуеті мен бәсекеге қабілеттілігін дамытуға бағытталған ресми, бейресми және ресми емес оқыту нәтижелерін тану арқылы үздіксіз білім беру жүйесін қалыптастыру арқылы тұлғаны қалыптастыру және дамыту болып табылады.

Міндеттері:

- 1) Қазақстанның барлық азаматтары, сонымен бірге ерекше білім беріуіне

қажеттіліктері бар тұлғалар үшін олардың өмір бойы білім алуларына мүмкіндік жасау;

2) 12 жылдық білім беру жағдайында мектепке дейінгі, орта және қосымша білім беру бағдарламаларының сабақтастығы мен үздіксіздігін қамтамасыз ету;

3) курикулумдарға кезең-кезеңмен көшуді және біртіндеп Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты Үлгілік оқу жоспарын және Үлгілік оқу бағдарламаларын алып тастауды қамтамасыз ету;

4) мектепке дейінгі ұйымдарда қауіпсіз және жайлы орта құру үшін жағдайлар жасау;

5) білім алушыларды кәсіптік бағдарлаудың бірыңғай тәсілдерін айқындау;

6) өмір бойы түйінді өтпелі құзыреттердің Ұлттық шеңберлерін әзірлеу (құзыреттің форсайты);

7) өмір бойы оқу жетістіктерін есепке алу жүйесін енгізу;

8) бейресми және ресми емес оқыту сапасын қамтамасыз ету тетігін әзірлеу;

9) өмір бойы алынған оқу нәтижелерінің валидациясы үшін бейресми және ақпараттық білім беру нәтижелерін тану тетігін айқындау;

10) білім берудің әртүрлі деңгейлеріндегі кәсіби дағдылар мен құзыреттерді сертификаттау моделін әзірлеу (*ресми және бейресми білім берудің оқыту нәтижелерін танудың интеграцияланған жүйесі*);

11) мектепке дейінгі ұйым түлегінің дағдылары мен құзыреттерінің банкін қалыптастыру;

12) орта мектептің әрбір деңгейіндегі түлектің дағдылары мен құзыреттерінің банкін қалыптастыру.

Принциптер: үздіксіздік; сабақтастық; ашықтық; қолжетімділік, ұтқырлық; гуманизм; демократизм; озу.

6. Негізгі бағыттары:

- Бұл білім беру бағдарламаларының сабақтастығы алдыңғы білім беру деңгейінің дағдылары мен құзыреттерін ескеруге және кейінгі деңгейлерде оқытудың ұқсас нәтижелеріне қол жеткізудің қайталануын болдырмауға негізделген.

- Қауіпсіз және ыңғайлы оқу ортасы.

- 12 жылдық оқыту білім беру жүйесін тік және көлденең үйлестіру шеңберінде негізгі орта және жалпы орта білім беру деңгейінде қосымша дағдылар мен құзыреттерді, жұмысшы кәсібін меңгеруге мүмкіндік береді (ресми және бейресми білім беру).

- Ресми, бейресми және ресми емес оқытудың, мектепке дейінгі, бастауыш орта, негізгі орта және жалпы орта білім берудің нәтижелерін танудың интеграцияланған жүйесі.

7. Іске асыру тетіктері:

- Мектепке дейінгі, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта және қосымша білім беру деңгейінде негізгі үздіксіз құзыреттердің Ұлттық шеңберін әзірлеу.

- Балалардың мектепте оқуға дайындығын қамтамасыз ету мақсатында мектепке дейінгі білім беру сапасын анықтаудың критерийлері мен көрсеткіштерін анықтау.

- Қосымша білім берудің білім беру бағдарламаларының тізілімін енгізу.

- Ресми және бейресми білім беру бағдарламаларының негізгі үздіксіз құзыреттердің Ұлттық шеңберімен сәйкестігін қамтамасыз ету.

- Білім беру ұйымдарының, қосымша білім беру институттарының, сондай-ақ құрылымдық бөлімшелері бар және оқыту бағдарламаларын іске асыратын заңды тұлғалардың ресми, бейресми және ресми емес білім беруді оқыту нәтижелерінің жетістіктерін тану.

- Бейіндік оқыту шеңберінде реттелетін жұмысшы кәсіптерінің банкін құру.

- Жұмыс берушілердің және кәсіби қоғамдастықтардың білім алушылардың сертификаттарын және берілген біліктіліктерін мойындауы.

- Базалық деңгейдегі түлектің (жұмысшы мамандығы, ТЖКБ, ЖБ) білім траекториясының одан әрі механизмін әзірлеу.

8. Күтілетін нәтижелер:

- Мектепке дейінгі және орта білім берудің білім беру бағдарламаларының тізілімі енгізілді;

- Білім беру қызметтерін ұсыну саласында мектепке дейінгі ұйымдардың бәсекеге қабілеттілігіне қол жеткізілді;

- Мектепке дейінгі, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта және қосымша білім беру деңгейінің түйінді үздіксіз құзыреттерінің ұлттық шеңбері жұмыс істейді;

- Білім алушыларға ресми, бейресми және ресми емес білім берудің әртүрлі оқыту нысандары арқылы дағдылар мен құзыреттерді меңгеруге мүмкіндік беріледі;

- Мектепке дейінгі, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта және қосымша білім беру деңгейлеріндегі оқу жетістіктерін есепке алу жүйесі енгізілді және дағдылар/құзыреттер банкі құрылды;

- Мектепке дейінгі, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта және қосымша білім беру деңгейлеріндегі тәрбиеленушілер мен білім алушылардың жетістіктерін тану мен растау үшін оларды есепке алудың жинақтаушы жүйесі

құрылды;

- Тәрбиеленушілер мен білім алушылардың жетістіктерін есепке алудың ақпараттық технологияларының заманауи платформасы енгізілді;

Балалардың мектепте оқуға дайындығын қамтамасыз ету мақсатында мектепке дейінгі білім беру сапасын анықтаудың критерийлері мен көрсеткіштері анықталады.

9. Іске асыру кезеңдері:

Бірінші кезең 2021 жыл – өмір бойы оқуды іске асырудың нормативтік-құқықтық базасын қалыптастыру және үздіксіз білім беру жүйесін институционализациялау.

Екінші кезең 2022-2023 жылдар – өмір бойы оқу жүйесін әдіснамалық, әдістемелік және ақпараттық-коммуникациялық қамтамасыз ету және Тұжырымдаманың негізгі компоненттерін сынақтан өткізу.

Үшінші кезең 2024-2025 жылдар – тұжырымдама бағыттарын кешенді енгізу және халық арасында тұжырымдаманы іске асырудың алдыңғы кезеңдерінің нәтижелері негізінде үздіксіз білім беру жүйесін дамыту туралы ақпараттық жұмыс.

10. Глоссарий:

Ресми білім беру – балалар мен жастар үшін негізгі сабақ ретінде өзара байланысты оқу бағдарламаларының жиынтығын қамтамасыз ететін оқу орындарының жүйесі.

Бейресми білім беру – бұл ресми білімнің анықтамасына жатпайтын кез-келген ұйымдастырылған және жалғасатын оқу қызметі. Бейресми білім беру оқушыны аттестаттауды мақсат етіп қоймайды. Оның кәсіби бағыты да және жалпы мәдени бағыты да болуы мүмкін.

Ресми емес білім беру – оқу іс-әрекетінің барлық түрлерін қамтитын білім беру, ол ұйымның жоқтығымен ерекшеленеді және оны жеке түрде де, топтық деңгейде де жүзеге асыруға болады. Білім берудің бұл түрі адамдардың күнделікті өмірдегі көзқарасы мен мінез-құлқын тиімді өзгертеді деген көзқарас бар.

Үздіксіз білім беру – бұл адамға өмір сүруге қолайлы жағдай туғызатын арнайы ұйымдастырылған оқу іс-әрекетінің кезеңдерінен тұратын тұтас үздіксіз процесс.

Өмір бойы білім алу – оқыту, оның ұзақтығы адамның өмір сүру ұзақтығына тең, бұл оның оқуын, дағдыларын және дағдыларын үнемі жаңартуға мүмкіндік береді.

Өмір бойы жан-жақты білім алу – адам өмірінің әртүрлі аспектілерін оқытумен қамту, оның кәсіби дағдыларын ғана емес, сонымен қатар оған қажетті және қызықты басқа да іс-әрекеттерді жетілдіру.

Оқуға деген өзін-өзі ынталандыру – адамның зияткерлік дамуға және білім деңгейін арттыруға саналы түрде ұмтылуы, бұл еңбек нарығында бәсекеге қабілетті позицияға ие болу мүмкіндігіне әсер етуі мүмкін.

Адаптивті оқыту – бұл оқушылардың өзара әрекеттесуін ұйымдастыру және әр оқушының ерекше қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін мамандандырылған ресурстар мен оқу іс-шараларын ұсыну үшін компьютерлік алгоритмдерді қолданатын білім беру әдісі. Алгоритмдер (жасанды интеллект) оқу материалының презентациясын оқушылардың оқу қажеттіліктеріне сәйкес бейімдейді, оларды сұрақтарға, міндеттерге және тәжірибеге жауаптары (сандық із) көрсетеді.

Мазмұны

	Кіріспе.....	3
1	Формальды және формальды емес оқыту жағдайында бойынша ағымдағы жағдайды талдау.....	4
2	Үздіксіз білім беруді жүзеге асыру бойынша халықаралық тәжірибеге шолу (мектепке дейінгі, орта және қосымша білім беру).....	10
3	Формалды емес білім беру саласының үрдістері және дамыту көрінісі (мектепке дейінгі, орта және қосымша білім беру).....	25
4	Келесі бағыттар бойынша өмір бойы білім алуды жүзеге асырудың міндеттері, принциптері және жалпы тәсілдері: - азаматтардың сауаттылық деңгейін және олардың сандық құзыреттілігін жоғарылату; - формальды емес білім берудің балама түрлерін белсенді енгізу – өздігінен оқудың нәтижелерін мойындау; - кәсіби дағдыларды сертификаттау.....	33
5	Өмір бойы білім алу Тұжырымдамасын әзірлеу.....	43

Введение

Непрерывное образование, выросшее на ниве традиционного образования и сохраняющее организационно-правовую автономность сложившихся уровней, всё ещё рассматривается как некое дополнение, адаптирующее традиционное образование к условиям XXI в. Такое понимание, если и было допустимо на заре непрерывного образования, то совершенно неприемлемо в настоящее время, когда оно вошло в стадию своей «социальной зрелости», стало одним из основных факторов национальной безопасности и внутригосударственной экономической устойчивости. Более того, оно становится предметом и объектом международной конкуренции, одним из условий продвижения по пути четвёртой научно-технической революции. И нельзя не видеть, что прежние рамки превалирующего педагогического подхода не только ограничивают понимание непрерывного образования в том его виде, в котором оно сложилось к настоящему времени, но и сдерживают его развитие.

За последние 10-15 лет непрерывное образование стало неотъемлемой составляющей государства и общества. И хотя достоверной статистики нет, но, несомненно, материальные, финансовые и людские профессиональные ресурсы, а также численность обучающегося трудоспособного населения в этой сфере образования намного выше сферы первичного образования. Разумеется, это деление весьма условное, так как непрерывное образование *de facto* объединяет обе эти сферы, но представление о структурных изменениях внутри системы образования оно даёт.

Система непрерывного образования как любая система требует своего законодательного обеспечения. В связи с отсутствием единой концепции обучения в течение всей жизни в Республике Казахстан предлагаемый проект Концепции непрерывного образования поможет определить модель (образ) гражданина Казахстана с необходимым набором знаний, навыков и компетенций.

Для устранения препятствий к построению системы обучения в течение всей жизни (*lifelong learning*) необходимо устранить имеющиеся различия и несогласованность в наборе ключевых навыков и компетенций, приобретаемых на разных уровнях образования. Это важно для решения вопросов обеспечения преемственности образовательных программ от дошкольного до послевузовского образования, в т.ч. в рамках дополнительного образования.

1 АНАЛИЗ ТЕКУЩЕЙ СИТУАЦИИ ПО ДОШКОЛЬНОМУ, СРЕДНЕМУ И ДОПОЛНИТЕЛЬНОМУ ОБРАЗОВАНИЮ В УСЛОВИЯХ ФОРМАЛЬНОГО И НЕФОРМАЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ

Уровень образования является отправной точкой экономического, научно-технического прогресса, залогом успешного развития государства и общества и оказывает непосредственное влияние на конкурентоспособность страны, национальные перспективы и безопасность государства.

Казахстан наметил до 2030 года достижение которых целей устойчивого развития Организация Объединенных Наций (далее – ООН), которые включают обеспечение всеохватного и справедливого качественного образования и поощрения возможности обучения на протяжении всей жизни для всех. Поставленная государством цель интеграции в мировое образовательное пространство вызвала необходимость реформ всей системы образования в республике. 30 казахстанских вузов из 145 подписали Великую Хартию Университетов, которая является основой Болонской Декларации. В июле 2012 года на III Конференции министров образования стран-участниц Болонского процесса Казахстан присоединился к Бухарестскому Коммюнике от 3 апреля 2012 года, и взял на себя обязательство повысить квалификацию выпускников школ до 4-го уровня Европейской рамки квалификаций.

С этого момента Казахстан оказался перед необходимостью модернизации системы образования, в основе которой – переход от концепции «человека знающего», т.е. вооруженного системой знаний, умений и навыков, к «человеку, подготовленному к жизнедеятельности», т.е. человеку, способному активно и творчески мыслить и действовать, саморазвиваться интеллектуально, нравственно и физически. Краеугольным камнем новой модели образования должно стать развитие у обучающихся общеобразовательной школы функциональной грамотности, критического мышления самостоятельного поиска, творческих навыков, способности находить нестандартные решения.

Во всем мировом образовательном пространстве эта цель реализуется путем обеспечения предшкольной подготовки, 12-летнего среднего образования, развитие у обучающихся навыков 21 века, равного доступа к недорогому и качественному Техническое и профессиональное образование (далее – ТипО) и высшему образованию.

Основные ориентиры нашего пути в список 30 развитых стран планеты – это показатели стран Организация экономического сотрудничества и развития (далее – ОЭСР), учитывающие их будущую долгосрочную динамику. В 2011 году Казахстан подал заявку на получение статуса наблюдателя в четырех комитетах Совета ОЭСР, включая Комитет по образованию. А в 2010 году Казахстан впервые принял участие в международной программе оценки образовательных достижений 15-летних школьников PISA-2009, которая позволила оценить знания и умения обучающихся в 200 образовательных учреждениях республики.

По результатам исследований PISA , в странах ОЭСР дети, посещавшие детский сад не менее одного года, опережают своих сверстников в школе

на 1,5 года (PISA-2015: +50 баллов). Данный показатель по Казахстану в два с половиной раза ниже (+20 баллов), что свидетельствует о недостаточном качестве дошкольного образования. Качество услуг дошкольного образования также вызывает много критики со стороны родителей (OECD, 2018). Согласно рекомендациям экспертов ОЭСР, Казахстану необходимо обратить особое внимание на детей до 3 лет и обеспечить образование для детей указанной возрастной категории. Поэтому нужно обеспечить государственный образовательный заказ на дошкольное образование и обучение детей с 1 года до 6 лет.

Международный и отечественный опыт дошкольного образования показал устарелость методов и форм работы с детьми, при которых не всегда принималось во внимание стремление детей к познанию, их любознательность. Более того, выявлена несогласованность в реализации технологий дошкольного образования. В связи с этим Министерство образования и науки Республики Казахстан и местные исполнительные органы принимают следующие меры по реализации разнообразных форм дошкольного развития детей:

- 1) расширение сети всех видов дошкольных организаций;
- 2) оказание образовательных услуг родителям путем расширения сети консультационных центров, трансляции телепрограмм для родителей, создания обучающих сайтов, предоставления семьям доступа к интернет ресурсам;
- 3) обновление содержания системы дошкольного образования;
- 4) фундаментальные и прикладные научно-исследования детей раннего возраста.

На данный момент на дошкольное образование возложена роль непрерывности и преемственности образования дошкольников, задача создания условий для безболезненного перехода дошкольника из детского сада в начальную школу.

Исследование уровня грамотности и компетентности населения Казахстана показало значительное отставание на международном уровне. По международной оценке компетенций взрослых (16-65 лет) ОЭСР (PIAAC), по чтению Казахстан занял 34-е место, по математической грамотности - 33-е место (из 39 стран) и 32-е - по Информационно-коммуникационные технологии (далее – ИКТ) грамотности (из 36), что значительно ниже показателей стран ОЭСР и Российской Федерации. Эти данные диктуют необходимость срочных мер, в противном случае нам грозит дальнейшее снижение качества человеческого капитала, что повлечет за собой снижение экономического потенциала страны. В контексте регионов разница между самым низким и высоким показателями PISA соответствует 3 годам обучения.

Анализ результатов казахстанских международных сравнительных исследований послужил ориентиром на переход на новые образовательные стандарты и создание национальной системы мониторинга качества образования, которые включены в перечень приоритетных направлений образовательной политики, закрепленных в государственной программе развития образования Республики Казахстан на 2011-2020 годы.

Обновление содержания школьного образования требует прежде всего

приведения ее целей, содержания и технологии в соответствие с потребностями общества и современной школы, обеспечения преемственности образовательных программ, учебно-методических комплексов по предмету, форм и методов её преподавания.

На сегодняшний день образовательный процесс в общеобразовательных школах Республики Казахстан осуществляется на основе государственных общеобязательных стандартов начального, основного среднего, общего среднего образования обновленного содержания (далее – Стандарт), утвержденных приказом министра образования и науки Республики Казахстан от 31 октября 2018 года № 604.

Данный Стандарт направлен на обеспечение преемственности и последовательности уровней непрерывного образования, обеспечение равного доступа к качественному среднему образованию, усиление воспитательной составляющей с учетом духовно-нравственных ценностей Общенациональной патриотической идеи «Мәңгілік Ел».

Также Стандарт ориентирован на построение модели образования, основанной на результатах, которые позволят оценивать работу обучающегося, его достижения. Формулировка ожидаемых результатов позволит объективно оценить учебные достижения учащихся, определить индивидуальную траекторию развития каждого школьника с учетом его индивидуальных способностей, а также повысит их мотивацию на развитие функциональной грамотности, умений и навыков в обучении, улучшит качество образовательного процесса.

Одним из способов увеличения числа зарождающихся новых предприятий считают создание инновационной предпринимательской среды, в которой существенное значение отводится предпринимательскому образованию. Многочисленные исследования подтвердили связь между предпринимательским образованием и предпринимательской активностью в мире (данные Global Entrepreneurship Monitoring 2016). Статистический анализ данных показал, что развитие предпринимательской активности достоверно определяют: увеличение количества образовательных организаций и рост расходов на образование в целом, увеличение охвата населения программами предпринимательского образования на всех уровнях.

Исследование лучших практик зарубежных стран демонстрирует необходимость создания для этого комплексной эко-системы предпринимательского образования. При этом, например, европейскими документами предусмотрен комплекс стандартных мер государственной поддержки предпринимательского образования, в том числе:

- 1) необходимость обучения предпринимательству в составе государственной системы образования;
- 2) разработка учебно-методических материалов по предпринимательству;
- 3) подготовка и повышение квалификации преподавателей;
- 4) формирование сообщества участников предпринимательского образования;
- 5) финансовая поддержка предпринимательского образования и

начинающих предпринимателей.

Экосистема предпринимательского образования включает несколько уровней: обучение предпринимательству в школе, в профессиональных образовательных организациях и вузах, а также специализированные программы для взрослых.

Основная задача программ для школьников – познакомить их с содержанием предпринимательства, предложить его в качестве сферы возможной профессиональной деятельности и, показав, что при наличии соответствующих знаний предпринимательский результат может быть уверенно достигнут, снять, таким образом, страх перед этим видом деятельности. Также на данном этапе можно развивать личные предпринимательские качества (лидерство, ответственность, ориентированность на потребности, умение вести переговоры), которые сформируют основу для работы над проектом. Характер программ часто носит игровую направленность: имитируется деятельность компаний, отрабатываются навыки командного поведения.

По словам президента К. Токаева, ... «необходимо переориентировать всю систему профессионального образования на формирование компетенций, востребованных на рынке труда. Ставка будет сделана на подготовку новой волны предпринимателей. Поэтому предмет «Основы предпринимательства» должен изучаться на всех уровнях образования. От школ до вузов, - добавил глава государства». В настоящее время указанный предмет включен в программу общего среднего образования Республики Казахстан.

Несмотря на проведенную работу по модернизации системы образования, на данный момент все же сохраняются проблемы в реализации непрерывности образования на всех уровнях.

В Законе Казахстана «Об образовании», указано, что все уровни образования взаимосвязаны и основаны на принципе непрерывности и преемственности образовательных программ. В соответствии с Законом, систему образования Казахстана составляют следующие уровни: дошкольное воспитание и обучение; начальное образование; основное среднее образование; среднее образование (общее среднее образование, техническое и профессиональное образование); послесреднее образование; высшее образование; послевузовское образование. Однако, в этом документе пока отсутствует определение «Обучение в течение всей жизни». Не имеет целостного и всестороннего освещения и вопрос о неформальном секторе образования, представлены лишь его отдельные аспекты.

Содержание обучения на каждом уровне образования строится на различных целях и ожидаемых результатах, необъединенных общей методологической рамкой. Отсутствует единая концепция обучения в течение всей жизни, которая определяет модель (образ) гражданина Казахстана с необходимым набором знаний, навыков и компетенций.

Содержание дошкольного воспитания и обучения ориентировано на формирование компетенций по 5 образовательным областям: «Здоровье», «Коммуникация», «Познание», «Творчество», «Социум». Школы поэтапно

переходят на обновленные программы с акцентом на навыки широкого спектра: функциональной грамотности, критического мышления, проведения исследовательских работ, обработки информации с помощью ИКТ, применения различных способов коммуникации, умения работать в группе и индивидуально. Программы технического профессионального и послесреднего образования направлены на развитие у обучающихся профессиональных компетенций. По получению высшего и послевузовского образования выпускник должен демонстрировать 5 результатов обучения: знание и понимание в изучаемой области; применение на профессиональном уровне, формулирование аргументов и решение проблем; осуществление сбора и интерпретация информации; сообщение информации, идеи, решения; навыки для дальнейшего самостоятельного обучения.

Следовательно, различия и несогласованность в наборе ключевых навыков и компетенций, приобретаемых на разных уровнях образования, не благоприятствуют обучению в течение всей жизни (lifelong learning). Необходимо решение вопросов обеспечения преемственности образовательных программ от дошкольного до послевузовского образования.

Различия между уровнями в программах и содержании, формах и методах обучения, в формировании учебной среды приводят к трудностям при переходе обучающихся с одного уровня образования на другой.

Проблемы непрерывности образования усиливают отсутствие единых подходов к профессиональной ориентации обучающихся. На данный момент профориентация обучающихся средних школ сводится просто к привлечению контингента путем рекламы, когда колледжи и вузы организуют выезды в школы, информируя о специальностях по которым ведут подготовку. В результате социологическое исследование 2016 года «Будущее – мой выбор» (Білім – Центральная Азия) показало, что не более 15 % старшеклассников смогли определиться с будущей профессией. По итогам профдиагностики KASIPTEST 75 % обучающихся 11-х классов неверно выбрали профильное направление обучения. Необходимы единые подходы к профдиагностике и профориентации обучающихся в средней школе.

В современном обществе растет значимость дополнительного и неформального образования. Казахстан отстает от других стран по показателю доступа к дополнительному образованию. В странах ОЭСР в среднем 56 % школьников принимают участие в соревнованиях в сфере науки, 48 % - посещают внеклассные кружки. В Казахстане в 2018 году 994 тыс. детей (в 2016 г. – 651 тыс., в 2017 г. – 947 тыс.) посещали внешкольные организации дополнительного образования и 1 645 тыс. детей (2016 г. – 977 тыс., 2017 г. – 1 418 тыс.) были задействованы в школьных кружках. Тем не менее отмечается низкий охват дополнительным образованием детей из сельской местности (35,5 %), из малообеспеченных семей (68 %) и детей с особыми образовательными потребностями (54,7%). Причиной ограниченного доступа к дополнительному образованию является преобладание платных дополнительных услуг. Только 22,5 % детей во внешкольных организациях получают дополнительное образование на бесплатной основе. В этой связи необходимо

внедрение подушевого финансирования в дополнительном образовании.

Отсутствует система оценки организаций дополнительного образования и его влияния на достижения обучающихся. В этой связи необходимо проведение исследований по определению факторов и условий достижения качества дополнительного образования.

Обеспечение преемственности в обучении предполагает непрерывный переход количественных изменений (информация) в качественные (психическое развитие), обеспечивающий закономерную и плавную смену зон развития обучающихся, которая выражается в последовательном усложнении учебных задач и целенаправленном изменении меры каждого уровня образования. Одновременно смена этих зон является и сменой этапов развития личности и служит предпосылкой для ее более активного включения в педагогический процесс следующего уровня.

Преемственность среднего общего и высшего профессионального образования с практической точки зрения предполагает, прежде всего, преемственность государственных требований к подготовке выпускников общеобразовательных учреждений и содержания государственных образовательных стандартов высшего профессионального образования в части требований к результатам освоения основных образовательных программ.

Таким образом, имеющиеся различия и несогласованность в наборе ключевых навыков и компетенций, приобретаемых на разных уровнях образования, создают препятствия к построению системы обучения в течение всей жизни (lifelong learning). Необходима проработка вопросов обеспечения преемственности образовательных программ школьного и вузовского образования.

Важная задача заключается в укреплении сотрудничества между всеми заинтересованными сторонами на местном, региональном и международном уровнях. Значительная часть неформального вторичного образования, которое имеет место в базовом и пост-базовом образовании, все еще остается маргинальной; отсутствуют надлежащие рамки для аккредитации программ неформального образования, а образование и профессиональная подготовка разделены. Налаживание эффективных партнерских отношений между правительством, учебными заведениями, работодателями, отдельными лицами и поставщиками неформального обучения является самым важным фактором успеха реализации обучения в течение всей жизни.

Разработка и реализация политики и практики обучения в течение всей жизни требует:

- приверженности высокого уровня со стороны политиков, институциональных лидеров, заинтересованных сторон и практиков на государственном и региональном уровнях;
- четкие учебные программы и квалификации как валюта обучения;
- повышение осведомленности с целью освещения преимуществ и возможностей обучения в течение всей жизни для обучающихся, сотрудников, людей, не получающих образования или не работающих, и работодателей;
- наличие прочных связей между сектором образования и сектором профессиональной подготовки, миром труда и гражданским обществом.

2 ОБЗОР МЕЖДУНАРОДНОГО ОПЫТА ПО РЕАЛИЗАЦИИ НЕПРЕРЫВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ (ДОШКОЛЬНОЕ, СРЕДНЕЕ И ДОПОЛНИТЕЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ)

Современный этап развития казахстанского общества характеризуется глубокими изменениями в различных сферах, затрагивающих государственно-хозяйственный механизм, политику и идеологию, правовые основы государства. Серьезные изменения в общественной жизни вызывают необходимость преобразования основных социальных институтов, в том числе и системы образования.

В отличие от традиционного непрерывное образование – это образование, на деле обращенное к человеку, его запросам и познавательным потребностям, возможностям и интересам, условиям жизнедеятельности и трудностям.

Такое образование выступает в социальном плане как непрерывное, поскольку является всеохватывающим по направленности и назначению, содержанию и уровням, всеобщим – по социальным слоям, категориям и группам населения, возрастным градациям и формам реализации, включающим как систематизированные, так и несистематизированные образовательные процессы.

Новая программа «Преобразование нашего мира: Повестка дня для устойчивого развития 2030 года», принятая Генеральной Ассамблеей ООН в 2015 году, установила 17 целей в области устойчивого развития, которые должны быть достигнуты к 2030 году. Отдельная цель устойчивого развития (SDG 4) посвящена образованию и стремится *«обеспечить включение качественное образование и продвигать возможности обучения на протяжении всей жизни для всех»*. В ходе консультаций и размышлений ЮНЕСКО продолжалось осуществление SDG 4. Это завершилось Всемирным форумом по образованию, состоявшимся в Инчхоне (Южная Корея) в мае 2015 года, в котором была принята Декларация, в которой излагается новое видение образования на период до 2030 года. Это видение было дополнительно развито и воплощено в *Рамочной программе действий по осуществлению 4 цели устойчивого развития*.

SDG4-Education 2030 Рамки действий были окончательно одобрены 184 государствами-членами ЮНЕСКО 4 ноября 2015 года. В пункте 43 Рамок действия конкретно говорится о ВО: *«Хорошо зарекомендовавшая себя система надлежащего регулирования третичного образования, поддерживаемая технологиями, открытые образовательные ресурсы и дистанционное образование может увеличить доступ, справедливость, качество и актуальность и может сократить разрыв между тем, чему учат в учебных заведениях, и в том, что требует экономика»*.

Политики стран Европейского Союза взяли совместно решать фактически общие проблемы, что предопределило направленность и содержание деятельности различных международных организаций, виды

теоретической, финансовой, консультативной и практической помощи европейским странам-участницам и странам-партнерам при реализации ими национальных проектов. Несмотря на сходство проектов в области национальной политики европейских стран точки зрения сближения образовательных систем, на совместное участие в реализации предложенной ЕС единой программы «образования на протяжении всей жизни», в каждой стране обнаружилось свои особенности при решении проблемы непрерывного образования.

Германия занимает лидирующее положение среди европейских стран и особое место в Европейском Союзе как одна из его основательниц.

В основе перехода немецкой системы образования к новой педагогической парадигме «образования на протяжении всей жизни», лежат как общие объективные для всех стран ЕС факторы, так и особые исторически сложившиеся условия и возможности. Процесс непрерывного образования условно разделен на два этапа:

1. Формальное образование (начальное, среднее, высшее), предшествующее трудовой деятельности.

2. Дальнейшее (продолженное) неформальное и информальное образование, то есть сочетание учебы в специально созданных учреждениях (первоначально – в системе образования взрослых) и практической деятельности в сфере профессиональной занятости.

В конце XX в. в рамках реформы вводится новая классификация структуры системы образования как предпосылка для разработки основ непрерывного образования. Сектор дошкольного воспитания, принадлежавший прежде к системе здравоохранения, вошел в систему образования в качестве так называемой элементарной ступени. Концептуальная и практическая задача подготовки к обучению в течение всей жизни предусматривала включение в образовательный процесс детей более раннего возраста и возложение на систему дошкольного воспитания новой функции – подготовки к школе.

Для образования детей, в интересах их подготовки к школе в старших группах определяются необходимые предметы для обучения в виде уроков на неделю. Для развития детей трех-шести лет предусматриваются различные виды деятельности по стимулированию их нравственных и физических качеств, эмоций и социальных переживаний, самостоятельности, для привыкания к режиму дня, привития основных правил гигиены.

В последнее время в дошкольном воспитании Германии многое делается для совершенствования программно-методического обеспечения.

Здесь центральной является задача ситуативно-обусловленного социального обучения. Ставится важнейшая цель: сделать детей способными к автономным, компетентным действиям, особенно в важнейших для них жизненных ситуациях. Это не исключает регулярные наблюдения педагогов за развитием детей, встречи с их родителями. Игровые занятия остаются основным методом работы с детьми младшего возраста.

Для подготовки пятилетних детей к школе, по желанию родителей, в

некоторых землях открываются подготовительные классы (Vorklassen). Занятия в них проводятся в виде игр, на добровольной основе и не дублируют программу первого учебного года в начальной школе. Подготовительные классы с пятилетками организационно связаны с начальной школой. Цель работы детского сада с шестилетками при школе в том, чтобы создать предпосылки для здорового, нормального развития сознания, воли, чувств своих воспитанников. Эта цель достигается благодаря индивидуальной работе по стимулированию способностей, физическому воспитанию, пробуждению и развитию произвольного внимания таких детей.

Особое значение придается в контексте рассматриваемой проблемы обучению детей с физическими и умственными особенностями. Дети с особенностями в развитии посещают так называемые поддерживающие детские сады (Förderkindergärten). В интегративные детские сады (integrative Kindergärten) принимают детей здоровых и с отклонениями от нормы.

Дети, не достигшие нужного для их возраста уровня, могут наверстать упущенное в дошкольных классах (Vorklassen) или пришкольных детсадах (Schulkindergärten).

В шесть лет дети идут в школу. Учеба в младших классах длится от 4 до 6 лет: в Бранденбурге и Берлине до 12 лет. Первые 2 года предметы изучаются комплексно: знания из разных областей преподаются в рамках одной дисциплины. Оценки начинают выставлять в третьем классе.

В зависимости от успеваемости, способностей и склада характера в последних классах начальной школы преподаватели рекомендуют родителям и ученикам определенное направление средней школы, которая содержит две ступени: I – до 10-го класса II – 11-13-й классы.

В качестве дополнительного образования и кроме федеральной педагогической концепции воспитания дошкольников, в Германии имеют место вальдорфские и монтессоровские детские сады, работающие на основе собственных концепций и методов, а также частные организации дошкольного образования с различными видами развивающей деятельности.

Образование в *Финляндии*, как и во многих странах мира, начинается с дошкольного образования. Оно делится на образование, которое дети получают в детских садах и непосредственная подготовка к школе. В отличие от многих западных стран, дошкольное образование в Финляндии начинается лишь с возраста 6 лет и длится 1 год. Основной задачей преподавателей в ходе этого года является начальная подготовка детей к учебе в школе.

Подготовительное обучение происходит в подготовительных школах, которые располагаются на территории детских садов или общеобразовательных школ.

В подготовительной школе дети знакомятся с азами школьной жизни и начинают изучать такие предметы как природоведение, математика и искусство. Все внимание сосредоточено на изучении родного языка (чтения, письма) и математики, естествознания и этики.

В качестве дополнительного образования на данном этапе существуют специализированные дошкольные учреждения. Одни из них обслуживают детей с недостатками физического, психического, когнитивного и социального развития (в одной группе такого сада может быть, например, 8 детей и 4 воспитателя). Другие имеют ведущий «профиль».

- *Первая школа* – это младшая ступень, продолжающаяся 6 лет. Младших школ в стране насчитывается около 3000. Все предметы, кроме иностранных языков, преподает один классный учитель.

- *Второй вид школ* – трехлетняя «старшая школа» (7 – 9-й год обучения), их в стране насчитывается около 600. В этих школах работают учителя-предметники.

- *Третий вид школ* – это *лукио* (гимназия), их насчитывается около 400. В них нет привычных для нас классов, но есть система курсов, обучение на которых может продолжаться от 2 до 4 лет. Выпускной экзамен в Финляндии – это централизованный экзамен. Средний аттестационный балл – решающий фактор для тех, кто хочет продолжать обучение в университете. Если у выпускника хороший средний балл, то он может подать заявку на поступление в университет. Поступит он или нет – решает приемная комиссия университета.

Сегодня в финском обществе господствует позитивное отношение (консенсус) к поэтапному переходу всей школьной системы к *социально-интегративным* школам, интегрирующим в общем потоке слабых и сильных учеников, а также детей с какими-либо нарушениями в развитии

Как для Финляндии, так и для *Швеции* характерна высокая роль, которую придают педагоги и политики *дошкольным учреждениям и младшей школе* в системе образования. Именно они поставлены во главу угла всей школьной системы.

Считается, что успех или неуспех ребенка *определяется именно началом его образовательного пути*. Для этой ступени необходимы педагоги самой высокой квалификации.

Центры дополнительного образования действуют при каждом университете Финляндии, они предлагают как открытое университетское образование, так и дополнительное профессиональное.

Соединенные Штаты Америки активно стимулируют усовершенствование образовательных программ для заведений дошкольного образования, в основе которых лежит педагогическая Концепция Марии Монтессори. Таким образом, реализуется следующее: способности и шансы ребенка на успешное обучение в школе возрастают.

Дошкольное образование в США начинается с так называемых *школ-ясель* (3-6 лет). По достижении пятилетнего возраста американские дошкольники попадают в детские сады, которые по существу являются нулевыми классами средней образовательной школы. Здесь происходит медленный переход от игр к обучающим программам, способствующих улучшенному восприятию информации:

Наибольшую популярность имеют дошкольные отделения средних школ.

Их процент существенно превышает количество обучающихся в частных дошкольных заведениях. Однако, дошкольную ступень не включают в обязательный образовательный стандарт. На этом этапе дети готовятся к первому классу сначала в игровой форме, а со временем плавно переходят к изучению основ письма, чтения и арифметики.

Школьное образование включает в себя три ступени: начальная школа, средняя школа и высшая школа. Начальная школа располагает обязательным нулевым классом, в котором готовят детей с пятилетнего возраста для обучения в первом классе. В начальной школе обучение ведется до одиннадцати лет, преимущественно посредством игры, чтобы дети не потеряли интереса к знаниям.

Чтобы официально считаться образованным, надо пройти 3 ступени обязательного обучения:

- *Начальный стандарт*, первая ступень обучения. Это первые пять классов, которые включают изучение обязательных дисциплин, занятия творчеством, спортом. Начальное образование в США начинается с 6-7 лет.

- *Средняя ступень* образования или Middle School начинается в разных штатах с 6 или 7 класса и заканчивается 8 – 9 классом. При прохождении данной ступени требуется изучать основные предметы и краткий перечень дополнительных, какой предпочел ученик, чтобы повысить свою образованность в плане будущей сферы деятельности.

Средние школы делят на:

- профильные;
- огопрофильные;
- академические.

В многопрофильные школы поступают с 9-го класса. Обычно в таких заведениях представляют несколько вариантов для обучения с учетом направления будущей специализации. Самые популярные потоки: академический, индустриальный, коммерческий и общий. Реже – сельскохозяйственный.

Поступить в высшее учебное заведение можно выбрав академический профиль. При переводе в 9 класс школьники проходят тестирование для определения уровня знаний. Показатели ниже 90 указывают на нецелесообразность выбора академического направления. Таким школьникам предлагают учиться на одном из практических профессиональных курсов.

На отделении общей подготовки работает другая система. Ученики получают общие знания, но не в таком количестве, чтобы поступить в высшее учебное заведение. Именно это направление в последние годы жестко критикуется и, возможно, в скором времени в программу будут внесены изменения.

- *Старшая ступень* или High School охватывает с 9-11-го по 12-й класс. В этот период изучение обязательных предметов неприоритетно. Уклон делается на усвоение выборочных дисциплин. С ними связана сфера будущей профессии подростка. Два последних года высшей школьной ступени

разрешают изучать программу с усложненным содержанием Advanced Placement.

Старшая школа обязывает ученика сдать тестирование SAT (система оценки Scholastic Aptitude Test – общий школьный тест по способностям).

В профильные (дополнительное образование) дисциплины входит больше занятий. Это изучение иностранных языков, театральные кружки, ботаника, вокал, прикладная физика и др.

Дополнительное образование в США является неотъемлемой составной частью дошкольного и среднего образования, не выносятся за стандарт.

Дошкольное образование в *Южной Корее* не является пока еще обязательным, но в последние годы ему придается все большее значение. С двух-трех лет детей учат писать и читать не только на родном, но и на английском языке. В этом же возрасте малышей знакомят с азами математики. Большое внимание уделяется физической подготовке и музыкальному образованию на дом дают довольно объемные задания. Изучение различных наук сводится не к накоплению большого количества знаний, а к привитию любознательности и пробуждению интереса к учебным дисциплинам.

Начальное образование – обучение детей с 5-6 до 11 лет. Дети изучают корейский язык, математику, этику, обществоведение, естествознание, иностранные языки (в том числе английский), занимаются физкультурой, изобразительным искусством и музыкой.

Среднее образование – обучение в средней школе с 7-го по 9-й классы. Учебная программа средней школы строится на изучении 11 основных предметов, нескольких предметов на выбор, а также факультативных занятий. Особое внимание уделяется внедрению информационных технологий в процесс учебы.

Средние школы высшей ступени – подразделяются на 2 вида: общая и профессионально-техническая. В школах с общим профилем изучают гуманитарные, общественные и естественные науки, искусство, иностранные языки. Профессионально-технические школы предоставляют знания в области компьютерной техники, делового администрирования, общего машиностроения, сельского хозяйства и морского дела. Основным направлением учебы в средних школах высшей ступени является подготовка к поступлению в университет.

«Дополнительные» предметы: Различные искусства, Физическая культура, История Ханча (Китайская иероглифика), Этика, Ведение домашней экономики. Уроки компьютерной грамотности, входят в обязательный школьный компонент.

Дошкольное образование в *Сингапуре* начинается для детей в возрасте 3 лет и продолжается 3 года: ясли, первый и второй год (K1 и K2).

В детских садах дети с трех лет учатся говорить, как минимум, на двух языках, один из которых – английский. Стандартная программа

детских садов – обучение чтению, счету, музыка и пение, лепка и рисование.

К учреждениям среднего образования относятся школы, техникумы, колледжи. В школу дети начинают ходить с 6 лет. Среднее образование подразделяется на начальный, средний и преуниверситетский уровни.

В *начальной школе* обучение длится 6 лет, дети изучают математику, английский и родной язык (китайский, малайский, тамильский), основы гражданственности, рисование, музыку. По окончании школы дети сдают экзамены и получают PSLE-свидетельство, необходимое для перехода к следующей ступени обучения.

Все учебные программы начальной школы стандартизированы. По желанию ученики могут посещать спортивные секции, уроки по эстетическому воспитанию и занятия для одаренных детей. Система обучения начальной школы разбита на 2 уровня – основной (1-4 классы) и ориентационный (5-6 класс). С 3 класса в учебную программу вводятся естественно-научные дисциплины. Посещение начальной школы является обязательным и бесплатным для всех граждан.

В *средней школе* группы учеников формируются в зависимости от результатов экзаменов в начальной школе. Образование в средней школе осуществляется по следующим курсам:

- специальный (4 года, акцент на изучение родного языка, по окончании сдаётся экзамен O-уровня);
- технический (4 года, делается акцент на изучение технических дисциплин, по окончании сдаётся экзамен N-уровня);
- экспресс (4 года, поверхностное изучение родного и английского языка, предполагает получение O-уровня),
- академический (обучение длится до 5 лет, по окончании сдаётся экзамен N-уровня),
- интегрированная программа – профессиональный курс (5-6 лет, изучаются 6-10 дисциплин, по окончании сдаётся экзамен A-уровня, который необходим при поступлении в университет).

Преуниверситетский уровень (Foundation) предполагает подготовку к вузу. По окончании экспресс- и специальных курсов средней школы студенты могут поступить в неполные (младшие) колледжи, срок обучения в которых составляет 2 года. Завершающим этапом учёбы в колледжах является сдача экзамена для получения сертификата A-уровня. Для студентов, желающих получить техническое образование и имеющих аттестаты O- и N-уровня, предусмотрены политехникумы (срок обучения – 3 года) и институты технического образования (1 – 2 года).

В 2018 году в *Эстонии* была принята новая «рамочная программа» [10]. В ней прописано только то, что должен знать и уметь ребенок на выходе из детского сада. Каждое дошкольное учреждение создает свою программу, которая утверждается на педагогическом совете детского сада. Есть педагоги – специалисты: музыкальный руководитель, хореограф, тренер по плаванию, инструктор по физическому воспитанию, преподаватель

изодетельности. В начале каждого учебного года с 1 по 15 сентября педагоги проводят диагностику, где учитываются социальные и игровые умения, уровень владения языком и речью, математические навыки. Затем с каждым родителем индивидуально проходит беседа об уровне знаний ребенка, «беседа-развитие». Вырабатывается единство требований воспитания и образования конкретного дошкольника. В мае педагоги проводят итоговую диагностику, анализируют уровень развития каждого ребенка.

В конце подготовительной группы на каждого выпускника оформляется «Карта готовности к школе», где есть такие разделы, как умение чувствовать и учиться, умение игры, социальные умения, умение руководить самим собой, язык и речь, эстонский язык как второй язык, я и среда, математика, искусство, музыка, движение. Данную карту подписывают учителя, директор и родители.

Через полгода администрация детского сада посылает в школы запрос, как их выпускники усваивают школьную программу, и насколько объективна была заполнена «Карта готовности к школе». Учителя присылают отчет о подготовленности каждого ребенка к школе.

В системе образования Эстонии есть понятие основного обязательного образования, в которое заключено школьное обучение в период с первого по девятый класс. Его делят на четыре стадии:

- 1 по 3 класс;
- с 4 по 6 класс;
- с 7 по 9 класс;
- с 10 по 12 класс (гимназическое образование).

Все три стадии учебы в *Эстонии* подчиняются и идут в тон с единой общеобразовательной программой, разработанной правительством. Переводы из класса в класс происходят только после усвоения учеником нужной информации, занимаются оценочной системой учителя. В случае плохой успеваемости школьника могут обязать пройти дополнительное обучение в период летних каникул.

Окончив девять классов, ученик получает сертификат отличника или вкладыш с оценками. Он имеет права продолжить обучение в общеобразовательной школе, увеличив срок своего пребывания в ней до двенадцати лет, или же поступить в любое учреждение среднего специального образования.

Остановившись на первом варианте, школьник приступает к академическому или профессиональному образованию (именно на эти ступени делится гимназическое обучение). Выбор между ними осуществляется напрямую из дальнейших целей ученика: он либо планирует продолжить обучение в университете (тогда выбирает академическое), либо намеревается получить возможность трудоустройства (в таком случае выбирает профессиональное, к примеру, медицинское образование в Эстонии).

Согласно Закону «Об образовании в *Российской Федерации*», образовательный процесс – это непрерывная, последовательно

связанная система. Подобное содержание подразумевает наличие определенных уровней. В законе их называют «виды образования в России».

Согласно закону, различают два больших уровня.

Первый – общее образование. Оно включает в себя дошкольный и школьный подуровни. Последний, в свою очередь, делится на начальное, основное и полное (среднее) образование.

Второй уровень – профессиональное образование. Он включает в себя среднее, высшее (бакалавриат, специалитет и магистратура) и подготовку кадров высшей квалификации.

Дошкольное образование. Этот уровень предназначается для детей до семи лет. Базовая цель – общее развитие, обучение и воспитание дошкольников. В России данные функции выполняют специализированные учреждения дошкольного образования.

Пропедевтическая работа на этапе дошкольного детства призвана выявить особенности познавательного и личностного развития детей и создать условия для их полноценного своевременного развития как основу дальнейшей индивидуализации обучения и социализации; обеспечить самопознание ребенком соответствующих возможностей, способностей, интересов, умение их реализовать в различных видах деятельности; формировать познавательный интерес детей, стремление к самостоятельному поиску знаний средствами активных форм и методов познания; выявить и развить творческие способности в интеллектуальной и коммуникативных сферах жизнедеятельности детей. Решение таких задач способствует развитию внутренней готовности детей к школьному обучению, овладению ими средствами и эталонами познавательной деятельности, переходу от эгоцентризма к децентрации, способности видеть мир с точки зрения другого человека.

Преемственность уровней или «видов» образования в российской системе образования рассматривается как одно из условий непрерывного образования ребенка. А также, связь и согласованность каждого компонента методической системы образования: целей, задач, содержания, методов, средств, форм организации. Такое понимание преемственности, по мнению российских специалистов, обеспечивает на дошкольной ступени:

- сохранение самооценности данного возрастного периода;
- познавательное и личностное развитие ребенка, его готовность к взаимодействию с окружающим миром;
- развитие ведущей деятельности как фундаментального новообразования дошкольного периода.

На ступени начального образования:

- опору на наличный уровень достижений дошкольного детства; - индивидуальную работу в случаях интенсивного развития;
- специальную помощь по коррективке не сформированных в дошкольном детстве качеств;
- развитие ведущей деятельности как фундаментального новообразования младшего школьного возраста;

- перспективное развитие экс-ведущей деятельности и форм взаимодействия с окружающим миром.

Средствами обеспечения преемственности являются педагогические технологии непрерывного (дошкольного – начального общего) образования, учитывающие обозначенные выше основания. При этом обучение детей дошкольного возраста строится на основе специфичных для него видов деятельности (игра, лепка, конструирование, рисование и др.), в рамках которых к 6–7 годам происходит становление предпосылок учебной деятельности.

Общее образование включает в себя три ступени, соответствующие уровням образовательных программ: начальное общее, основное общее и среднее (полное) образование.

Задачами *начального общего образования* являются воспитание и развитие обучающихся, обучение их чтению, письму, счету, основным навыкам учебной деятельности, элементам теоретического мышления, простейшим навыкам самоконтроля, культуры поведения и речи, а также основам личной гигиены и здорового образа жизни.

Начальное общее образование – это база для получения *основного общего образования*, которое должно создать условия для воспитания, становления и формирования личности обучающегося, для развития его склонностей, интересов и способностей к социальному самоопределению. Оно является базой для получения среднего (полного) общего образования, а также для начального и среднего профессионального образования.

Среднее (полное) общее образование должно развить в обучающихся интерес к познанию окружающего мира, их творческие способности, сформировать навыки самостоятельной учебной деятельности на основе дифференциации обучения. На этой ступени обучения вводятся дополнительные предметы по выбору самого обучающегося в целях реализации его интересов, способностей и возможностей. Таким образом осуществляется первичная профессиональная ориентация школьников.

Дополнительное образование в России преследует следующие цели: развитие знаний-умений-навыков, необходимых для овладения тем или иным видом деятельности и тем самым для вхождения в профессию; развитие специальных способностей учащегося (творческих, художественных, музыкальных, интеллектуальных, технических, спортивных и т.д.); развитие способности учащегося к учению, как необходимого условия обучения любым видам деятельности; развитие социальных, личностных и коммуникативных способностей учащегося.

Интеграция дошкольного и дополнительного образования детей происходит на двух уровнях: внешнем и внутреннем.

Внешняя интеграция выражалась в расширении возможностей и сотрудничестве ДОО с учреждениями спорта, культуры, науки и образования в целях обеспечения благоприятных условий всестороннего развития детей дошкольного возраста, их способностей и творческого потенциала.

Внутренняя интеграция, в свою очередь, реализовывалась в ДООУ в формате различных видов творческих объединений воспитанников в системе дополнительного образования, что позволяет воспитателям и педагогам дополнительного образования решать задачи индивидуально-дифференцированного подхода сообща, не изолированно друг от друга.

Выводы:

1. Анализ системы непрерывного образования Европы, США, азиатских стран, России позволяет сделать вывод о том, что уровень дошкольного образования является начальным звеном в системе непрерывного образования, главными направлениями развития которого являются: понимание дошкольного возраста как самоценного периода в развитии личности; обеспечение приоритета общечеловеческих ценностей; гуманизация и демократизация воспитательно-образовательного процесса; свобода выбора программ и технологий; экономическая самостоятельность дошкольных организаций образования. Определяется как пререквизит к получению среднего образования.

В данном случае определены основные цели преобразования системы непрерывного образования, начиная с уровня дошкольного образования, в современных социокультурных условиях РК:

- Поднятие государственной системы дошкольного образования на современный уровень, повышение престижа дошкольного образования, как уровня образования на котором происходит социализация личности, реальное закрепление за последним статуса приоритетной для общества сферы образования.

- Создание условий для преемственности образовательных программ уровней образования, как одного из условий становления системы непрерывного образования, развития многообразных типов организаций образования, ориентированных на максимальное удовлетворение запросов родителей на обучение и воспитание своего ребенка.

Исходя из этих целей основными направлениями преобразования системы дошкольного и начального/среднего образования предлагается:

1) переход на новое содержание и технологии образования, стандарта дошкольного образования, обеспечивающего равные стартовые возможности ребенку для поступления в школу;

2) изменение организационной структуры уровня дошкольной организации образования в целях улучшения ее адаптации к современным требованиям содержания среднего образования, социума, которая основана на принципах вариативности, открытости, доступности;

3) адекватное и своевременное реагирование на изменяющиеся условия и опережающее развитие уровня среднего образования по отношению к обществу;

4) углубление научно-методической и функциональной подготовки дошкольных работников, которая дает возможность учитывать индивидуальные и возрастные особенности физического и психического развития ребенка, четко ориентироваться в подвижной структуре следующего уровня образования.

2. На уровне среднего образования основными принципами по реализации непрерывного образования являются:

- комплексность содержания образования, выражающаяся в триединстве задач обучения, воспитания и развития детей, а также многообразии функций, направлений, видов деятельности в образовательном процессе, которая обеспечивается через вариативность деятельности. Наибольший спрос в старших классах, когда начинается процесс обеспечения профильности образовательной деятельности обучающихся;

- обеспечение преемственности содержания образования, логически построенный образовательный процесс в рамках общего среднего образования как по «вертикали» (между разными уровнями), так и по «горизонтали» (между разными формами образования);

- усиление творческой составляющей содержания образования. Включение ребенка в процесс творчества для дальнейшего его профессионального самоопределения и саморазвития;

- приоритет социальной составляющей содержания (социальная защита, помощь и поддержка детей, их оздоровление, реабилитация, рекреация, компенсация, адаптация и др.);

- обеспечение практической ориентации среднего образования, усиление в его содержании деятельностного компонента (образовательный, культурнодосуговый, исследовательский и др.). Особое место здесь занимает допрофессиональная и начальная профессиональная подготовка детей.

3. Дополнительное образование на уровнях дошкольного и среднего образования является составной неотъемлемой частью всей системы образования, которая выходит за рамки государственных образовательных стандартов и реализуется посредством дополнительных образовательных программ и услуг. В представленных системах образования (кроме РФ) данные программы и услуги оказываются непосредственно в организациях дошкольного и среднего образования. Основопологающими принципами реализации непрерывности в дополнительном образовании являются:

- личностная ориентация содержания образования. Развитие образовательных программ дополнительного образования, позволяющих выстроить обучающемуся индивидуальный образовательный маршрут;

- создание программ развития школ с учетом доминанты дополнительного образования детей;

- создание разнообразных организационных структур дополнительного образования и внесруктурных моделей (блоков ОДО в школе, школьных музеев, театров, творческих коллективов и др.);

- реализация дополнительных образовательных программ в соответствии с новыми требованиями, направленными на достижение нового качества образования, удовлетворение разнообразных потребностей детей (в том числе, одаренных детей и детей с ООП);

- развитие процессов интеграции дополнительного образования с урочной и внеурочной работой, разработка программ внеурочной деятельности и др.

3 ТЕНДЕНЦИИ И ВИДЕНИЕ РАЗВИТИЯ СФЕРЫ НЕФОРМАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ (ДОШКОЛЬНОЕ, СРЕДНЕЕ И ДОПОЛНИТЕЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ)

Законодательное обеспечение неформального образования (далее – НФО). В Законе Казахстана «Об образовании», указано, что все уровни образования взаимосвязаны и основаны на принципе непрерывности и преемственности образовательных программ. Статья 23 Закона РК регламентирует деятельность организаций дополнительного образования для детей и взрослых, дает описание понятий «непрерывность образования» «дополнительное образование», «профессиональная подготовка», «переподготовка» и «повышение квалификации».

Однако, отдельной трактовки понятия «Обучение в течение всей жизни» в содержании Закона пока нет. Не имеет целостного и всестороннего освещения и вопрос о неформальном секторе образования, представлены лишь его отдельные аспекты. В целях практического осуществления Статьи 23 и задачи, сформулированной в Государственной программе развития образования РК (ГПРО 2020-2025) обозначено, что для обеспечения преемственности будет выстроена интегрированная система признания результатов обучения формального и неформального образования.

Необходимо упомянуть, что в Статье 37 Закона «Об образовании», обновленной в 2015 г., дополнительное образование подразделено на:

- 1) дополнительное образование детей, которое осуществляется в организациях образования и внешкольных организациях, и
- 2) *дополнительное образование взрослых* (лиц, достигших 18-летнего возраста), которое направлено на удовлетворение их образовательных потребностей в течение всей жизни.

В контексте обучения на протяжении всей жизни (ОПВЖ), изменения и дополнения, внесенные в Закон «Об образовании» в последние 5 лет, имеют принципиальное значение – впервые законодательно, хоть и в общей форме, признана возможность продолжения обучения молодежи и взрослых вне рамок формального образования.

Практика дополнительного (неформального) образования (НФО) в Казахстане. Односторонность политических документов, касающихся НФО, противоречит реальной практике в этом секторе, сложившейся в Казахстане по инициативе самых разных негосударственных провайдеров образования. К ним относятся представители частного бизнеса, неправительственные, религиозные, молодежные структуры, организации работодателей, профсоюзов, политических партий, самих членов местных сообществ и др.

Все они проводят различного рода мероприятия обучающего и культурно-просветительского характера: кружки, семинары, индивидуальные консультации, репетиторство, наставничество и другие занятия. Перечисленные и многие другие виды активности происходят в структурах весьма «разношерстных» организаций. Институционально, это учебные центры, клубные учреждения, кружки художественной

самодеятельности, кружки по изучению государственного и иностранных языков, более 300 национально-культурных центров и ассоциаций, дома и дворцы культуры, музеи, творческие союзы, общественные академии, библиотеки, центры обучения местного сообщества (ЦОМС) и др. Участие в этих организациях направлено преимущественно на общее развитие детей и молодежи, включая художественное творчество, удовлетворение духовных и эстетических запросов, расширение общекультурного, правового, этического, экологического и других видов кругозора и функциональной грамотности. Однако, не известно точно, каково качество и результаты всех проводимых в сети НФО мероприятий – действующим в образовании РК законодательством не предусмотрены процедуры лицензирования, сертификации, аттестации и аккредитации краткосрочных программ неформального образования и просвещения.

Выпускники таких программ, как правило, получают документ данной организации (сертификат или свидетельство), который не имеет юридического статуса. Можно предполагать, что отсутствие государственного контроля снижает качество оказываемых этой сферой услуг. Помимо низкого качества обучения, на доступность программ НФО негативно влияют и многие другие факторы. Большинство организаций НФО не занимаются профессионально изучением потребностей заинтересованных в продолжении школьного образования. А тот факт, что потребности такие имеются, подтверждают многие исследования, проведенные в Казахстане в рамках международных и отечественных проектов. Точные количественные показатели по НФО представить не возможно, ввиду отсутствия статистических данных. Можно лишь гипотетически предполагать, что их сеть и контингент весьма многочисленны.

Сравнение целевых групп НФО дошкольников/школьников в РК показывает, что при наличии весьма разветвленной сети таких организаций в стране, тем не менее, нельзя отнести к широко доступной, «безбарьерной» и социально защищенной сфере. Как правило, население пользуется образовательными услугами НФО при условии достаточной платежеспособности. Без социальной поддержки значительная часть населения, особенно сельского, не имеет возможности оплачивать участие в качественных образовательных программах НФО.

Таким образом, обзор текущего состояния образования показал, что большинство принимаемых в последнее десятилетие реформ и программ в образовательной сфере Казахстана касается, главным образом, всех уровней формального образования. Процесс совершенствования неформального образования, начавшись с его законодательного обоснования, в целом находится на стадии становления. НФО пока не интегрировано в систему непрерывного образования РК, хотя и имеются многочисленные примеры такого взаимодействия. В контексте ЦУР 4, предметом социальной заботы и внимания со стороны государства должен стать не только формальный,

но и неформальный сектор образования, включая детское неформальное образование – только при этом условии образование, как целостная система, сможет стать продуктивным инструментом решения экономических и социальных проблем, что особенно важно в период активных реформаторских процессов, происходящих в казахстанском обществе.

Надо отметить, что в системе дошкольного и среднего образования неформальное образование принимает форму дополнительного образования.

Дополнительное образование оказывает влияние на модернизацию целей и ожидаемых результатов общего образования, оно позволяет расширять цели образования, реализовывать цели обучения, воспитания и развития детей как самостоятельные функции (самостоятельные программы обучения, воспитания или развития детей) или как единый процесс (комплексные дополнительные образовательные программы). Наряду с обязательными для всех целями, определяемыми стандартами, цели дополнительного образования выводят на значимый для развивающейся личности уровень индивидуальные образовательные цели. Это дает возможность разностороннего развития детей, выбора ими и их родителями значимых для них в данный момент целей образования. Использование возможностей дополнительного образования позволяет формировать у детей знания, умения и навыки в той сфере жизнедеятельности, которую они выбирают, а также важные для них черты характера, развивать необходимые способности.

Дополнительное образование влияет на изменение содержания общего образования через реализацию следующих направлений обновления:

- Личностная ориентация содержания образования. Фактически каждая дополнительная образовательная программа устанавливает свой стандарт ее освоения. Достоинством дополнительных образовательных программ можно считать то, что они создают возможность для разработки индивидуальных образовательных маршрутов, позволяющих ребенку самостоятельно выбирать путь освоения того вида деятельности, который в данный момент наиболее для него интересен. Кроме того, здесь могут быть созданы условия для развития одаренных детей, детей с особыми образовательными потребностями или других особых категорий детей.

- Комплексность содержания образования. Комплексный потенциал дополнительного образования выражается в триединстве задач обучения, воспитания и развития детей, а также многообразии функций, направлений, видов деятельности в образовательном процессе. Комплексный подход к организации образовательного процесса может обеспечиваться через вариативность деятельности. В соответствии с современной концепцией общеобразовательной школы, дополнительное образование с его многообразием функций, направлений, видов деятельности может получить наибольший спрос в старших классах, когда начинается процесс обеспечения профильности образовательной деятельности обучающихся.

- Обеспечение преемственности содержания образования. Здесь имеется

в виду логика построения образовательного процесса в рамках общего среднего образования как по «вертикали» (между разными уровнями), так и по «горизонтали» (между разными формами образования). При этом дополнительное образование как более мобильное и не регламентированное стандартами заполняет образовательное пространство, удовлетворяя конкретные образовательные потребности детей. Известно, что дополнительные образовательные программы не должны повторять программы дошкольного, общего среднего и профессионального образования. Основная задача, которая решается при этом, – обеспечение специализации образования, затрагивающей те области знаний, к которым дети проявляют устойчивый интерес. Процесс «внутренней» интеграции дополнительного и других сфер среднего образования может реализовываться через осуществление межпредметных связей, создание интегрированных образовательных программ, включение в образовательные занятия элементов досуговой деятельности, разработку программ углубленного изучения предметов и т.д.

- Усиление творческой составляющей содержания образования. Включение ребенка в процесс творчества необходимо для дальнейшего его профессионального самоопределения и саморазвития. Здесь наряду с теоретическими занятиями большое место занимают коллективная или индивидуальная творческая деятельность, самостоятельная работа, экскурсии, экспедиции, соревнования, выставки и другие формы.

- Приоритет социальной составляющей содержания. Полное выполнение целей дополнительного образования детей невозможно без реализации социально-педагогических функций, таких, например, как социальная защита, помощь и поддержка детей, их оздоровление, реабилитация, рекреация, компенсация, адаптация и других. Социально-педагогические функции могут реализовываться как самостоятельные программы, например, программы реабилитации детей с особыми образовательными потребностями (дети-инвалиды, дети оралманы, дети с девиантным поведением и т.д.), программы общения или оздоровления, но чаще всего социальнопедагогическая деятельность призвана способствовать наиболее полной реализации образовательных функций, обеспечению полноценного развития детей.

- Обеспечение практической ориентации среднего образования, усиление в его содержании деятельностного компонента. В силу своего многообразия дополнительное образование предоставляет ребенку широкое разнообразие деятельности в различных образовательных областях, детских объединениях, группах. Доминантой дополнительного образования можно считать деятельность в различных ее проявлениях (образовательная, культурнодосуговая, исследовательская и др.). Особое место здесь занимает допрофессиональная и начальная профессиональная подготовка детей.

Ценность дополнительного образования детей состоит в том, что оно усиливает вариативную составляющую дошкольного и среднего уровней

образования, способствует практическому приложению знаний и навыков, полученных в дошколе/школе, стимулирует познавательную мотивацию обучающихся. А главное – в условиях дополнительного образования дети могут развивать свой творческий потенциал, навыки адаптации к современному обществу и получают возможность полноценной организации свободного времени. Дополнительное образование детей – это поисковое образование, апробирующее иные, нетрадиционные пути выхода из различных жизненных обстоятельств (в том числе из ситуаций неопределенности), предоставляющее личности веер возможностей выбора своей судьбы, стимулирующее процессы личностного саморазвития.

Вместе с тем, можно отметить, что потенциальные возможности дополнительного образования детей не были в должной мере оценены и задействованы при планировании реформ в казахстанском образовании. На сферу дополнительного образования детей необходимо посмотреть принципиально иными глазами. Меняются границы традиционного дополнительного образования, которое должно стать не набором кружков и секций в школе или в ближайшем центре детского творчества, а гибким пространством образовательных возможностей ребенка, пространством его неформального образования.

Сегодня нельзя относиться к дополнительному образованию как к досуговой форме образования, необходимой лишь для занятия свободного времени ребенка. Уже никто не считает, что его предназначение «оторвать ребенка от улицы». Современное дополнительное образование представляет собой целенаправленный процесс, объединяющий воспитание, обучение и развитие личности, имеющий реально более широкое значение – предоставить ребенку возможность личностного, жизненного и профессионального самоопределения и самореализации. Качество дополнительного образования определяется соответствием его результата целям, заявленным в дополнительной образовательной программе, и запросам потребителей. В условиях перехода к политике непрерывного образования дополнительное образование детей должно стать площадкой (ресурсным центром), технологией, «стягивающей» такие составляющие системы образования, как формальное, неформальное и информальное образование в континуум непрерывного образования (модель образовательного кластера непрерывного образования).

Дополнительное образование детей в Казахстане возникло и развивается на лучших традициях национальной системы внешкольного образования, внешкольного воспитания, внешкольной и внеклассной работы. Сегодня дополнительное образование детей – реально действующая подсистема образования, единый, целенаправленный процесс, объединяющий воспитание, обучение и развитие личности. Кроме того, это непрерывная, многоуровневая системы образования, которая в сочетании с системой базового образования составляет единое образовательное пространство.

Тенденции функционирования и развития сферы дополнительного

образования в РК

1) Охват детей 5-18 лет программами дополнительного образования в 2013 году составил около 23,1%. В 2019 году просматривается тенденция к увеличению и составляет 30,8%, надо отметить – это низкий показатель. Кроме того, дополнительное образование остается недостаточно доступным для детей с ООП (5 640 ч.). Остаются проблемы получения услуг дополнительного образования детьми, проживающими в сельской местности. Таким образом, полностью решить задачу обеспечения равного доступа для детей с разными потребностями и возможностями, независимо от места их жительства, пока не удалось. Для увеличения охвата детей программами дополнительного образования необходимо обеспечить диверсификацию этой сферы, многообразие и доступность направленностей деятельности. Необходимо разрабатывать механизмы оценки уровня и качества дополнительного образования, в том числе, внедрения механизмов изучения социального заказа и оценки удовлетворенности его реализацией.

2) Можно отметить некоторое улучшение материальнотехнического состояния системы дополнительного образования, например, увеличение количества зданий и сооружений в ведении ОДО (1256), что также связано с процессами оптимизации и укрупнения ОДО. Общее увеличение количества зданий наряду с тенденцией уменьшения количества ОДО говорит о том, что для этих организаций или строятся новые здания, или передаются старые.

Возросло количество ОДО, имеющих библиотеки, актовые или лекционные залы, физкультурные залы, музеи, плавательные бассейны. Однако количество ОДО, имеющих кабинеты информатики и вычислительной техники, учебно-опытные участки, туристические базы, подсобные сельские хозяйства и мастерские, наоборот, хоть и незначительно, но уменьшается. Также незначительна доля компьютерной техники на одного ребенка, занимающегося в дополнительном образовании (146 711 из 3 млн.шк.). Это говорит о недостаточном внимании со стороны учредителей к развитию новых информационных технологий и техносферы дополнительного образования.

В последние годы в системе образования в рамках национальных проектов образования осуществлялась компьютеризация общеобразовательных школ. Эти процессы пока не коснулись системы дополнительного образования. Вместе с тем, информационный ресурс в современной ситуации имеет большое значение для развития образовательной деятельности в ОДО. Но, несмотря на недостаточную обеспеченность компьютерной техникой, ОДО стремятся на имеющейся базе осваивать новые информационные и коммуникационные технологии, расширять круг взаимодействия с помощью сетевых механизмов, создают собственные сайты.

3) Отрицательную динамику развития имеет кадровый состав ОДО – уменьшение кадров, имеющих профессиональное образование – 2017г. – 5918 педагогов с высшим профессиональным образованием; в 2019г. – 1079. В

системе дополнительного образования преимущественно работают педагогические и руководящие работники с высшим и средним образованием. Но наблюдается положительная тенденция увеличения работников с высшим образованием и уменьшения количества педагогических работников со средним образованием. Это связано, прежде всего, с тем, что заработная плата педагогов дополнительного образования в данное время пересматривается, хотя и имеет из наименьших показателей в системе образования. Несовершенны процедуры аттестации работников дополнительного образования, которые не мотивирует педагогов на повышение квалификационного уровня и ведут к уменьшению количества. Необходимо создавать новые формы, процедуры, механизмы аттестации педагогических кадров ОДО, разрабатывать профессиональные стандарты, критерии их оценки и механизмы мотивации педагогов с высокой категорией. Проблема состоит еще и в том, что в системе высшего профессионального образования педагогов для дополнительного образования практически не готовят. В сложившейся ситуации важно разрабатывать модели подготовки кадров для сферы дополнительного образования в условиях ВиПО, ТиПО, переподготовки кадров технических, инженерных, естественно-научных и др. специальностей. Необходима также переподготовка и повышение квалификации руководителей ОДО в сфере менеджмента.

4) В системе дополнительного образования наблюдаются процессы сохранения и развития методического обеспечения деятельности ОДО. Увеличивается количество методических кабинетов, центров, лабораторий, но уменьшается количество других форм методической деятельности, что говорит о тенденциях систематизации и упорядочения методической деятельности в ОДО. Наблюдается переход организаций с информационнометодического на консультационно-методический или научнометодический уровень. В соответствии с современными требованиями, предъявляемыми к дополнительному образованию, усложняются формы методического обеспечения.

5) Сегодня можно говорить о повышении качества программ дополнительного образования, их способности предоставлять более полное и целостное образование по выбранным направлениям деятельности. Увеличивается количество программ 3-х и более лет обучения, программ для детей разных возрастов. Наблюдается тенденция увеличения программ для старшеклассников, что обусловлено стремлением повышать качество дополнительного образования, в том числе в сферах новых технологий, в работе с одаренными детьми. В то же время можно отметить, что недостаточно развиты дистанционные формы образования, требуют совершенствования новые образовательные технологии – проектные, исследовательские, профессионально-ориентированные, особенно в области техники, естественных и социальных наук. Требуется также разработка новых подходов к включению дополнительного образования в решении задач воспитания, формирования социальных компетенций и гражданских установок молодого поколения.

6) Можно также отметить, что отсутствует единый уровень требований к программному и методическому обеспечению дополнительного образования в организациях разных уровней и ведомств. Кроме того, практически отсутствует научно-методическая литература по проблемам дополнительного образования, особенно изданная в ведущих казахстанских издательствах, слабо развиты информационные порталы, содержащие научно-методическую информацию высокого уровня и обеспечивающие доступ всем желающим. Необходимо разрабатывать и внедрять единые требования к условиям деятельности в сфере дополнительного образования и программам, механизмы вовлечения детей в эту сферу, новые образовательные и информационные технологии, технологии мониторинга и оценки эффективности дополнительного образования и другие нормативные и методические материалы, которые позволят повысить качество и доступность дополнительного образования в РК.

7) Наблюдаются положительные тенденции, обусловленные общей политикой в системе образования: все ОДО включены в систему формирования государственного заказа на услуги дополнительного образования, многие организации ДО учитывают современные рыночные механизмы и стараются перейти в автономный режим хозяйствования; большая часть ОДО детей перешла на новый режим оплаты труда, что говорит о стремлении к обеспечению более эффективной работы. Наблюдается тенденция увеличения количества инновационных, экспериментальных площадок, созданных на базе ОДО, что связано с обеспечением дополнительными финансовыми средствами МИО, и, в свою очередь, мотивирует руководителей ОДО на активизацию этой деятельности.

8) Регионы пытаются сохранить право детей на бесплатное дополнительное образование, но в то же время недостаточно развивают платные услуги. Не отработаны механизмы предоставления и учета гарантированной бесплатной услуги, механизмов реализации платной услуги и определения ее стоимости, механизмов стимулирования частной услуги, а также регламентов их соотношения. В современной социально-экономической и нормативно-правовой ситуации большая нагрузка ложится на местный бюджет, который во многих регионах Казахстана не справляется с новыми задачами развития системы дополнительного образования. Финансирование по старому остаточному принципу менее обременительно, поэтому следует разработать механизмы с возможностью государственной поддержки региональных бюджетов для обеспечения повсеместного внедрения нового механизма финансирования, который даст возможности для развития дополнительного образования.

Сегодня можно назвать следующие тенденции развития школьного дополнительного образования:

- создание программ развития школ с учетом доминанты дополнительного образования детей;
- создание разнообразных организационных структур

дополнительного образования и внеструктурных моделей (блоков ОДО в школе, школьных музеев, театров, творческих коллективов и др.);

- реализация дополнительных образовательных программ в соответствии с новыми требованиями, направленными на достижение нового качества образования, удовлетворение разнообразных потребностей детей (в том числе, одаренных детей и детей с ООП);

- развитие процессов интеграции дополнительного образования с урочной и внеурочной работой, разработка программ внеурочной деятельности и др.

4 ЗАДАЧИ, ПРИНЦИПЫ И ОБЩИЕ ПОДХОДЫ РЕАЛИЗАЦИИ ОБУЧЕНИЯ В ТЕЧЕНИЕ ВСЕЙ ЖИЗНИ ПО СЛЕДУЮЩИМ НАПРАВЛЕНИЯМ:

- по повышению уровня грамотности граждан и их цифровых компетенций
- активное внедрение альтернативных вариантов неформального образования
- признание результатов самостоятельного обучения
- сертификация профессиональных навыков

Под обучением на протяжении всей жизни понимаются «все учебные действия, реализуемые на протяжении всей жизни человека, с целью улучшения его знаний, навыков и компетенций в рамках личной, гражданской, социальной и / или трудовой занятости».

Признание ценности человека очень важно с точки зрения расширения прав и возможностей людей и предоставления социальных возможностей как одну из пяти инструментальных свобод (другие – политические свободы, экономические возможности, гарантии прозрачности и защитная безопасность), которые влияют на нашу реальную свободу жить лучше и развивать наши общие возможности.

Обучение на протяжении всей жизни, которое придает значение всем разновидностям неформального и информального обучения, направлено на то, чтобы открыть индивидуальные перспективы обучающегося в социальном контексте. Существует широкий спектр типов обучения, которые обладают социальной ценностью. Компетенции, приобретенные в неформальных и информальных ситуациях, важны для работы каждого человека на рынке труда и в системе образования.

Непрерывное образование выполняет целый ряд функций. Рассмотрим их подробнее. В «Меморандуме непрерывного образования», принятом решением Лиссабонского саммита Европейского Совета в 2000 г., были зафиксированы шесть принципов непрерывного образования, ставшие основой для формулирования национальной образовательной политики. Они включают:

- увеличение инвестиций в человеческий капитал за счет сложения ресурсов государства, работодателей и самих граждан;
- систему оценки знаний, умений и навыков, позволяющую учесть неформальное обучение в составе основных уровней образования;
- новые базовые знания для всех (компьютерную грамотность, иностранные языки, технологическую культуру, предпринимательство и социальные навыки);
- инновационные методики преподавания и обучения (развитие наставничества, консультирования для построения интегрированных маршрутов образования и трудовой деятельности);
- приближение образования к потребителю с помощью сети учебно-консультационных центров и информационных технологий.

В 2016 г. Европейская комиссия приняла новую Программу навыков

для Европы – New Skills Agenda for Europe. Ее миссия – повысить качество навыков и их значимость для рынка рабочей силы. Новая Программа навыков сосредоточена вокруг трех основных целей.

- Повышение качества навыков взрослого населения и обеспечение их более полного соответствия запросам не только рынка труда, но и общественному и личностному развитию.

- Развитие системы оценки, признания и сопоставимости навыков и квалификации, в том числе приобретенных за пределами официальных учебных заведений. Это помогает людям лучше демонстрировать и использовать их опыт и талант, выявлять потребности в дальнейшем обучении, создает возможности для получения новой квалификации, в том числе для успешного изменения карьерного пути безработным и мигрантам.

- Выявление новых востребованных навыков, создание инструментов для обоснованного выбора профессий.

Ключевые вопросы разрабатываемой стратегии включают три основных компонента:

- развитие необходимых навыков с детства до взрослой жизни;
- активизацию предложения востребованных навыков на рынке труда;
- формирование условий эффективного использования навыков на предприятиях, в отраслях экономики и обществе в целом.

Функции непрерывного образования:

- *Профессиональная функция* включает приобретение обучающимся компетенций и квалификаций, необходимых для профессиональной реализации на рынке труда.

- *Социальная функция* предоставляет возможность реализации профессиональных навыков за счет интеграции человека в общественное производство и распределение результатов труда. Она дополняет и обогащает процесс взаимодействия с обществом, экономической сферой и государством и предусматривает знакомство с современными технологиями социального взаимодействия, в том числе цифровыми, с общечеловеческими ценностями, языком, культурой, новыми видами деятельности, формирует функциональную грамотность в различных сферах: финансовой, правовой, медицинской, инженерной, экологической, сфере ЖКХ и др.

- *Личностная функция* обеспечивает удовлетворение индивидуальных познавательных потребностей обучающегося, любопытства, его интересов, увлечений, развивает культурно-нравственный и эстетический аспект повседневной жизни. Она служит основанием для появления хобби, помогает обнаружить скрытые таланты, а также может содействовать расширению профессионального интереса и общего когнитивного развития.

Образование в течение жизни, в отличие от основного, среднего профессионального и высшего образования, может осуществляться не только через традиционные образовательные программы. В соответствии с существующими международными подходами выделяют формальное,

неформальное и информальное образование.

Неформальные, информальные и спонтанные учебные мероприятия не институционализированы. Поэтому одной из важнейших тенденций развития нормативно-правовой базы образования является разработка механизмов его признания в виде квалификации, профессионального навыка или составной части уровня формального образования.

Образование предполагает приобретение людьми соответствующих компетенций, включающих знания, умения и навыки. Признание предшествующего обучения и предыдущих компетенций является фактором принятия дальнейшего образования и обучения. Процесс овладения новыми компетенциями, или их трансформация, составляет основную суть непрерывного образования.

Успешный человек должен ориентироваться в современных достижениях цивилизации, которые помогут ему избежать социального напряжения в обществе. В большинстве развитых стран процесс овладения повседневной грамотностью осуществляется на уровне семьи, местных сообществ и координируется государством в образовательных организациях. В Казахстане смена государственного устройства, разрушение централизованной системы просветительства, отсутствие семейной практики в получении социальных навыков серьезно затрудняли формирование у населения различных видов повседневной грамотности. Только в 2000-е годы началась работа по включению ее компонентов в образовательную политику.

В состав видов новой грамотности включают: цифровую, финансовую, правовую, медицинскую, экологическую и др.

Цифровая грамотность – это набор знаний и умений, которые необходимы, во-первых, для безопасного и эффективного использования цифровых технологий и информационных интернет-ресурсов. Это основной механизм реализации социальной мобильности, способствующий, в том числе, преодолению чувства социальной изоляции, мощное оружие в борьбе против бедности и низкого социального статуса. К структурным элементам цифровой грамотности относят: цифровую компетентность, цифровое потребление, цифровую безопасность, цифровое алгоритмирование.

Финансовая грамотность – это знание ключевых финансовых объектов и процессов, владение информацией о финансовых институтах и предлагаемых ими продуктах, умение ее использовать и принимать разумные решения для жизненных целей, обеспечения собственного благосостояния и финансовой безопасности.

Правовая грамотность – это система правовых знаний и практических умений, ориентированных на реализацию правосубъектной деятельности. Она включает умение оперировать основными правовыми понятиями, находить нужную правовую информацию, применять правовые знания в повседневной жизни и профессиональной деятельности, давать правовую оценку конфликтным ситуациям, действиям социальных

субъектов, организаций и государства.

Медицинская грамотность представляет собой когнитивные и социально-поведенческие навыки, которые определяют мотивацию, способность людей получать доступ к медицинской помощи, понимать и использовать информацию, необходимую для поддержания хорошего здоровья в течение всей жизни.

Культурная грамотность – это система базовых знаний, позволяющих понимать как собственную культуру, так и ее отличия в обычаях и традициях, ценностях и убеждениях от других культур. Культурная грамотность подразумевает также принятие культурных особенностей окружающих. Этот вид грамотности требует не только знакомства с широким кругом базовых знаний, составляющих ядро той или иной культуры, но и свободы использования этих знаний при создании языка социального общения.

Экологическая грамотность – это способность индивида успешно действовать в повседневной жизни с пониманием того, как люди и общества связаны друг с другом и с природными системами, как они могут сделать эту связь устойчивой. Этот вид грамотности требует достаточной осведомленности, знаний, навыков и соответствующих взглядов, чтобы включить соответствующие экологические соображения в повседневные решения о потреблении, образе жизни, карьере, участии в индивидуальных и коллективных действиях. Сегодня экологическая грамотность взрослого населения не только обеспечивает естественное поддержание чистоты в городских мегаполисах и общественных пространствах, но и принятие важных экологических инициатив, связанных с существенными экономическими эффектами (например, по отдельному сбору мусора и др.).

Развитие данных видов грамотности повышает общее качество жизни, поскольку позволяет воспользоваться гражданам всеми современными техническими решениями и возможностями для решения повседневных проблем.

Непрерывное образование в Казахстане включает сегодня целый спектр образовательных программ для реализации различных профессиональных и личных целей: основные образовательные программы (среднего профессионального и высшего образования), дополнительного профессионального образования, получаемого в рамках неформального и информального образования. Кроме того, наряду с дополнительными профессиональными реализуются и дополнительные общеразвивающие программы.

Направлению на профессиональное обучение предшествует профориентационная работа, которая оказывается как государственная услуга, в соответствии с утвержденным Регламентом, и включает в себя: профинформирование, профконсультирование и профотбор, психологическую поддержку, осуществляемые соответствующими подразделениями органов по вопросам занятости.

Точками роста для увеличения охвата населения

образовательными программами могут быть: краткосрочные образовательные курсы; дистанционные обучающие технологии, включая использование лучших массовых онлайн-курсов; самообразование и взаимное обучение в сочетании с развитием системы признания результатов этих видов образования.

Основными направлениями обучения здесь становятся приобретение «новой грамотности». Такие группы могут быть сформированы на базе организаций, где обучение подтверждается документом об образовании образовательной организацией, имеющей лицензию.

Сегодня развитие человеческого капитала все больше связывается с применением цифровых технологий, позволяющих гибко подстраивать его качество под непосредственные задачи производства и личностного роста. В этом отношении электронное обучение не имеет себе равных, поскольку учебная информация генерируется системно, целенаправленно, совместными усилиями преподавателя и обучающегося на основе широко апробированного опыта.

Основой электронного образования являются электронные образовательные ресурсы. Они представляют собой контент в электронно-цифровой форме, для использования которого необходимы средства вычислительной техники. Анализ многочисленных ресурсов для обучения позволил выявить компоненты онлайн-курсов, которые позволяют обучающимся одновременно решать задачи ориентирования в многообразии предлагаемых программ, обеспечивать прозрачность системы оценивания и достоверность выдаваемых сертификатов.

Каждый онлайн-курс содержит программу или учебный план. Если обучающийся заранее представляет, какой объем информации испытаний ему придется пройти, то вероятность завершения обучения заметно повышается. В отличие от традиционных курсов, это электронный документ, и в нем могут содержаться гиперссылки на файлы с более подробным описанием заданий по рекомендованной к прочтению литературе или письменным работам. При успешном прохождении процедуры тестирования слушатель получает бумажный или электронный сертификат, подтверждающий полученное образование.

Запрос на приобретение навыков пользователи электронных ресурсов высказывают в связи как с профессиональными, так и личными интересами. В зависимости от назначения реализуемых программ образовательные онлайн-ресурсы можно разделить на группы.

Для решения профессиональных задач модель распределения онлайн-ресурсов формируется по видам приобретаемых навыков и компетенций. Микрообучение (или *microlearning*) – одна из самых современных практик электронного обучения. Представляет собой изучение небольшого по объему материала за короткий промежуток времени. Учащийся приобретает знание небольшими приращениями при помощи коротких материалов (доступных на различных гаджетах), изучение которых занимает не более 5-7 минут. Слушатель может в любой момент приступить к учебе и при этом достигнуть

максимальной концентрации внимания, что делает данный формат весьма эффективным. Образовательная траектория – это персональный путь реализации потенциала человека в образовании с целью построения профессиональной карьеры на рынке труда и личностного роста. Одним из новых элементов системы непрерывного образования в мировой практике становятся инструменты навигации ее участников. В настоящее время существует возможность использования электронных ресурсов для построения такого маршрута.

Так, в странах Евросоюза действует навигатор Ploteus. Это портал по мобильности в Европе, который предоставляет информацию, консультации и услуги по подбору персонала в интересах любого гражданина (в том числе мигранта), желающего воспользоваться возможностями обучения для поиска работы во всех странах Европейского содружества. В Дании функционирует «Путеводитель по образованию» – электронный справочный портал, который содержит информацию обо всех образовательных программах и актуальные данные о рынке труда. Целевыми группами справочного портала являются все граждане: молодежь, взрослые, родители, а также ученики и образовательные центры. С помощью портала можно самостоятельно подобрать образовательную программу и учреждение, оптимальным образом обеспечивающее карьерное и личностное развитие.

Осуществляет образовательную поддержку и организует работу консультантов перечисленных выше ресурсов другой независимый портал – Euroguidance⁸⁹. В настоящее время сетью охвачено 32 государства.

В настоящее время в мире существует множество программ, направленных на передачу, например, актуальных ИТ-технологий и соответствующих навыков широким слоям населения. Среди таких программ можно отметить eLearning²⁰ и инициативу eEurope 21. Важным механизмом развития образования в ЕС с 2007 по 2013 г. Также стала программа «Обучение на протяжении всей жизни» (преемник Программ «Сократ», «Леонардо да Винчи» «ИТ – Открытое и дистанционное обучение» в 2000-2006 гг.), включавшая отраслевые и так называемые «трансверсальные» программы европейской поддержки навыков с бюджетом 7 млрд евро²².

Подводя итог рассмотрению основных электронных образовательных ресурсов, отметим важнейшие тенденции в части образования.

Как на мировом, так и на казахстанском рынке наиболее широко представлены учебные электронные ресурсы, предлагающие курсы по развитию управленческих навыков (включая программы MBA), обучению иностранным языкам, курсы по различным социальным компетенциям. Из практических профессиональных навыков сегодня наиболее распространено обучение основам программирования и ИТ. Сервисы для инженерных и рабочих компетенций представлены в гораздо меньшем объеме, что обусловлено технической сложностью разработки курсов с показом необходимых технологических подробностей, имитацией процессов и их динамикой.

На казахстанском рынке пока представлены традиционные форматы онлайн-курсов, предусматривающие преимущественную трансляцию контента. Технологически затруднена организация обратной связи в реальном времени, возможность личного общения с преподавателем и другими обучающимися, индивидуальное тестирование, статистическая информация по прогрессу, сервисы для обмена документами, образовательные видеоигры и тренажеры с адаптивными механизмами, что особенно усложняет участие в онлайн-обучении лиц старшего возраста.

Отсутствуют понятные инструменты навигации в образовательном пространстве для различных категорий пользователей, что препятствует эффективной профорientации и выбору программ для соответствующих этапов развития карьеры. Не сформирована система независимой оценки полученных навыков в онлайн-образовании и выдачи признаваемых сертификатов.

Таким образом, на рынке образовательных программ онлайн-образование пока не может заменить офф-лайн формат полностью, оставляя серьезную перспективу за гибридными моделями, сочетающими различные компоненты навигации по программам, смешанного онлайн- и оффлайн-формата обучения, развитие сквозных навыков, а также учет результатов освоения образовательных программ и проверку достоверности выдаваемых сертификатов.

В зависимости от целей и характера приобретаемых навыков обучающимися могут быть выбраны следующие институциональные модели образования и обучения:

- Самостоятельные организации ДПО и учебные центры, в программах которых могут сочетаться разные формы обучения, оказываются эффективными для овладения принципиально новым и востребованным навыком на новом сегменте рынка труда, часто его приобретение становится поводом к смене места работы и карьерного маршрута в целом.

- Организации, не включенные в систему образования: просветительские организации, историко-патриотические клубы, библиотеки и культурно-просветительские и досуговые центры, клубные формирования способствуют не только появлению важных повседневных навыков, новых занятий и хобби, но и дружескому общению, взаимному обучению и мотивированному самосовершенствованию.

Однако во всех случаях образовательные организации (или подразделения) дополнительного образования – это центры, не только самостоятельно владеющие исключительными компетенциями, но и информацией об их источниках, преподавателях, специалистах, экспертах, привлекаемых ими для передачи технологий и навыков в рамках направления своей деятельности. В этом контексте они выступают центрами продаж образовательных программ, сформированной вокруг себя сети компетенций в определенной профессиональной области.

В зависимости от запроса потребителя такие организации могут основывать свои стратегии, во-первых, на передаче навыков

(профессиональных, социальных, личностного развития), во-вторых, на передаче новых технологий, влияющих на изменение процессов производства и оказания услуг.

Дифференциация между различными типами неформального образования и обучения может стать первым шагом на пути к преобразованию неформального образования и обучения в область ценных образовательных возможностей, обеспечивающих реальную артикуляцию и мобильность. В первой категории неформальное образование стандартизировано посредством учебной программы, эквивалентной формальному образованию. Во второй категории неформальное обучение интегрировано в национальную рамку квалификаций и оценивается по формальным стандартам компетентности. Третья категория включает те программы неформального обучения, которые осуществляются организациями гражданского общества и которые связаны с программами обучения на уровне сообществ, такими как распространение сельскохозяйственных знаний, гражданское образование, здравоохранение, планирование семьи, средства массовой информации. Они часто не рассматриваются как часть образовательной системы, но являются важной частью личного развития, средств к существованию и жизненных навыков и позитивным альтернативным путем к обучению.

Важной частью системы непрерывного образования в развитых странах является самообразование и взаимное обучение, которые позволяют гражданам ощущать уверенность в собственных силах и свободу выбора в получении необходимых знаний для решения как ежедневных, текущих, так и профессиональных задач. Вместе с тем у современного населения почти отсутствует навык самостоятельного приобретения квалификаций путем целенаправленного самообразования.

Самообразование реализуется человеком в соответствии с его текущими потребностями в зависимости от самостоятельно поставленных им целей. В результате индивид получает чувство уверенности в себе и возможность найти подходы к решению любых задач, возникающих в процессе его производственной, общественной и частной жизни.

Ключевыми инструментами самообразования являются онлайн-курсы и Интернет, использование печатных материалов (профессиональных книг, журналов), а также просмотр или прослушивание передач учебного характера по телевидению. Для развития самообразования среди молодежи необходимо продвижение учебных программ с использованием онлайн-курсов.

Новая концепция Открытых Образовательных Ресурсов (ООР) была инициирована на Форуме, организованном ЮНЕСКО в 2002 году, который принял Парижскую декларацию, в которой он призвал правительства использовать ООР в продвижении своих образовательных программ. Свободный доступ к материалам курса и, в частности, к научным журналам встречает сопротивление на основании авторских прав. Однако открытый доступ пользуется все большей поддержкой академического и научного сообщества во всем мире и неуклонно набирает

силу.

Другое развитие ИКТ, которое произвело революцию на ВО, представлено «МООСs – массовые открытые онлайн-курсы». Они доступны по широкому кругу предметов и на многих языках, за которыми следуют миллионы обучающихся во всем мире. Чтобы проиллюстрировать это, Coursera, основанная бывшим президентом Йельского университета, предлагает курсы (несколько тысяч из них) бесплатно примерно 22 миллионам пользователей.

В силу разных обстоятельств дистанционное обучение(e-learning) является единственной доступной формой образования для миллионов людей в разных странах мира. В 2003 году более 30 миллионов студентов занималось в более чем 6 000 аккредитованных on-line университетах. Дистанционные формы образования следует развивать, так как без них невозможно обеспечить доступ к обучению для миллионов людей, живущих, например, в районах, удаленных от образовательных центров, а значит, искоренить дискриминацию граждан в области образования.

Платформа «Қазақстанның ашық университеті» создана для обеспечения доступа каждого обучающегося к онлайн-курсам. Планируется поэтапное внедрение онлайн обучения с элементами прокторинга и дистанционных технологий с выработкой механизмов по их обеспечению качества.

При организациях технического и профессионального, высшего и послевузовского образования намечено открытие кружков, студий, мастерских, лабораторий по привитию навыков Soft Skills и World Skills у детей. Новые образовательные программы будут ориентированы на формирование гибких и профессиональных навыков (soft skills, hard skills), необходимых в быстро меняющемся мире VUCA, предполагающих обучение на протяжении всей жизни.

Планируется запуск проекта «Топ-100 студентов колледжей Республики Казахстан», а также обеспечение широкого вовлечения школьников и студентов в движения WorldSkills, JuniorSkills, DeafSkills и Abilimpics. Призеры международных чемпионатов WorldSkills будут иметь возможность получения гранта на обучение в вузах за счет средств местного бюджета и спонсоров.

Хотя специалисты в области образования, правительства и широкая общественность признают, что обучение происходит не только в формальных образовательных или учебных заведениях, но и на рабочем месте, а также в неформальной и неформальной деятельности, не все обучение официально признается. Признание, подтверждение и аккредитация (далее – ПВА) результатов неформального и информального обучения – практика, которая делает видимыми и придает ценность скрытым и непризнанным компетенциям, которые люди приобрели в различных контекстах, с помощью различных средств на разных этапах своей жизни. Оценка и признание этих результатов обучения может значительно улучшить самооценку и благополучие людей, мотивировать их к дальнейшему обучению и укрепить свой труд.

В контексте неформального и информального обучения термин «признание» имеет несколько различных значений. В общем смысле это может означать процесс придания официального статуса компетенциям (или результатам обучения) посредством присуждения квалификаций, эквивалентов, кредитов или выпуска документов, таких как портфели компетенций. Это также может относиться к общественному признанию с точки зрения признания ценности навыков и компетенций на рынке труда либо для поступления на учебу, или продвижения по службе, что иногда называют валютой. Это относится к принятию принципа признания неформального и информального обучения национальными заинтересованными сторонами в области образования, обучения и занятости. В конечном счете это подчеркивает признание того, что обучение - это социальная деятельность, и его ценность зависит от ее принадлежности к социальным рамкам.

Для тех, кто приобрел навыки вне формальной системы образования признание - это средство облегчения их первоначального или возобновленного участия в формальном образовании и обучении или признания навыков, приобретенных на рабочем месте или в результате добровольной работы. Другими словами, такое признание оказывает как личное, индивидуальное, так и социальное и экономическое воздействие на коллектив. Это влияние имеет множество измерений (от психологического и личного до общинного) и включает трансфертную ценность на рынке труда, ценность прогресса в системе образования, а также потребительскую ценность в повседневных жизненных ситуациях.

Задача, стоящая перед правительствами и другими заинтересованными сторонами, состоит в том, чтобы найти способы использовать преимущества согласованной структуры ПВА в тандеме с более широкими образовательными целями, чтобы она способствовала реальному равенству и инклюзивности для всех членов общества.

У каждого инструмента оценки есть свои сильные и слабые стороны. Важно, чтобы инструмент оценки соответствовал цели оценки и, в некоторых случаях, характеру обучающегося. Вместо того, чтобы просить людей составить портфолио или пройти стандартные тесты (зная, что они вряд ли пройдут), необходимо рассмотреть другие способы оценки того, что люди знают и могут делать. Для создания относительно гибких процедур оценивания необходимо сочетание традиционных методов и тестов с другими методами, такими как практические демонстрации.

В настоящее время все чаще используются портфолио, помимо этого существуют более простые методы, для которых требуется всего несколько страниц, чтобы кандидат мог продемонстрировать свою способность соответствовать стандартам. Во многих странах также обсуждается вопрос о том, как можно улучшить методы оценки портфеля, чтобы повысить открытость и прозрачность, а также дать возможность людям лучше описывать свои текущие знания, навыки и мотивацию. В Японии используется тип портфолио, который напоминает резюме и используется для

перечисления неформального и информального обучения в секторе занятости. Одним из инструментов, используемых в Португалии, является оценка на основе биографических данных и повествования, которая позволяет людям излагать свой опыт менее формальным образом. В Австралии все чаще используются электронные портфолио. Онлайн-самооценка полезна для того, чтобы люди могли оценить вероятный результат подачи заявок на регулируемые профессии или курсы.

Текущая оценка компетенций занимает одно из центральных мест в арсенале HR-менеджера и руководителя компании. Этот проверенный подход дает обоснованный и надежный ответ на вопрос, важный для любой компании: будет ли данный сотрудник экономически успешен для предприятия в конкретной деятельности на конкретной позиции или при решении сходных задач. Цифровые технологии, получившие распространение в этой сфере, теперь позволяют не только оценивать необходимые компетенции, но и связать результаты оценки с кадровым делопроизводством, аттестацией и принятием решений по развитию навыков работника. Несколько таких инструментов по оценке и работе с персоналом в режиме онлайн рассмотрены далее.

PROACTION – инструмент онлайн-оценки персонала, позволяющий определить компетенции и способности соискателя до собеседования, а также дающий возможность проверить сотрудников организации. Данный ресурс выделяется тем, что участники могут пройти тесты без регистрации, бесплатное использование длится два дня.

Необходимо отметить, что оценка компетенций все меньше становится принудительной. Если раньше государство в лице работодателя следило за работником и его как профессиональными, так и личностными навыками, то развитие принципов свободы и частной инициативы стало основанием для расширения инструментов самооценки. Самостоятельная оценка позволяет определить уровень владения теми или иными навыками, необходимыми для активного поведения в обществе и профессиональной реализации, и, в зависимости от полученных результатов, выбрать подходящий оптимальный образовательный курс для ликвидации необходимого дефицита. В такой парадигме образование и обучение все больше рассматриваются населением как «лекарство от неуспешности», которым необходимо воспользоваться в случае определения плохого профессионального или личного самочувствия. Появляющиеся открытые онлайн-ресурсы позволяют потенциальному работнику, гражданину самостоятельно проверить уровень своих навыков в той или иной отрасли знания, то есть сделать это до обращения к работодателю.

Тотальный диктант – одна из наиболее распространенных акций по оценке читательской грамотности и знания языка. Ее цель – показать, что быть грамотным важно для каждого человека; убедить, что заниматься русским языком нелегко, но увлекательно и полезно; объединить всех, кто умеет или хочет писать и говорить по-русски.

HeadHunter «Оценка талантов» предлагает использование

инструментов, рассчитанных как для работодателя, так и самого соискателя:

- тест вербальных способностей, оценивающий уровень логического мышления, аналитических способностей и умения обрабатывать информацию;

- опросник выявления универсальных компетенций, который позволяет определить склонности, черты характера и установки соискателя в связи с ситуациями, которые могут произойти на рабочем месте;

- тест числовых способностей, позволяющий определить степень усвоения числовой информации и способность к обучению новому.

В зависимости от результатов самооценки соискатель может самостоятельно выбрать необходимую образовательную онлайн программу.

Использование объективной оценки компетенций, после прохождения образовательных программ, несомненно, смещает акцент востребованности с традиционного преподавания на такие высокоэффективные формы овладения знаниями и навыками, как самообразование, онлайн-курсы или занятия под руководством специальных наставников и коучеров. Принципиальное снижение затрат на обучение, ускорение овладения новыми навыками делает неформальные и информальные способы образования, в сочетании с независимой оценкой, принципиально новыми компонентами современного непрерывного образования.

Организации гражданского общества могли бы разработать социокультурные цели, системы качества и руководящие принципы, включающие такие ценности, как устойчивость, инклюзивность, бикультурность и мультикультурализм. Эти цели могут быть отражены в ряде инициатив по повышению качества поставщиков образовательных, культурных и спортивных услуг для укрепления потенциала, улучшения качества жизни людей и улучшения психического и физического благополучия. Также необходимы надлежащие системы оценки и проверки, способные оценить социокультурные цели неформального обучения.

Вопрос признания неформального и информального обучения должен решаться в следующих направлениях:

- создание структур для признания компетенций и результатов обучения, полученных в результате обучения в государственных, частных организациях и НПО, включая роль местных властей в реализации обучения в течение всей жизни на территориальном и местном уровнях;

- создание рамок компетенций и альтернативных методов оценки компетенций и результатов обучения в отношении системы образования или отраслевых стандартов и стандартов трудоустройства;

- повышение качества результатов неформального обучения путем создания нормативных рамок качества, которые включают разработку новых программ и учебных планов, которые устанавливают эффективные отношения между рабочим местом и образовательными учреждениями, а также между теоретическими и прикладными аспектами. Образования и обучения;

- профессиональное развитие практикующих специалистов из местных сообществ важно для взаимодействия неформального,

информального и формального обучения;

- необходимы механизмы аккредитации, которые продвигают принципы неформального обучения (активное обучение, добровольный характер участия, социально инклюзивные подходы; демократические, расширяющие права и гуманистические функции) в курсы повышения квалификации для персонала педагогов, работающих в программах неформального обучения.

- национальным властям необходимо тесно сотрудничать с НПО для формирования политики и практики неформального обучения.

Резюмируя вышеизложенное, можно утверждать, что к настоящему моменту образовательная система в Казахстане требует дальнейшего совершенствования, создания системы, координирующей функционирование формального, неформального и информального обучения в целях реализации принципа непрерывности и преемственности образования. Не у всех есть одинаковые возможности для получения образования и достижения определенных результатов, будь то стандартные показатели успеваемости в школе или более широкие параметры, включая экологическое, медицинское и культурное образование. В то же время растет разрыв в образовании и работе и увеличивается пропасть между имущими и неимущими. Одним из основных последствий такого неравенства является серьезное недоиспользование существующего человеческого потенциала, талантов и человеческих ресурсов, которые люди могли приобрести в условиях неформального и информального обучения. Эти возможности долгое время использовались недостаточно и не считались реальным обучением или реальными результатами. Более того, формальным системам образования и профессиональной подготовки становится все труднее реагировать на весь спектр индивидуальных и социальных потребностей и запросов в постоянно меняющемся мире. Таким образом, очевидно, что необходимо уделять достаточное внимание и уважать непризнанный потенциал общества, а также более эффективно использовать результаты неформального и информального обучения в социально-экономической сфере, предлагая более широкий спектр возможностей для самосовершенствования и личной реализации для всех граждан, увеличивая экономический потенциал страны и делая ее политические механизмы более инклюзивными.

Если обучение включает в себя всю жизнь в смысле как продолжительности, так и разнообразия, и все общество, включая его социальные, экономические, образовательные ресурсы, тогда необходимо направить свои устремления дальше, чем необходимая перестройка «образовательных систем». Пока мы не достигнем стадии обучающегося общества. Обучающееся общество воплощает фундаментальные альтернативы преобладающим концепциям и структурам образования, они включают:

- восстановление «измерения жизненного опыта» в образовании, сосредоточив внимание не на «пути, по которому человек пошел, а на том, что он (или она) изучил или приобрел»; признание и установление всех

путей, формальных или неформальных, институциональных или нет, которые используют разные методы обучения;

- обеспечение «всеобщей открытой системы образования, которая помогает обучающимся двигаться в ней, как по горизонтали, так и по вертикали, и расширяет диапазон выбора, доступный для них»;

- предоставление каждому работнику права «повторно войти в систему обучения в течение его (или ее) активной жизни»;

- изменение процедур сертификации, чтобы исключить преждевременный выбор. Процедуры должны подчеркивать ценность «реальной компетентности», способностей и мотивации сверх оценок, классного рейтинга или полученных официальных кредитов;

- обеспечение того, чтобы «доступ к различным видам образования и профессиональной занятости зависел только от знаний, способностей и возможностей каждого человека».

5 Разработка Концепции обучения в течение всей жизни

ПРОЕКТ

**Разработка
Концепции обучения в течение всей жизни**

Нур-Султан 2020

СОДЕРЖАНИЕ

1	Введение.....	101
2	Нормативное правовое обеспечение.....	102
3	Анализ текущей ситуации.....	102
4	Обзор международного опыта.....	104
5	Цель, задачи, принципы.....	107
6	Основные направления	108
7	Механизмы реализации.....	108
8	Ожидаемые результаты	109
9	Этапы реализации.....	109
10	Глоссарий.....	110

1. Введение

Концепция обучения в течение всей жизни – это парадигма, направленная на создание для всех граждан Казахстана возможности для обучения с учетом их потребностей и способностей, для достойной самореализации их в обществе.

Новая программа «Преобразование нашего мира: Повестка дня для устойчивого развития 2030 года», принятая Генеральной Ассамблеей ООН в 2015 году, установила 17 целей в области устойчивого развития, которые должны быть достигнуты к 2030 году. Отдельная цель устойчивого развития (SDG 4) посвящена образованию и стремится «обеспечить включение качественного образования и продвигать возможности обучения на протяжении всей жизни для всех». В ходе консультаций и размышлений ЮНЕСКО продолжалось осуществление SDG 4. Это завершилось Всемирным форумом по образованию, состоявшимся в Инчхоне (Южная Корея) в мае 2015 года, в котором была принята Декларация, в которой излагается новое видение образования на период до 2030 года. Это видение было дополнительно развито и воплощено в *Рамочной программе действий по осуществлению 4 цели устойчивого развития*.

В этом смысле интерес представляет основное направление деятельности ЮНЕСКО, направленное на решение острых проблем непрерывного образования от дошкольного до высшего как в мире в целом, так и в конкретных регионах.

В Казахстане реализуется комплекс системных мер по развитию образования и науки. В 2015 году республика приняла на себя обязательства по достижению Целей устойчивого развития Организации объединенных наций до 2030 года, в т.ч. 4-й Цели, которая предполагает обеспечение всеохватного и качественного образования и поощрения возможности обучения на протяжении всей жизни для всех. Для ее достижения определены основные направления развития образования в мире: обеспечение дошкольной подготовки, модель 12-летнего школьного образования, развитие у учащихся навыков 21 века, равный доступ к недорогому и качественному ТИПО и высшему образованию.

В Послании Президента Республики Казахстан К.Токаева народу Казахстана сказано, что в целях повышения уровня грамотности граждан, их цифровых знаний необходимо разработать Концепцию непрерывного образования.

Концепция фокусируется на соблюдение преемственности и непрерывности программ дошкольного, среднего и дополнительного образования, активное внедрение альтернативных вариантов неформального образования, признание результатов самостоятельного обучения, сертификацию профессиональных навыков.

В Концепции непрерывное образование рассматривается как постоянная форма всей жизни человека начиная с раннего возраста. В процессе образования человека участвуют не только организации формального образования, но и неформального образования.

Концепция включает нормативные правовые документы, анализ текущей ситуации и международный опыт, цели и задачи; подходы и

принципы, основные направления и ожидаемые результаты их реализации; термины и определения.

2. Нормативное правовое обеспечение

Нормативную базу Концепции составляют следующие стратегические документы Республики Казахстан:

- Конституция Республики Казахстан;
- Трудовой кодекс Республики Казахстан от 23 ноября 2015 года № 414-V ЗРК;
- Закон Республики Казахстан «Об образовании»;
- Послание Главы государства Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана «Казахстан в новой реальности: время действий» от 2 сентября 2020 года;
- Закон Республики Казахстан от 4 июля 2013 года № 129-V «О Национальной палате предпринимателей Республики Казахстан»;
- Постановление Правительства РК от 27 декабря 2019 года № 988 «Об утверждении Государственной программы развития образования и науки РК на 2020 - 2025 годы»;
- Государственная Программа «Цифровой Казахстан».
- Концепция учитывает рекомендации Организации Объединённых Наций по вопросам образования, науки и культуры по непрерывному образованию.

3. Анализ текущей ситуации

В настоящее время проведена определенная работа по обновлению содержания системы дошкольного воспитания и обучения, начиная с раннего возраста. Внесены изменения в действующие нормативные документы, регулирующие деятельность дошкольных организаций: ГОСДВО (приказ МОН РК от 5 мая 2020 года № 182); Типовые учебные планы дошкольного воспитания и обучения, (приказ МОН РК от 12 мая 2020 года № 195); в Типовую учебную программу дошкольного воспитания и обучения (Приказ МОН от 24.09.20 г. №412) и др. Разработана и внедрена «система мониторинга развития умений и навыков детей». Внедрена Программа раннего развития детей, направленная на развитие навыков социализации и самообучения. Разработан проект Модели развития дошкольного воспитания и обучения.

С целью развития функциональной грамотности, обеспечения практикоориентированного обучения в стране с 2016 года начато системное обновление содержания образования на уровне средней школы, которое можно считать подготовительным этапом перехода на 12-летнее обучение.

Итоги внедрения обновленного содержания образования:

- развитие функциональной грамотности, критического, творческого мышления обучающихся;
- постоянное применение инновационных подходов;
- активное повышение квалификации педагогов;
- формирование новых взглядов на целеполагание и составление планов

урока;

- изменение профессиональных установок при оценивании учебных достижений.

Вместе с тем в настоящее время в Казахстане отсутствует единая концепция обучения в течение всей жизни, которая определяет модель (образ) гражданина Казахстана с необходимым набором знаний, навыков и компетенций. Содержание обучения на каждом уровне образования строится на различных целях и ожидаемых результатах, необъединенных общей методологической рамкой.

Содержание дошкольного воспитания и обучения ориентировано на формирование компетенций по 5 образовательным областям: «Здоровье», «Коммуникация», «Познание», «Творчество» и «Социум».

Организации среднего образования перешли на обновленные программы с акцентом на навыки широкого спектра: функционального и творческого применения знаний, критического мышления, проведения исследовательских работ, использования ИКТ, применения различных способов коммуникации, умения работать в группе и индивидуально, решения проблем и принятия решений. В техническом и профессиональном и послесреднем образовании программы направлены на развитие у обучающихся профессиональных компетенций. При получении высшего и послевузовского образования студент должен демонстрировать 5 результатов обучения: знание и понимание в изучаемой области; применение на профессиональном уровне, формулирование аргументов и решение проблем; осуществление сбора и интерпретация информации; сообщение информации, идеи, решения; навыки для самостоятельного продолжения обучения.

Имеющиеся различия и несогласованность в наборе ключевых навыков и компетенций, приобретаемых на разных уровнях образования, создают препятствия к построению системы обучения в течение всей жизни (lifelong learning). Необходима проработка вопросов обеспечения преемственности образовательных программ от дошкольного до послевузовского образования.

Проблемы непрерывности образования возникают в основном из-за отсутствия единых подходов к профессиональной ориентации обучающихся.

В содержании Закона РК «Об образовании» отсутствует понятие «обучение в течение всей жизни». Не имеет целостного и всестороннего освещения проблемы неформального образования, представлены лишь их отдельные аспекты. Согласно статье 37 Закона «Об образовании» дополнительное образование подразделено на дополнительное образование детей, которое осуществляется в организациях образования и внешкольных организациях, и *дополнительное образование взрослых* (лиц, достигших 18-летнего возраста), которое направлено на удовлетворение их образовательных потребностей в течение всей жизни. Действующим в образовании страны законодательством не предусмотрены процедуры лицензирования, сертификации, аттестации и аккредитации краткосрочных программ неформального образования.

Лица, прошедшие обучение по этим программам, как правило, получают документ данной организации (сертификат или свидетельство), который не имеет юридического статуса. Отсутствие государственного контроля снижает качество оказываемых этой сферой услуг. Большинство организаций неформального

образования (далее – НФО) не занимаются профессионально изучением потребностей заинтересованных в продолжении школьного образования лиц.

Обзор текущего состояния образования показал, что большинство принимаемых в последнее десятилетие реформ и программ в образовательной сфере Казахстана касается, главным образом, всех уровней формального образования. Процесс совершенствования неформального образования находится на стадии становления. НФО пока не интегрировано в систему непрерывного образования РК, хотя и имеются многочисленные примеры такого взаимодействия. В контексте ЦУР 4 предметом социальной заботы и внимания со стороны государства должен стать не только формальный, но и неформальный сектор образования, включая детское неформальное образование. Надо отметить, что в системе дошкольного и среднего образования неформальное образование принимает форму дополнительного образования. Только при этом условии образование, как целостная система, сможет стать продуктивным инструментом решения экономических и социальных проблем, что особенно важно в период активных реформаторских процессов, происходящих в казахстанском обществе.

4. Обзор международного опыта

Анализ международной практики показал, что непрерывное образование является всеохватывающим по направленности и назначению, содержанию и уровням, всеобщим – по социальным слоям, категориям и группам населения, возрастным градациям и формам реализации, включающим как систематизированные, так и несистематизированные образовательные процессы. В системе образования *Германии* процесс непрерывного образования

условно разделен на два этапа:

1. Формальное образование (начальное, среднее, высшее), предшествующее трудовой деятельности.
2. Дальнейшее (продолженное) неформальное и информальное образование, то есть сочетание учебы в специально созданных учреждениях и практической деятельности в сфере профессиональной занятости.

Подготовительные группы/классы с пятилетками организационно связаны с начальной школой (с 6 лет). Первые 2 года предметы изучаются комплексно: знания из разных областей преподаются в рамках одной дисциплины. Оценки начинают выставлять в третьем классе. В зависимости от успеваемости, способностей и склада характера в последних классах начальной школы преподаватели рекомендуют родителям и ученикам определенное направление средней школы, которая содержит две ступени: I - до 10-го класса II - 11-13-й классы.

Дошкольное образование (далее - ДО) в *Финляндии* проходит в детских садах и непосредственно в школе. ДО начинается лишь с 6 лет и длится 1 год. Основной задачей в ходе этого года является начальная подготовка детей к учебе в школе.

В качестве дополнительного образования на данном этапе существуют специализированные дошкольные организации.

Уровень среднего образования выглядит следующим образом:

- *Первая школа – младшая ступень*, продолжающаяся 6 лет. Все предметы,

кроме иностранных языков, преподает один классный учитель.

- *Второй вид школ* – трехлетняя «старшая школа» (7 - 9-й год обучения). В этих школах работают учителя-предметники.

- *Третий вид школ* – это гимназия. В них нет классов, но есть система курсов, обучение на которых может продолжаться от 2 до 4 лет. Средний аттестационный балл за централизованный экзамен – решающий фактор для тех, кто хочет продолжать обучение в университете.

Соединенные Штаты Америки активно совершенствуют образовательные программы дошкольного образования, при которых способности и шансы ребенка на успешное обучение в школе возрастают.

Школьное образование включает в себя три ступени: начальная школа, средняя школа и высшая школа. Начальная школа располагает обязательным нулевым классом (с 5 лет), в котором готовят для обучения в первом классе. В начальной школе обучение ведется до одиннадцати лет.

Далее следуют 3 ступени обязательного обучения:

- *Начальный стандарт*, первая ступень обучения. Это первые пять классов - изучение обязательных дисциплин, занятие творчеством, спортом.

- *Средняя ступень* образования начинается в разных штатах с 6 или 7 класса и заканчивается 8-9 классом. Изучаются основные предметы и краткий перечень дополнительных, по выбору для повышения образованности и в плане будущей сферы деятельности.

- *Старшая ступень* или High School охватывает с 9 - 11-го по 12-й класс. В этот период изучение обязательных предметов неприоритетно. Уклон делается на усвоение выборочных дисциплин. С ними связана сфера будущей профессии подростка. Два последних года высшей школьной ступени разрешают изучать программу с усложненным содержанием Advanced Placement.

Дошкольному образованию в *Южной Корее* в последние годы придается все большее значение. С двух-трех лет детей учат писать и читать не только на родном, но и на английском языке.

Начальное образование – обучение детей с 5-6 до 11 лет – корейский язык, математика, этика, обществоведение, естествознание, иностранные языки (в том числе английский), занимаются физкультурой, изобразительным искусством и музыкой.

Среднее образование – обучение в средней школе с 7-го по 9-й классы. Учебная программа строится на изучении 11 основных предметов, нескольких предметов на выбор, а также факультативных занятий. Особое внимание уделяется внедрению информационных технологий в процесс учебы.

Средние школы высшей ступени – подразделяются на 2 вида: общая и профессионально-техническая. В школах с общим профилем изучают гуманитарные, общественные и естественные науки, искусство, иностранные языки. Профессионально-технические школы предоставляют знания в области компьютерной техники, делового администрирования, общего машиностроения, сельского хозяйства и морского дела. Основным направлением учебы в средних школах высшей ступени является подготовка к поступлению в университет.

Дошкольное образование в *Сингапуре* начинается для детей в возрасте 3 лет и продолжается 3 года, здесь учат говорить, как минимум, на двух языках, один из

которых – английский.

К учреждениям среднего образования относятся школы, техникумы, колледжи. В школу дети начинают ходить с 6 лет. Среднее образование подразделяется на начальный, средний и предуниверситетский уровни.

В *средней школе* группы формируются в зависимости от результатов экзаменов в начальной школе. Образование в средней школе осуществляется по следующим курсам:

- специальный (4 года, акцент на изучение родного языка, по окончании сдается экзамен О-уровня);

- технический (4 года, делается акцент на изучение технических дисциплин, по окончании сдается экзамен N-уровня);

- экспресс (4 года, поверхностное изучение родного и английского языка, предполагает получение О-уровня);

- академический (обучение длится до 5 лет, по окончании сдается экзамен N-уровня),

- интегрированная программа — профессиональный курс (5–6 лет, изучаются 6–10 дисциплин, по окончании сдается экзамен А-уровня, который необходим при поступлении в университет).

Предуниверситетский уровень (Foundation) предполагает подготовку к вузу. По окончании экспресс- и специальных курсов средней школы студенты могут поступить в неполные (младшие) колледжи (2 года). Завершающим этапом учебы в колледжах является сдача экзамена для получения сертификата А-уровня. Для студентов, желающих получить техническое образование и имеющих аттестаты О- и N-уровня, предусмотрены политехникумы (3 года) и институты технического образования (1-2 года).

В 2018 году в *Эстонии* была принята новая «рамочная программа» где прописано, что должен знать и уметь ребенок на выходе из детского сада. В. Каждое дошкольное учреждение создает свою программу, которая утверждается на педагогическом совете.

Основное обязательное образование – обучение с первого по девятый класс. Его делят на четыре стадии:

- 1 по 3 класс;

- с 4 по 6 класс; - с 7 по 9 класс;

- с 10 по 12 класс (гимназическое образование).

Все три стадии учебы в *Эстонии* подчиняются единой общеобразовательной программе, разработанной правительством. Переводы из класса в класс происходят только после усвоения учеником каждой стадии. Окончив девять классов, ученик имеет права продолжить обучение в общеобразовательной школе, увеличив срок своего пребывания в ней до двенадцати лет, или же поступить в любое учреждение среднего специального образования.

Согласно Закону «Об образовании в *Российской Федерации*» различают два больших уровня образования.

Первый – общее образование. Оно включает в себя дошкольный и школьный подуровни. Последний, в свою очередь, делится на начальное, основное и полное (среднее) образование.

Второй уровень – профессиональное образование (среднее, высшее

(бакалавриат, специалитет и магистратура).

Дошкольное образование. Этот уровень предназначается для детей до семи лет. Базовая цель – общее развитие, обучение и воспитание дошкольников.

Пропедевтическая работа на этапе дошкольного детства призвана выявить особенности познавательного и личностного развития детей и создать условия для их полноценного своевременного развития как основу дальнейшей индивидуализации обучения и социализации; сформировать познавательный интерес детей, стремление к самостоятельному поиску знаний средствами активных форм и методов познания; выявить и развить творческие способности в интеллектуальной и коммуникативных сферах жизнедеятельности детей.

Преемственность уровней или «видов» образования в российской системе образования рассматривается как одно из условий непрерывного образования ребенка.

Анализ системы непрерывного образования Европы, США, азиатских стран, России позволяет сделать вывод о том, что уровень дошкольного образования является начальным звеном в системе непрерывного образования. Определяется как пререквизит к получению среднего образования. На уровне среднего образования (в зависимости от успеваемости) четко определяется возможность получения высшего образования, имеет место профилизация.

Дополнительное образование на уровнях дошкольного и среднего образования является составной неотъемлемой частью всей системы образования, которая выходит за рамки государственных образовательных стандартов и реализуется посредством дополнительных образовательных программ и услуг. В представленных системах образования (кроме РФ) данные программы и услуги оказываются непосредственно в организациях дошкольного и среднего образования.

5. Цель, задачи, принципы:

Целью Концепции является становление и развитие личности через формирование системы непрерывного образования путем признания результатов формального, неформального и информального обучения, направленное на развитие его потенциала и конкурентоспособности.

Задачи:

1) создать для всех граждан Казахстана, в том числе для лиц с особыми образовательными потребностями, возможность для обучения на протяжении всей их жизни;

2) обеспечить преемственность и непрерывность программ дошкольного, среднего и дополнительного образования в условиях 12-летнего образования;

3) обеспечить поэтапный переход на курикулы и постепенное исключение ГОСДВО (Государственный общеобязательный стандарт дошкольного воспитания и обучения), ТУПа (Типовой учебный план) и Типовой учебной программы;

4) создать условия для безопасной и комфортной среды в дошкольных организациях;

5) определить единые подходы профессиональной ориентации обучающихся;

б) разработать Национальные рамки ключевых сквозных компетенций на протяжении всей жизни (форсайт компетенции);

7) внедрить систему учета достижений обучения в течение всей жизни;

8) выработать механизм обеспечения качества неформального и информального обучения;

9) определить механизм признания результатов неформального и информального образования для валидации результатов обучения, полученных в течение жизни;

10) разработать модели сертификации профессиональных навыков и компетенций на разных уровнях образования (*интегрированная система признания результатов обучения формального и неформального образования*);

11) сформировать банк навыков и компетенций выпускника дошкольной организации;

12) сформировать банк навыков и компетенций выпускника каждого уровня средней школы.

Принципы: непрерывность; преемственность; открытость; доступность, мобильность; гуманизм; демократизм; опережение.

6. Основные направления:

- Преемственность образовательных программ базируется на учете приобретенных навыков и компетенции предыдущего уровня образования и исключения дублирования достижения аналогичных результатов обучения на последующих уровнях.

- Безопасная и комфортная среда обучения.

- 12-летнее обучение позволит получить дополнительные навыки и компетенции, рабочие профессии на уровне основного среднего и общего среднего образования в рамках вертикальной и горизонтальной координации системы образования (ФО и НФО).

- Интегрированная система признания результатов обучения формального, неформального и информального дошкольного, начального среднего, основного среднего и общего среднего образования.

7. Механизмы реализации:

- Разработка Национальной рамки ключевых сквозных компетенций на уровне дошкольного, начального, основного среднего, общего среднего и дополнительного образования.

- Разработка единых требований по определению готовности детей к обучению в школе.

- Введение Реестра образовательных программ дополнительного образования (НФО).

- Обеспечение соответствия учебных программ формального и образовательных программ неформального образования с Национальной рамкой ключевых сквозных компетенций.

- Признание достижений результатов обучения формального, неформального

и неформального образования организациями образования, институтами дополнительного образования, а также юридическими лицами, имеющими структурные подразделения и реализующие программы обучения.

-Создание банка регулируемых рабочих профессий в рамках профильного обучения.

-Признание сертификатов и присвоенных квалификаций обучающихся профессиональными сообществами и работодателями.

-Разработка механизма дальнейшей траектории образования выпускника базового уровня (рабочая специальность, ТиПО, ВО).

8. Ожидаемые результаты:

-Введен Реестр образовательных программ дошкольного и среднего образования;

-Достигнута конкурентоспособность дошкольных организаций в сфере предоставления образовательных услуг;

-Действует Национальная рамка ключевых сквозных компетенций уровня дошкольного, начального, основного среднего, общего среднего и дополнительного образования;

-Предоставлена возможность обучающимся приобретать навыки и компетенции через различные формы обучения формального, неформального и неформального образования;

-Внедрена система учета достижений обучения уровней дошкольного, начального, основного среднего, общего среднего и дополнительного образования и сформирован банк навыков/компетенций;

-Создана накопительная система учета достижений воспитанников и обучающихся уровней дошкольного, начального, основного среднего, общего среднего и дополнительного образования для их признания и подтверждения;

-Внедрена современная платформа информационных технологий учета достижений воспитанников и обучающихся;

Готовность детей к обучению в школе определяется с помощью единых требований.

9. Этапы реализации:

Первый этап 2021 год – формирование нормативной и правовой базы реализации обучения в течение всей жизни и институционализация системы непрерывного образования.

Второй этап 2022-2023 годы – методологические, методическое и информационно-коммуникационное обеспечение системы обучения в течение всей жизни и пилотирование основных компонентов Концепции.

Третий этап 2024-2025 годы – комплексное внедрение направлений Концепции и информационная работа среди населения о развитии системы непрерывного образования на основе результатов предыдущих этапов реализации Концепции.

10. Глоссарий:

Формальное образование – система учебных заведений, которые обеспечивают набор взаимосвязанных учебных программ в качестве основного занятия для детей и молодежи.

Неформальное образование – любая организованная и продолжающаяся учебная деятельность, которая не попадает под определение формального образования. Неформальное образование не задается целью аттестовать учащегося. Может иметь как профессиональную направленность, так и общекультурное значение.

Информальное образование – образование, включающее все виды учебной деятельности, отличается отсутствием организации, и может осуществляться как индивидуально, так и на групповом уровне. Существует мнение, что данный тип образования наиболее эффективно изменяет установки и модели поведения людей в повседневной жизни.

Непрерывное образование – процесс целостный, состоящий из последовательно следующих друг за другом ступеней специально организованной учебной деятельности, создающих человеку благоприятные условия для жизни.

Обучение длиной в жизнь – обучение, продолжительность которого равна продолжительности жизни человека, что дает возможность постоянно возобновлять своё обучение, умения и навыки.

Обучение шириной в жизнь – охват обучением различных сторон жизнедеятельности человека, совершенствование не только его профессиональных навыков, но и других необходимых и интересных для него видов деятельности.

Самомотивация к обучению – сознательное стремление человека развиваться интеллектуально и повышать уровень своих знаний, что может оказать влияние на возможность занять конкурентоспособную позицию на рынке труда.

Адаптивное обучение – образовательный метод, который использует компьютерные алгоритмы для организации взаимодействия с учащимися и предоставления специализированных ресурсов и учебных мероприятий для удовлетворения уникальных потребностей каждого учащегося. Алгоритмы (искусственного интеллекта) адаптируют презентацию учебного материала в соответствии с учебными потребностями учащихся, на что указывают их ответы на вопросы, задачи и опыт (цифровой след).

Содержание

	Введение	57
1	Анализ текущей ситуации по дошкольному, среднему и дополнительному образованию в условиях формального и неформального обучения	58
2	Обзор международного опыта по реализации непрерывного образования (дошкольное, среднее и дополнительное образование)	64
3	Тенденции и видение развития сферы неформального образования (дошкольное, среднее и дополнительное образование)	76
4	Задачи, принципы и общие подходы реализации обучения в течение всей жизни по следующим направлениям: - по повышению уровня грамотности граждан и их цифровых компетенций; - активное внедрение альтернативных вариантов неформального образования; - признание результатов самостоятельного обучения; - сертификация профессиональных навыков	85
5	Разработка Концепции обучения в течение всей жизни.....	99

Формальды емес білім берудің балама түрлерін белсенді енгізу, өздігінен оқудың нәтижелерін мойындау/қабылдау, кәсіби дағдыларды сертификаттау, азаматтардың сауаттылық деңгейін, олардың сандық құзыреттілігін жоғарылатуға бағытталған өмір бойы білім алу Тұжырымдамасы

**Концепция
обучения в течение всей жизни, направленной на повышение уровня грамотности граждан, их цифровых компетенций, активное внедрение альтернативных вариантов неформального образования, признание результатов самостоятельного обучения, сертификацию профессиональных навыков**

Басуға 07.12.2020 ж. қол қойылды. Пішімі 60×84 1/16.
Қағазы офсеттік. Офсеттік басылыс.
Қаріп түрі «Times New Roman». Шартты баспа табағы 7

Подписано в печать 07.12.2020 г. Формат 60×84 1/16.
Бумага офсетная. Печать офсетная.
Шрифт Times New Roman. Усл. п.л. 7